B-997

Panga- ja tööstuseraamatupidamine

Raamatupidamine II

Koostatud vastavalt eksamikavadele dots. K. Müller'i loengute ja tema poolt soovitatud allikate järele

Tartu 1934
„Kommersandi" väljaanne

B-991

P A N G A - J A T Ö Ö S T U S E -

R A A M A T U P I D A M I N E.

RAAMATUPIDAMINE II.

Koostatud dots. K. Mülleri loengute ja tema poolt soovitatud allikate järele.

6671

Kommersandi väljaanne.

Tartus, 1934.

P A N G A - R A A M A T U P I D A M I N E .

1.pilet.

Panga-raamatupidamine oleneb peamiselt panga laadist ja ulatusest, samuti erineb panga-raamatupidamine ühesugustes pankades veel panga omaniku tahtest ja panga sihtidest. Iialgi ei või öelda, et teatud liiki panges peab olema just täpsalt määratud raamatupidamine ja ühtlane raamatute koosseis ning sissekandmise viis. Kuid olgugi raamatute koosseis ja tehingute sissekandmine üksikutes pankades erinev, siiski üldraamatupidamise reeglid on siin alati maksvad. Nagu teame, taotleb raamatupidamine eesmärki: üles märkida kõik äritehingud, väljendada operatsiooni summad ja ettevalmistada bilansiks. Raamatupidamine on seega vajalik ettevõtte ja käitise tegevusega tutvumiseks. Seepärast on raamatupidamisel palju tähtsaid ülesandeid: fikseerib mitmesuguste varade liiklemist, muutmist, väljendab ettevõtte tegevuse resultaati osades kui ka tervikus, näitab läbikäigu-summa suurust ja kapitali ringkäigu kiirust, grupeerib ettevõtte mitmesuguseid kulusid oma väärtuse väljaarvestamiseks ja kontrollimiseks. Raamatupidamine on tähtsaks teguriks mitte ainult vastava ettevõtte omanikule ja ettevõttele, vaid ta on seda ka kreeditoridele, ära näidates, kuivõrd kindlasti on mahutatud ettevõtte kapitalid. Samuti on ta aluseks riigiadministratsioonile, kes maksustab ettevõtte tulu, ning ka kohtus aitab ta lahendada tüliküsimusi. Raamatupidamine peegeldab ettevõtte varanduse seisu ja näitab muudatusi tegevusperioodi jooksul, samuti annab andmeid kahjude ja kasude arvestamiseks. Selles mõttes on kõige otstarbekohasem kahekordne raamatupidamine. Liht-raamatupidamine ei vasta neile nõudeile; see sisaldab ainult üksikute varaosade arvestamist ja seega ei võimalda oma süsteemi puudulikkuse tõttu täit ülevaadet ega enesekontrolli. Kahekordne raamatupidamine kujundab enesest orgaanilise terviku, mis summade kahekordse sissekandmisega ja üksikute kulude ja tulude arvestamisega ning grupeerimisega annab täispildi ettevõtte edust, samuti võimaldab oma kindla süsteemi tõttu automaatset kontrolli. Kahekordne raamatupidamine on paenduv ja kohandatav väga mitmesugustele ettevõtte-tüüpidele; olenedes neist tüüpidest, jaguneb ta kauba-, panga-, tööstuse-, kindlustusseltside jne. raamatupidamiseks. Panga-raamatupidamine taotleb omaette eesmärki - ta peab näitama peaasjalikult panga likviidsust, maksu valmisolekut, õiguste ja kohustuste vahekordi, võimaldama kiiret kontrolli ja andma täieliku ülevaate kogu panga tegevusest.

Omakulude arvestus, kui seda tahetakse läbi viia, pole panga elus nii tähtis kui tööstusettevõtetes, kus on eriti tähtis omakulude jälgimine üksikutes produtseermis-faasides, alates toormaterjalist kuni valmisvabrikaadini.

Panga-raamatupidamise vormid.

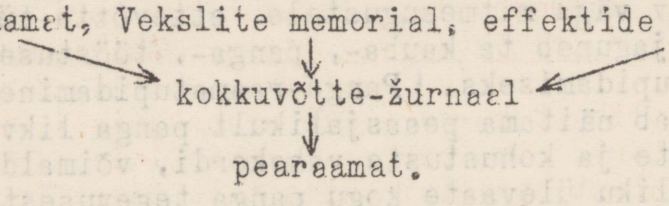
Kahekordne raamatupidamine on ainuõige pankades, sest ta lubab operatsioonide kohta iga päev kiiret enesekontrolli ja võimaldab kerget päeva-, nädala- ja kuubilansi kokkusoadmist. See on omalt poolt jällegi väga tähtis panga likviidsuse ja maksu valmisoleku jälgimiseks.

Panga-raamatupidamises leiame kaht liiki raamatuid:

I p õ h i r a a m a t u d (prima nota, memorial, žurnaal) - need raamatud on esialgsete sissekannete jaoks, kuhu kantakse operatsioonid kronoloogilises järjekorras algdokumentide põhjal.

II Pearaamat (ehk süstemaatiline raamat), millise ülekanded lähevad süstemaatiliselt grupeeritud kujul ja vastavatesse arvetesse 2 korda (deebet ja kreedit pool).

Ainult üht põhiraamatut tarvitatakse pankades väga harva (näit. žurnaal itaalia viisil). Väiksemal määral tuleb ette ainult kahe põhiraamatu tarvitamist, kassaraamat - sularahaoperatsioonide ja memorial - krediit-operatsioonide sissekandeks. Suuremad pangad jagavad põhiraamatud panga jaoskondade järgi, vekslite jaoskonna, jooksvate arvete jaoskonna, effektide jaoskonna jaoks jne., et võimaldada tööjaotust, kontrolli ja vara seisu kiiret ülevaadet. Nõnda on siis jaoskondadele vastavalt olemas kassa memoriaal, veksli memoriaal, effektide memoriaal jne. Säärane põhiraamatu jaotus jaoskondade järele nimetatakse jagamine ainelise printsiibi järele. Kõik operatsioonid, mis puutuvad vastavasse jaoskonda, kantakse ka tema memoriaali. Teoreetiliselt oleks ju võimalik kõik raamatupidamine jaotada personaal-põhimõtte järele. Nii oleks deponentide raamatud, kontokorrentide raamat, filiaalide raamatud jne. Siis aga tuleks otsida iga personaal arve kohta käivaid pangatehingu summasid mitmest jaoskonnast ja mitmest põhiraamatust. Praktilises elus tarvitatakse mõlema printsiibi segu. Peajagunemine on panga jaoskondade järele ja erijagunemine teatud operatsiooni gruppide järele. (Sel puhul seatakse sisse ka "spetsiaal prima notad", riigipanga spetsiaal prima nota jne. Tingimata vaja on konto-korrent spetsiaal prima notad, milles tehakse ülekanded ühest isiku arvest teise). Põhiraamatu sissekannete edasikandmine pearaamatusse tehakse enamasti kõigis pankades ühe koondusraamatu abil - kokkuvõtte-žurnaal. Summade edasikandmine otsekohe üksikult, ilma kokkuvõtte-žurnaalita on pankades võimatu rohkearvuliste operatsioonide ja kiire kontrolli tõttu. Kõige kohasem on prantsuse süsteem, kus peetakse mitu põhiraamatut, nagu näha järgnevast skeemist :

Kokkuvõtte-žurnaali kergemaks koostamiseks on jaoskonna memoriaal nii sisse seatud, et nendest oleks kerge leida nii vastava jaoskonna deebeti ja kreediti kogu summa ning peale selle grupeeritult kõigi osavõtjate arvete summad. Selle grupeerimise läbiviimiseks on: 1) Saksa grupeerimise meetod - siin grupeerimine sünnib vertikaal suunas. Päälkirjana on vastava arve nimetus. Näide: veksli arve - mitmele arvele. Iga teise arve jaoks, mis veksli sissetulekul osa võttis ja krediteeriti, jäetakse vabaks teatud hulk ridu, milledest kogemuse järgi jatkuks küllaldaselt ühe päeva operatsioonideks. Nii oleks veksli sissetulekul järgmised kontraarved: jooksev arve, kontokorrent arve, pankade arve ja protsentide ning provisjoni arve jne. Nii on kerge nende üksikute arvete summade kokkuvõtmine, et neid sissekanda kokkuvõtte-žurnaali. 2) Ameerika grupeerimise meetod ehk grupeerimine horisontaal suunas. Selle järele märgitakse kõik kontraarved horisontaal ehk tabeli kujuliselt (näited mõlema süsteemi kohta Kalveram'is lk. 19,20 ja 21).

Teatavat raskust pangaraamatupidamises tekitab see, kuidas võimaldada põhiraamatute edasiandmist järgnevate sissekannete ja kontrolli jaoks, ilma primanotistide jooksva töö katkestamiseta (prima-

notist - ametnik, kes pangas võtab vastu kliente ja teeb sissekandeid põhiraamatutesse). Kui näiteks kõik esmaspäevased operatsioonid tuleksid teisipäeval üle kanda kokkuvõtte-žurnaali ja kesknädalal nad saata veel kontrolli, siis saaks põhiraamatud,(jaoskondade memorialid, prima notad) mis sisaldavad esmaspäeva sissekandeid ainult neljapäev tagasi. Et aga raamatute sissekanded peavad olema alati ja katkestamatult korras à jour, siis on järgmised võimalused:

I. Memoriaali (prima nota, žurnaal) pidamine lahtistel lehtedel. Selle jaoks peetakse iga päev oma memoriaal-leht, mis varustatud jooksvate numbritega ja mis kuu lõpul kui nad on läbi käinud pearaamatupidamise osakonnast ja kontroll-jaoskonnast, köidetakse ühiseks memoriaalraamatuks. Säärane viis võimaldab katkestamata koostöötamist prima-notistide, kokkuvõtte-žurnaali pidaja ja kontrollametniku vahel, mispärast see viis ka pankades on leidnud suurt poolehoidu. Eriti tähtis on ta sääl, kus püütakse mehaniseerida panga-raamatupidamist moodsate kirjutusmasinate abil, sest et lahtised lehed võimaldavad kergesti mitmekordseid koopiaid.

II. Mitmete ühetaoliste memoriaal-raamatute pidamine. Nii võib kassa sissetulek olla jaotatud kolmeks raamatuks: esimene esmaspäeva ja neljapäeva sissekannete jaoks, teine teisipäeva ja reede jaoks ning komas kesknädala ja laupäevaste operatsioonide jaoks. Nõnda tuleb igaüks neist õigel ajal ringvoolust tagasi, nii et ei teki töökatkestust.

III. Mõnedes pankades jagatakse põhiraamatud kahte ossa, paaris ja paaritu päevade järele.

Panga-raamatupidamine ei piirdu ainult põhiraamatute, kokkuvõtte-žurnaali ja pearaamatuga, vaid nõuab oma paljude operatsioonide jaoks ning mitmesuguste ülesannete tõttu tervet rida abiraamatuid, et nende järgi oleks kergem summasid kontrollida ja et nende abil jälgida mitte ainult absoluutseid arvusid, vaid ka üksikute arvete vahekordi. Kõige tähtsam abiraamat on konto-korrent raamat, kus igale panga kliendile ja korrespondendile avatakse eri arve, kuna neid põhiraamatuid peetakse kollektiiv-arvetena. Abiraamatute hulka kuuluvad veel skontrod, mis teenivad selleks, et täiendada prima nota sissekandmisi peaasjalikult hulga viisi arvestamisel. Lõpuks on panga-raamatupidamises terve rida kõrval-raamatuid ja lehti, mis peavad kergendama õigeajalist operatsioonide täitmist: tähtpäevade raamat, markide raamat jne. Veel kord tuleb rõhutada, et panga-raamatupidamise ulatus ja jaotus pole igal pool mitte ühesugune ja seatakse sisse kooskõlas vastava instituudi laadiga ja sihiga.

Eelpool tähendasime, et panga-raamatupidamine isegi ühelaadilistes pankades on märgatavalt erinev, olenedes omaniku tahtest ja sihtidest. Seda võiksime veel enam rõhutada panga sisemise organisatsiooni erinevuse kohta, mis peale eelnimetatu oleneb veel õige rohkesti panga tegevuse ulatusest, mitmekesidusest ja läbikäigu suurusest.

Panga organisatsioon.

Järgnevas panga organisatsiooni skeemis on panga tegevus jaotatud teatud järkudesse - faasidesse, kusjuures viimased omakorda jagunevad jaoskondadeks.

Esimese järgu tegevusse kuuluvad: vekslite jaoskond, jooksvate arvete jaoskond, väärtpaberite jaoskond, seifid, kassa.

Teise järgu teguvusse kuuluvad: põhiraamatute pidamise jaoskond, korrespondent jaoskond, pearaamatupidamise jaoskond.

Kolmanda järgu moodustavad valitsemise-jaoskonnad: tehniline jaoskond, materjal-jaoskond, speditsioon-jaoskond, registratuur-jaos-

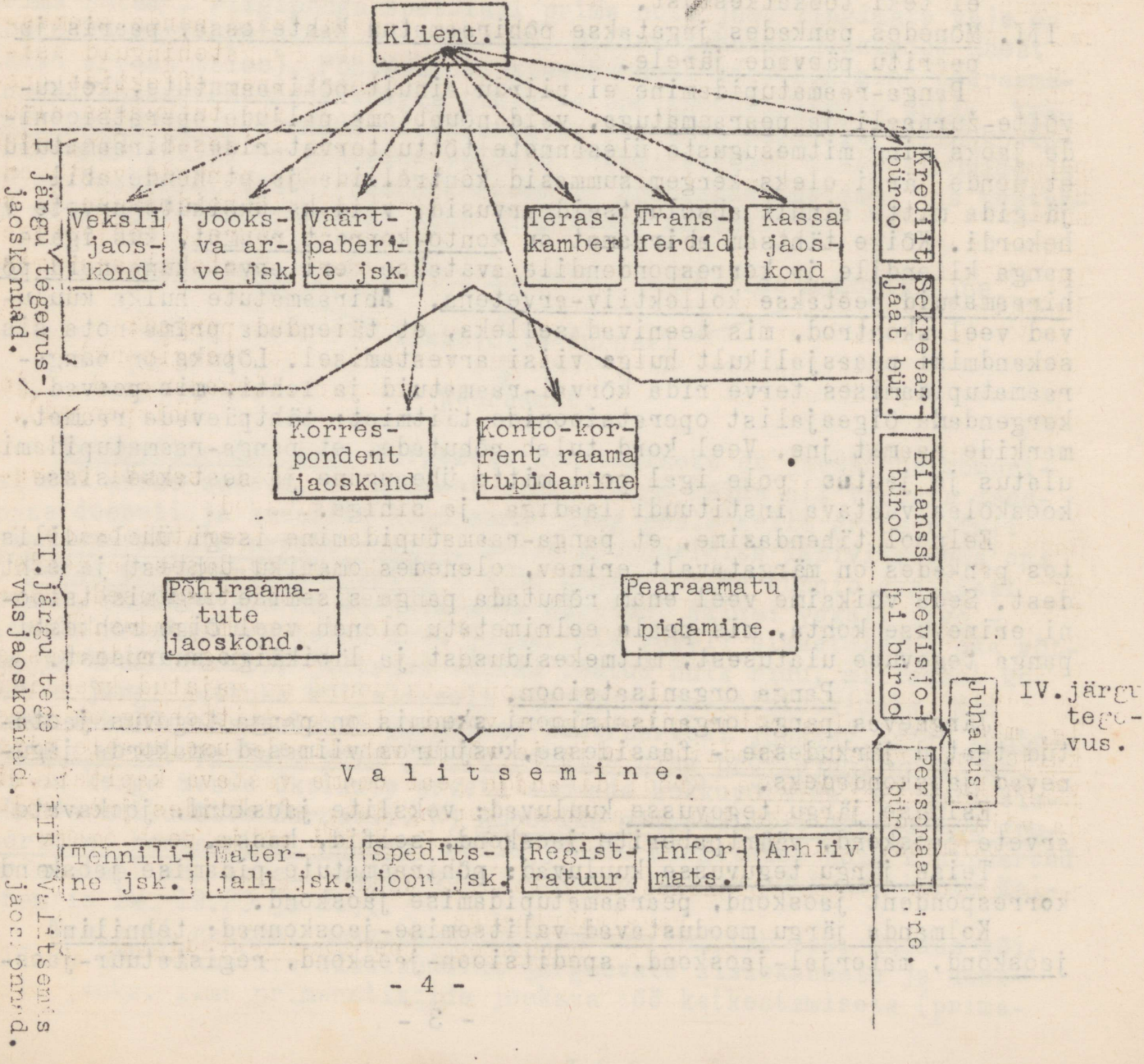
kond, informatsioon- ja arhiiv-jaoskond.

Neljanda järgu tegevus on juhatuse ehk tsentraal-jaoskond. Selles on juhatus oma mitmesuguste ülesannetega:

1. Komisjoni-büroo - võtab oma pääle aktsiate müügi ja saab vahekasu.
2. Krediit-büroo - sellega on klient otsekohe ühenduses.
3. Filiaalide-büroo - kus toimetatakse kõik läbikäigud panga osakondadega.
4. Konsortsiaal-büroo - kus mitmed pangad võtavad oma pääle ühe ühise ülesande täitmise ja saavad vahekasu.
5. Sekretariaat-büroo suurema ja salajasema laadiga toimingud.
6. Bilansi-büroo - ta kuulub raamatupidaja juure. Raamatupidaja poo koostatud bilanss läheb läbivaatamiseks bilansi-büroole.
7. Juriskonsulaat-büroo.
8. Organisatsioon- ja personaal-büroo.
9. Revisjon-büroo.
10. Personaal-jaoskond.

Krediit-panga organisatsiooni skeem.

(näide on võetud saksa krediit-panga kohta Dr. W. Kalveram Bankbuchhaltung lk. 2).

PANGATEHINGUTE JAOTUS.

Panga tegevus jaotatakse 2 liiki:
a. passiv-tehingud - kapitali saamine, jooksvad arved, hoiusummad.
b. aktiiv-tehingud - kassa, vekslid, effektid, transferdid ja akkeritiivid, majandusjaoskond ja pearaamatupidamine.

KREDIIT.

Enne kui üle minna pangaoperatsioonidele, tuleb lähemalt tutvuda krediidiga. Krediit on usaldus kellegi vastu, et ta laenatud väärtused tagasi annab määratud ajal.

Kõik äritehingud võib jagada 2 osaa.
I sularaha-tehingud,
II krediit-tehingud.

Viimane on praegu eriti tähtis rahvamajanduses. (Üle 25% kaubanduslikke tehinguid majanduses viiakse läbi krediidis). Need suurearvulised krediiditehingud tõid esile terve rea krediidivahendeid - nagu pangatähed, vekslid, tšekid, pantlehed. Need raha surrogaadid liiguvad rahva keskel rahaga ühesarnaselt, tänu nende kiirele ja kergele realiseerimisevõimalusele. Ainult sel viisil, et kaup on kergesti kättesaadav nii reaalväärtuste kui ka krediitvahendite vastu, on võimalik suur elavus kaubanduses, mis mahutatud reaalväärtustesse ja krediit-tähtedesse. Ainult enda pärast ei või eksisteerida pangad, vaid nende olemasolu on ärarippuv kaubanduse ja tööstuse arengust. Pangatehinguid esineb ka teistes ettevõtetes nagu veksli diskonteerimine, effektide operatsioonid, valuuta ost-müük, mispärast nendega ei pea tutvunema ainult panga tegelased, vaid ka teised ärialal tegutsevad inimesed. Pangandus on eriti välja kujunenud Inglismaal ja U.S.A.-s, kus pankade vastu on suur usaldus, mistõttu neile usaldatakse kapitali alalhoidmiseks ja valitsemiseks. Tänu tänapäeva panganduse arengule ja suurele tööjaotusele, leiame nüüd kindlat pankade spetsialiseerumist. Spetsialiseerumise ja tööjaotuse põhjuseks võib olla:

I krediidi kestvus - vastavalt sellele jagatakse pangad:
a. pikaajalised krediitpangad (maapank, hüpoteegipank).
b. lühiajalised - " - (kaubapank, linnapangad ja ühispangad).

II ettevõtja järgi:
a. erapangad, b. aktsiapangad, c. ühispangad, samuti omavalitsuste ~~ühispangalised~~ krediit-asutused.

Nendest pankadest on erinevad ja mitmekesisemad oma operatsioonide poolest aktsiapangad, mille tegevus on ette nähtud seaduses ja nende eneste põhikirjas. Aktsiapangad on lühiajalised krediitasutused. Suurt huvi pakuvad ka riigipangad oma suure mõju tõttu rahvamajanduslikus elus, suure kapitali-võimega, rohkearvuliste osakondadega, mitmekesiste laenuoperatsioonidega. Kõik pangaoperatsioonid on rajatud krediidile, mis panga elus võtab mitmesuguse vormi. Iga krediittehing on kahekülgeline, rajatud krediidi andja ja võtja vahelisele usaldusele ning võlgniku maksuvõimele. Krediidi andja peab omama vastava kapitali, mida võiks anda laenuks kas sularahas, kupongides, effektides jne. selles suuruses, mida vajab krediidi võtja. Krediidi võtja peab omama tagasimaksu võime. Võlakohustus võib olla kindlustatud
1. reaalväärtusega
2. isiku omadustega (personaal-krediit).

R e a a l - k r e d i i t .

See võib olla kas hüpotekaar-krediit või krediit-immobiil, mis mõlemad on kindlustatud liikumata varaosadega. Reaal-krediit võib olla ka liikuvate varade kindlustusel - krediit-mobiil.

Hüpotekaar-krediit - selle krediidi juures pannakse keeld vastava kinnisvara osa pääle, nii et võlasumma registreeritakse krepostiraamatusse. Selles summas antakse välja obligatsioone ja hüpoteeke, nii et õigusepoolest ei tohiks seda kinnisvara edasi müüa enne kui võlasumma on makstud. Kuna aga igapäevases elus panditud kinnisvarad takistamatult edasi müüakse, siis jääb võlg maja pääle ja läheb ühes majaga uuele ostjale üle.

K ä s i p a n d i k r e d i i t .

Selle juures antakse kindlustuseks üks või teine vallasvara osa, mis võib olla üleantud krediidi usaldajale või jäetud ka krediidi võtja valve alla. Esimesel juhtumil on krediidi andja täiesti kindlustatud, teisel juhtumil peab ta usaldama. võlgniku ausust, et ta ei müü ega võõranda antud vallasvara. Täielikuks kindlustuseks peab võlauseldaja vastama, et võlasumma oleks kaetud vastava vallasvaraga, ja et see vallasvara poleks kergesti rikkimineva laadiga. Pandi sundmüüg. puhul peaks olema kaetud võlasumma ja kõik müügiga seotud kulud; sellest müügisummast rahuldatakse esimeses järjekorras krediidi andja ja siis alles kõigi teiste kreeditoride nõudmisi, nii et pandi kreeditor on alati eesõigustatud.

Isiklik krediit, ilma reaalväärtuste garantiita, on rajatud täiesti võlgniku isiklikkudele omadustele tema aususele, korrektsusele ja finatsvõimele. See krediit on seotud suure riisikoga, sest et sageli võlgnik kõige parmgal tahtmisel ei suuda kriisiaegadel maksta oma võlga. Pangapoliitika nõuab selle krediidi andmisel suurt ettevaatust, peenetundlikkust ja õigeajalist isikliku krediidi kokkutõmbamist. E riti kriisi hädaohtudel penk peab olema ettevaatlik, kuid siiski mitte liig järsku krediiti sulgema, sest seetõttu satuksid mõned võlgnikud raskesse seisukorda ja sellega süvendataks ainult paanikat, kuna panga vastutulekul nad saaksid kriisiaegadest üle.

Kui isiku krediit pole kindlustatud dokumentidega, vaid on raamatu krediit, siis nimetatakse seda katmata ehk blanko krediidiks. Säärast tuleb vähe ette.

Krediidiotstarve.

Kui pangad avavad krediite, siis päritakse selle otstarvet. Ette nähtud on ainult produktsiooni või kaubandus-tööstus krediit, määratud ärilisteks otstarveteks, äri laiendamiseks; konsuumkrediiti ehk krediiti isiklikkude tarvete jaoks antakse suurte pankade poolt harva.

Krediidi kestvus.

Ajutise krediidi tarvitamine s.o. lühiajaline krediit on pankadele kasulikum ja kindlam. Lääne-Euroopas on panga krediit enamasti kolmekuune. Kõige levinenum isiklikust krediidist on veksli-krediit, kus juures pangad avavad kliendile kas diskont-krediiti diskonteerides kliendi veksleid, varustatud 2 allkirjaga, või avavad pant-krediidi vekslite all. ("On call" krediit effektide kaupade kindlustusel nimetatakse ka konto-korrent krediidiks). Igale krediit-operatsioonile määratakse tähtpäev, millal laenusumma peab olema tagasi makstud. harilikutl sularahas.

Pangatehingute jaotus.

Panga tegevus jagatakse kolme gruppi:

1. Krediit-tehingud s.o. mitmesuguse krediidi avamine kaubandusele ja tööstusele (vekslid, laenud jne).
2. Spekulatsioon-tehingud s.o. %-paberite, aktsiate, fondide, välisvaluuta, kulla ja hõbeda ost-müük.
3. Komisjoni tehingud s.o. teiste pankade ja eraisikute poolt antud eraülesannete täitmine: inkasso operatsioonid, väärtpaberite ost-müük, komisjoni ülesandel, transferdid jne.

Järgmised kolm gruppi moodustavad pankade kasu alliked:

1. protsendid krediit (aktiiv) operatsiooniselt;
2. agio spekulatsioon operatsioonidelt kursi tõusul;
3. komisjon - komisjoni tehingutelt.

Kahju allikateks võivad olla:

1. protsendid passiva operatsioonidelt;
2. disagio spekulatsiooni-operatsioonidelt kursi langu/gusel;
3. komisjon - teistele makstud;
4. mitmesugused ärikulud.

Nende kasude ja kahjude skeem:

K a h j u d e j a k a s u d e a r v e .

Kahjud:	Kasud:
I. Makstud % mitmesuguste saadud kapitalide eest.	I. Saadud % antud kapitalilt.
II. Komisjon teistele makstud	II. Saadud komisjon.
III. Disagio.	III. Agio.
IV. Ärikulud.	IV. Puht kahju.
V. Puhtkasu.	

Panga bilansi skeemi üldjaotus.

B i l a n s s .

Kapitali mahutamine Aktiiv operatsioonid (vekslid jne).	Kapitali saamine mitmesugusel kujul (hoiusummad, rediskont). Oma kapital.

2. pilet.

Aktiva operatsioonid.

Aktiva operatsioonide hulka kuulub :

Kassa jaoskond, mis jagatakse 2 ossa.

I sularaha kassa jaoskond,

II effektide kassa jaoskond.

I. Sularaha kassa jaoskond ehk kassa tõelises mõttes toimetab raha vastuvõtmisi ja väljaandmisi. Sularaha kassa jagatakse omakorda:

a. sissetuleku kassa.
b. väljamineku kassa.
c. pea kassa.

Kahe esimese kassa ülesandeid näitab nende nimetus. Peakassa võtab kokku kassa operatsioonid, grupeerides need jaoskondade järgi ja hoiab raha alal kindlal kohal. Raha välja- ja sissemaksmine toimetatakse vastavate sisse- ja väljamaksu orderite kaudu, kuid vahel kirjade

ja teiste dokumentide järele. Need orderid antakse esiteks kassa kontrolööri kontrollimiseks; tema varustab nad oma allkirjaga ja kannab nad oma juures sissetuleku ja väljamineku aruandesse. Mis puutub kontrollimise aruandesse, siis on nad ühesugused nii deebeti kui ka kreedeti summade kohta, erinevad ainult värvilt.

S i s s e t u l e k u a r u a n n e 23. märtsil 1933.a.

Jooksvate arvete jaoskond		Hoiusummade jaosk.		Veksli jaoskond.		Effektide jaoskond		Laenu jaoskond.		Spetsiaal jookser		Välisjaoskond		Transferdi jsk.		Majandus jaosk.		Märkus
Dok.	Sum.	Dok.	Sum.	Dok.	Sum.	Dok.	Sum.	D.	S.	Dok.	Sum	D.	Sum.	D.	S.			

Samasugune on ka väljaminekute aruanne. Peale aruannete sissekandmist antakse orderid kassiirile raha vastuvõtmiseks, väljamaksmiseks ja oma raamatusse sissekandmiseks.

Kassiirid peavad oma sissetuleku ja väljamineku kassa järgmisel kujul.

S i s s e t u l e k u d 25. nov. 1933.

Orderite nr.	Dokumentide nimetus ja nr.	Kellele	Summa.

V ä l j a m i n e k u d 25. nov. 1933.

Orderite nr.	Dokumentide nimetus ja nr.	Kellele	Summa.

Iga päeva lõpul annab iga jaoskond kassa kontrolörile raapordi (sedeli) kõigi tema poolt tehtud kassa orderite kohta. Kassiirid omakorda annavad oma rapordid kontrolörile, kes võrdleb neid oma sissetuleku ja väljamineku aruannetega. Kui nad on õiged, varustab ta aruanded oma allkirjaga ja annab nad edasi peakassiirile. See kannab summad sisse peakassasse, mis peetakse enamasti tabeli ehk ameerika viisil jaoskondade järgi üldsummades ja siis arvestab välja peakassa saldo ja võrdleb teda tõelise kassa seisuga. Aruanded ühes kõigi orderite ja dokumentidega, mis peakassiir sai kassiiride käest, annab ta edasi pearaamatupidajale allkirja vastu peakassaraamatusse.

Effektide kassa.

Nende ülesanne on vastu võtta, välja anda ja alal hoida effektid, nii omad kui ka võõrad ja jälgida nende tiraaži ja kupongide tähtpäevi. Effektide vastuvõtmine ja väljaandmine sünnib samade värviliste orderite abil kui kassa operatsioonidki. Fondikassa orderid sisaldavad järgmisi andmeid:

I. Kellele need paberid kuuluvad.
II. Missugused kupongid on nende juures.
III. Nominaalväärtus.

Fondikassas peetakse kolm raamatut:

I. Žurnaal.
II. Effektide raamat.
III. Effektide omanikkude raamat.

I. Žurnaal.

Temas seatakse kokku iga operatsiooni kohta oma lausend. Sissetulekute orderite järgi on deebetis vastav effektide arve ja kreeditis vastav isiku arve. Väljaminekute orderite järgi on deebetis vastav isikute arve ja kreeditis vastav effektide arve. Lausendi läbikäigu summa on effektide nominaalväärtus.

II. Effektide raamat.

See raamat peetakse staffel viisil saldo väljendusega pärast igat operatsiooni. Selles raamatus avatakse igale väärtpaberile oma lehekülg mitme lahtriga, ära tähendades, kus pool asub effekt.

E f f e k t i d e r a a m a t .

Staffel viisil.

Kp. 1932.	D/K	Nominaal-väärtus	Kus väärt-paber asub	Kp.	D/K	Nomin. väärt.	Kus väärt-paber asub	jne.
20.III.	D	12.000.-						
25.III.	K	5.000.-						
	D	7.000.-						

III. Effektide omaniku raamat.

Samal kujul peetakse ka effektide omaniku raamatut ainult selle vahega, et igale isikule avatakse eri lehekülg ja igale effekti liigile oma lahter. Rahata effektide operatsioonid s.t. nende ümberpaigutus ühest kohast teise, pearaamatupidamise jaoskonnas ära ei tähendata ja effektide kassa revisjon tehakse olemasolevate effektide võrdlemise teel nimetatud sissetulekute ja väljaminekute orderitega ning siinnimetatud raamatutega. Tähtajalisedkupongid effektidelt lõigatakse ära effektide kassiiri poolt, hoolimata sellest,kelle omad nad on. Kupongid antakse eri lehega,kus ära tähendatakse missuguse arve ja summaga tuleb vastavalt krediteerida, sularha kassasse ümbervahetuseks; nende kupongide sissenõudmisel sularaha kassa poolt märgitakse nad saadud summaga kassa vastavale sissetuleku orderile.

3. pilet.

Panga passiva operatsioonid.

Panga passiva operatsioonide hulka kuuluvad esiteks klientide poolt antud hoiusummad, mis usaldatud pangale ja mille järele pank maksab %%. Need sissemaksu summad joksva arve ja deposiitide kujul moodustavad erapankade tähtsamad kapitali-allikad. Lääne-Euroopa suurtel tsentraalpankadel, milledel pangatähtede emisjoniõigus, pole hoiusummad nii tähtsad, sest pangatähtede väljaandmisega rahuldavad nad kergesti kliente, andes pangatähti vastaval määral välja ja koondades raha nõudmise langusel. Hoiusummadel puuduvad need hõlbustused. 1) nende juurevool panka on suurem kapitali ülirohkuse puhul, mil pankadel pole neid võimalik kasulikult mahutada ilma riisikota; 2) suurte hoiule antud summade puhul peab pank hoidma suuri kassareserve, et esimesel nõudel rahuldada kliente. Hoiusummade sisse- ja väljavoolu püütakse reguleerida % määra abil, mis aga ei õnnestu alati. % määra kõrgus sissemakstud summadelt oleneb pääle muu .ka veel hoiusumma tähtpäevast. Pikaajaline summa kannab kõrgemat %, jooksev arve annab madalamat %, sest pank võib ainult lühiajaliselt mahutada ja peab nende neid jaoks hoidma suurema sularaha-reservi. Lääne-Euroopa suured emisjonpangad, milledel pole nii suurt tarvet hoiusummade järele, võivad määrata madalama protsendimäära, kui need kommerts- ja tööstuspangad, kes saavad oma käitiskapitali hoiusummadest. Tundmatu väikepank maksab kõrget tasu kapitalide juurdemuretsemiseks.

Panka hoiule sissemakstud summad jagunevad kahte liiki:

I. jooksva arve summad.

II. tõelised hoiusummad - deposiidid.

Jooksva arve summad on sularahas sisse makstud tingimusega, et neid saab tagasi esimesel nõudel. Erapangad maksavad nende järele %% ja sellepärast nimetatakse neid protsent jooksvaks arveks. Sisse- ja väljamaksud on alati nende arvete järele, seepärast on nad jooksvad arved. Jooksev arve omab suure tähtsuse kapitali omanikule.

1) sest alatised vabad summad ei jää ebaproduktiivseks, kaneS % ja jäävad ühtlasi kassa summadeks, sest on võimalus neid igal momendil tagasi saada. (Pangad väljendavad bilansis oma jooksva arve summa koos kassaga). 2) pank on nende kohta nagu kliendi kassiir, makstes välja tšeki kaudu nõuetava hoiusumma, 3) pank on nende summade alalhoidjaks.

Ka rahvamajanduslikus mõttes on jooksva arve operatsioonid väga tähtsad, sest et protsendi maksmisega kõige väiksemate summade päält ergutatakse rahvast ka väikemate summade korjamisele ja pank. a) panemisele, millest teatava protsendi pangad võivad mahutada lühiajaliste laenude operatsioonidesse. %-määra suurenemise või vähenemisega on võimalik teataval määral reguleerida jooksvate arvete summade juure- ja äravoolu parkadest. Huvitav on jälgida, kuidas %-määr mõjub jooksva arve summade juurevoolule. Vene riigipank kuni 1864.a. jooksva arve summade pääle % ei maksnud. Jooksva arve summasid oli 14.000.000 rbl. Riigil oli raha vaja ja ta püüdis rahvast meelitada hoiusummade panka kogumisele, mille tõttu riik määras 1875.a. 2 1/2% hoiusummadelt ja sel aastal oli juba raha pangas 157.000.000 rbl. Kui see vajadus möödus, siis pank kärpis %-määra viies 1890.aastal % määra nulli pääle tagasi. Tulemus oli see, et hoiusummad voolasid kiiresti välja ja panka jäi ainult 57.000.000 rbl.

Jooksvaid arveid jagatakse kahte liiki:

1) liht jooksev arve, 2) tähtajaline jooksev arve.

Liht jooksva arve kaudu pank maksab kohe summa välja tšeki ettepanekul, kuid % on väiksem. Tähtajalise jooksva arve järgi väljamaksmine sünnib pärast tšeki ettepanekut 2-5-10 päeva pärast. Pank võib neid tšekke välja maksta enne tähtpäeva, kuid vastava diskontoga. Jooksvate arvete järgi nõutakse enamasti kindel kapitali miinimum (meil ühispankades puudub niisugune miinimum, kuna aktsiapankades on 20 kr.). "Bank of England printsiibi järgi arvestatakse miinimumi järgmiselt: Aastane tšekkide arv korrutatakse 6 d. ja kapitaliseeritakse 4%-ga. Näiteks 200 ettepandud tšekki aasta jooksul. Tšekk nõudis vaeva ja tööd a 6 d. siis 6 d.x200 =

= 1200 d.=5£ ,see kapitaliseerida 4%-ga.

4% : 100 = 5 : x

X = 500/4 = 125£ peab sel kliendil olema kapitali miinimum.

Jooksva arve summad nii liht kui tähtajalised figureerivad alati panga passivas.

Liht jooksvate arvete a vamine.

Liht jooksvate arvete avamine sünnib kliendi kirjaliku sooviavalduse põhjal, milles ta kohustub end alluda panga jooksvate arvete määrustele. See originaalkiri hoitakse alal, et tarbekorral võrrelda tšekil antud allkirjaga. Kui omanik volitab üht või teist isikut tšekile alla kirjutama, siis märgitakse ka nende allkirjad sooviavaldusele.

Jooksev arve avatakse kas üksikisikule või firmale, kollektiivarve mitmele isikule pole lubatud. Jooksvate arvete kohta pank toimib kliendile tasuta mitmeid operatsioone: 1) Pank võtab vastu temalt kui ka kolmandalt isikult kõiksuguseid summasid mitte ainult sularahas, vaid ka tšekkidega, kupongidega jne. vastava avalduse põhjal. 2) Samuti ka pank omalt poolt kirjutab kliendi jooksvale arvele saadud summad vekslite diskonteerimisel, dokumentide inkasseerimisel ning teiste jaoskondade dokumentide põhjal. 3) Pank maksab kliendi tšekid välja ja teeb ülekandeid ülekande tšekkidega. 4) Pank toimib raha transporti kõigisse kohtadesse, kus on olemas korrespondentvõrku kuuluvad pangad ja nende osakonnad, samadel tingimustel kui riigipank ise. 5) Pank võtab oma hooleks kliendi dokumentide õiendusi (inkasso). 6) Pank võtab oma hooleks kliendi väärtpaberite alalhoidmise. klient

Jooksva arve avamisel saab /2 raamatut.

I jooksva arve raamat tasuta - millesse kreediti poole kantakse

sissemakstud summad ja deebetisse väljamakstud summad.

II. tšekiraamat vastava tasu eest. Selle raamatu saamist tõendab klient oma allkirjaga eriraamatusse.

Kulude arvestus jooksva arve ja tšekiraamatu kohta.

Jooksva arve raamatu väärtus, mis antakse kliendile tasuta, kirjutatakse nende valmistamiskulu suuruses kahjuna panga ärikulude arvele; tšekiraamatu väärtus, mis kliendi poolt tasutud, kirjutatakse tagasi nõutavate ärikulude arvele.

Jooksva arve jaoskonna raamatud ja sissekanded.

Jooksva arve sisse- ja väljakanded märgitakse jooksva arve jaoskonnas 3 raamatusse.

I. jooksva arve memoriaali (žurnaal ehk prima nota)
II. jooksva arve isikute raamatusse.
III. jooksva arve kontroll-raamatusse.

J o o k s v a a r v e m e m o r i a a l i r a a m a t .

Deebet. Kreedit.

Jooksva arve nr.	nr.	Omanik.	Tšeki nr.	Summa	Jooksva arve nr.	nr.	Omanik	Täht-päev	Summa.
V ä l j a m a k s t u d s u m m a d .					S i s s e m a k s t u d s u m m a d .				

Siia kantakse kõik päeva jooksul tehtud sisse- ja väljamaksu summad ja iga päeva jaoks avatakse uus lehekülg. Sageli peetakse seda raamatut lahtistel lehtedel. Tšekiraamatu maks, %% ja tempelmaksud märgitakse eraldi.

J o o k s v a a r v e i s i k u t e r a a m a t .

Deebet. Kreedit.

Kp.	Sisu.	Tp.	Päeved.	% N.	Summa	Kp.	Sisu.	Tp.	Päevad.	%N.	Summa

Selles isikute raamatus avatakse igale kliendile oma lehekülg vastava numbriga. Numbrid võetakse sooviavalduse sissetuleku järjekorras.

K o n t r o l l r a a m a t .

Kp.	D/K.	Tšeki nr.	S u m m a	Kp.	D/K.	Tšeki nr.	S u m m a	jne.
	K.		5000					
	D.		3000					
	K.		2000					

Selles raamatus, mis peetakse staffel viisi järele, kontrolör avab igale kliendile lehekülje või eri lehe, kuna kontroll raamatu t peetakse suuremalt jaolt lahtistel kaartidel.ja märgib iga operatsiooni lõpul vastava saldo.

Protsentide väljarehkendamine tehakse meil kliendi kasuks 1 kord aastas, Saksamaal 2 korda, Inglismaal 4 korda. Need %%, mis aasta lõpul välja rehkendatud miinus 5% riigimaks kirjutatakse aasta lõpul žurnaali (memoriaali) kreediti poolele, samuti ka isiku raamatus üksiku kliendi kohta kreediti poolele ja lõpuks ka kontroll-raamtus üksiku kliendi kohta kreeditsaldole juurde arvates.

Raha väljamaksmine tšekkide kaudu.

Raha väljamaksmisel tšekid antakse esiteks jooksva arve jaoskonna prima notistidele sissekannete tegemiseks žurnaali ja vastavasse isiku-raamatusse vastava isiku arvesse. Ainult siis kui tšekile on tehtud vastav märkus, kantakse ta kontroll-raamtusse, kus kontrolör tõendab oma märgiga (allkirjaga) ja alles siis läheb see kassasse väljamaksmiseks orderi järgi. Tšekkide väljamaksmise aeg on 14 päeva; välismaal väljaantud tšekkide esitamistähtaeg on 1 kuu, arvates väljaandmise päevast. Kui klient on unustanud oma jooksva arve raamatu, siis võib ta sissemaksmisel ajutise kviitungi saada ja pärastpoole tehakse sissekanne kliendi jooksva arve raamatusse kviitungi tagasiandmisel. Tempelmargid, mis vaja jooksva arve jaoskonnale, antakse kassast jooksva arve prima notistidele tema allkirja vastu. Iga kuu lõpul annab prima notist markide kohta aruande, kui palju neist oli müüdud ja palju neist läks panga arvele. (Tšekid ja transferdid on tempelmaksuvabad). Tempelmarkide ostul kassa kaudu on lausend:

Tagasinõutavate kulude a-e
Kassa a-le.

Teise kuu lõpul nende markide müümisel kliendile on kassa lausend:

Kassa a-e
Tagasinõutavate kulude a-le.

Kuid panga jaoks kulutatud margid kantakse sisse vastava lausendiga:

Ärikulude a-e
Tagasinõutavate kulude a-le.

Samuti veksliblanketid ja tšekiraamatud, mis müüakse kliendile, kantakse sisse tagasinõutavate kulude arve kaudu. Summad, mis kuuluvad klientide käsutusse, ülekande-tšekkide, diskonto-vekslite või inkasso dokumentide järgi, õiendatakse jooksva arve jaoskonnas. Ülekandetšekid õiendatakse kohe jooksva arve jaoskonnas, kuna diskonto-vekslite ja inkassodokumentide järgi saadud summad kantakse alles vastava jaoskonna orderi järele kliendi jooksvale a-le. Jooksva arve lõpetamisel saadetakse kliendile jooksva arve väljavõte palvega neid läbi vaadata ja nõusoleku puhul allakirjutatult tagasi saata (Praktilises elus saadetakse jooksva arve väljavõtteid ainult kliendi erilisel soovil. Red.).

Summade debiteerimine ja krediteerimine. Väljamakstud summad debiteerimisel valuteeritakse sama päevaga. Sissemakstud summad krediteerimisel valuteeritakse järgmise päevaga.

5% riigimaks. Jooksva arve %% alluvad 5% riigimaksule ja selle maksu raamatusse sissemärkimiseks seatakse kokku lausend:

Jooksvate arvete a-e
5% riigimaksu a-le.

Ja riigipanga maksustamisel seatakse lausend:

5% riigimaksu a-e
Kassa a-le.

Tähtajaliste jooksvate arvete arvestus. See arvestus toimetatakse samal viisil ja samades raamatutes nagu liht jooksvate arvete juures, ainult isikute raamatus ja tšekkide päale pantakse tempel "tähtpäevaline". Nii jagatakse jooksva arve summasid liht- ja tähtajalisteks jooksvateks arveteks, pank saab siis ka seda näidata oma bilansis. Jooksva arve jaoskonnas on 3 liiki aruandeid.

I. päevaaruanne.
II. kuu-aruanne,
III. aastaaruanne.

I. Päeva aruanne jooksva arve jaoskonnas.
Aruanne 15.oktoobril 1933.

	Lihtajaline.	Tähtajaline.
Saldo päeva alul	Kr.....	Kr.....
Vastu võetud päeva jooksul		
kassa kaudu	"	" .....
Ülekande-tšekkidega	"	" .....
Teiste jaoskondade käsul	"	" .....
Pearaamatupidamise jaoskonna käsul	"	" .....
Kokku	Kr.....	Kr.....
Välja antud päeva jooksul:		
Kassa kaudu	Kr.....	Kr.....
Ülekande-tšekkidega	"	" .....
Teiste jaoskondade käsul	"	" .....
Pearaamatupidamise jaoskonna käsul	"	" .....
Saldo päeva lõpul	Kr.....	Kr.....

Tagasinõutavate kulude arvel on kassasse tagasi makstud Kr..... nii palju.

Jooksva arve juhataja
(allkiri).

Igapäevane aruanne saadetakse pearaamatupidajale, mille järgi ta koostab lausendi. Sellele aruandele lisatakse juure kõik ülekande-tškid. kuna teiste kassa-orderite üleandmine sündis kassa kontrolöri kaudu.

II. Kuu aruanne 1.dets. 1933.a.

Arve nr.	Sissemaksjad kliendid.	Liht-jooksev.	Tähtajaline.

III. Aasta aruanne 31. dets. 1933.a.

Arve nr.	Sissemaksja.	Kap.	%	5%	jäi järgi jooksva arve omanikule.
	nimetatakse kliendid üksikult nime järgi.				

Aasta aruanne koostatakse eraldi liht jooksva arve ja tähtajalise jooksva arve jaoks.

Jooksva arve operatsioonide sissekandmisel pearaamatusse võtavad osa järgmised arved: kassa a-e, lihtjooksvate a-te arve, tähtajaliste jooksvate a-te arve, teiste osakondade arved, %% arved, 5% riigimaksu arve, tagasinõutavate kulude arve, ärikulude arved jne.

Operatsioonid jooksva arve jaoskonnas ja pearaamatu arved.

Jaosk.nr.	O p e r a t s i o o n i d .	Deebet.	Kreedit.
1.	Sissemakstud summad liht- või tähtajalisele jooksvale a-le.	Kassa a-e	Jooksvate arvete a-le.
2.	Tšekkide järgi väljamakstud summad	Jooksvate a-te arve	Kassa a-le
3.	Teiste jaoskondade käsul summad kliendi kasuks	Vastava jsk. a-e.(Veksli jsk. a-e jne)	Jooksvate arvete a-le.
4.	Ülekandetšekkide sissekandmine	Jooksvate arvete a-e.	Jooksvate arvete a-le.

/Järg teisel leheküljel./

5.	Summad teiste jaoskondade käsul panga kasuks	Jooksvate a-te a-e	Vastava jsk. arvele.
6.	Protsendid klientide kasuks	Protsentide a-e	Jooksvate arvete a-le.
7.	5% riigmaksu arve	Jooksvate a-te a-e	5% riigimaksu a-le.
8.	5% riigimaksu tasumine	5% riigimaksu a-e	Kassa a-le.
9.	Raha saamine tempelmarkide ja vekslilblankettide ja tšekiraamatute müügist.	Kassa a-e.	Tagasinõutavate kulude a-le.
10.	Raha maksmine tšekiraamatute, jooksva a-e raamatute ja tempelmarkide ostul	Tagasinõutavate kulude a-e.	Kassa a-le
11.	Tempelmargid panga poolt kulutatud.	Ärikulude a-e.	Tagasinõutavate ärikulude a-le.

4. pilet.

Hoiusummad - deposiitsummad.

Hoiusummadeks ehk deposiitsummadeks nimetatakse sularaha sissemaksusid, mis tehakse ühes summas korraga ja samuti võetakse välja korraga. Siin iga hoiusumma, mille vastu on panga poolt välja antud nimeline hoiutäht on täiesti omaette ja iseseisev operatsioon. Mis puutub hoiusumma tagasimaksu tähtpäevasse, siis jagatakse nad kolme liiki:

a) igavesed hoiusummad.
b) tähtajalised hoiusummad.
c) tähtajata - " -

a) Igavesed hoiusummad,

mis 18. ja 19. sajandil olid palju tarvitusel ja väga populaarsed, on tänapäev oma tähtsuse kaotanud, kuna nende asemel on palju kohasem osta mõned väärtpaberid ja anda panka hoiule. Neid igavesi hoiusummasid jagatakse kahte liiki: I loomulikud, kui neid teevad mitmesugused häätegevad asutused. II. Kunstlikud, kui neid teevad eraisikud umbusalduse pärast enese vastu. Arusaadav, et igavese hoisummade päält pangad maksavad kõige kõrgemat % ja sellepärast nad pole pankadele sobivad, sest alandada %-määra nende kohta on väga raske.

b) Tähtajalised hoiusummad,

need antakse panka kindla aja pääle (kuni 10 a.). Need on kasulikumad kapitali allikad, sest pank võib neid kasutada oma tahtmise järele ilma, et oleks vaja karta ootamata tagasimaksmist. (Sageli nõutakse pankade poolt 6. kuulist või 1. aastalist ülesütlemist). Ka nende kapitalide kohta määrab pank kõrgema % võrreldes jooksva arve protsendiga ja võib samuti % määraga reguleerida nende hoiusummade juure- ja äravoolu. Need tähtajalised hoiusummad tehakse enamsti väiksemate kapitaliomanikkude poolt ja heategevate asutuste poolt, kuid harva kaupmeeste ja tööstarite poolt, sest deposiitsummad kaotavad oma sularaha laadi, nagu seda nägime jooksvate arvete juures. Tähtajalised hoiusummad muutuvad tänapäeval kaubanduse ja tööstuse arenemisega asendudes jooksvate arvetega.

c) Tähtajata hoiusummad (nõudmiseni).

Need sissemaksud tehakse samuti sularahas tingimusega, et esimesel nõudmisel neid jälle tagasi saada ja mitte osa kaupa, vaid täielikult vastava hoiutähe tagasiandmisel, missugune on igakord nimeline. Need hoiusummad on oma hästiseatavuse mõttes täiesti sarnased jooksvate arvetega, siiski on pankadel nen de summade kohta nõudmisi, nimelt 7 päeva etteütlemist. Nendelt summadelt pank maksab kõrgemat % kui jooksvate

arvete summadelt, mispärast neid tehakse mitte eraisikute, vaid ka komersantide poolt, kui tegevusperioodi lõpetamisel kapitalid mõneks ajaks jäävad vabaks. Need hoiusummad kaotavad oma s/r laadi, sest neid ei või kohe kätte saada, mispärast neid kasulikum on asendada lihtjooksvate arvetega. Tähtajata hoiusummadelt makstakse % : 1) erapankades, kui hoiusumma oli 10 päeva pangas, 2) riigipankades ainult tervete kuude päält, arvates esimesest kuupäevast. Kriisi ja umbusalduse aegadel pankade vastu on tähtajata hoiusummad sama hädaohtlikud tagasinõudmise mõttes kui jooksvate arvete summad, ainult selle vahega, et pank võib nõuda 7 päeva etteütlemist.

Tähtajaliste ja tähtajata hoiusummade tehingud.

Raha maksetakse panka eraavaldusega, kus määratakse vastava hoiusumma liik, deponendi nimi ja tähtpäev. Sellele avaldusele märgib klient ühtlasi, et sai vastava hoiutähe. Kassiir, kui ta raha sai esitatud avalduse järgi, märgib seda avaldusele ja annab selle jälle tagasi hoiusumma jaoskonda sissekannete tegemiseks ja hoiutähe väljaandmiseks. Raamatud, kuhu need operatsioonid kantakse, on järgmised:

I. hoiusummade žurnaal (prijma nota).

II. hoiusummade isikute raamat.

Hoiusummade žurnaal.

Deebet. Kreedit.

Hoiutähe nr.	Deponent.	%-määr.	Tp.	Summa.	Hoiutähe nr.	Deponent.	%-määr.	Tp.	Sum.
	Väljavõetud summad.					Sissemaksstud summad.			

Selles raamatus väljendatakse iga päev saldo, mis on alati kreediti saldo ja näitab, palju on iga päev pangas tähtajalisi ja tähtajata summasid hoiul.

Hoiusummade isikute raamat.

Deebet. Kreedit.

Kp.	Deponent.	%-määr.	Tp.	Summa Kr.	S	Makstud %%. millal makstud	hoiutähe nr.	Mis aja eest.	Summa.	Hoiusumma tagasimaks.
	A.									
	B.									
	C.									

Selles raamatus avatakse harilikult igale kliendile lehekülg, kuna ratsionaalsem oleks lehekülg jagada mitme kliendi jaoks hoiutähe nr. järgi. Hoiusumma tähed on igakord nimelised ja maksustatud vastava tempelmaksuga.

Tähtajaliste ja tähtajata hoiusummade tagasimaksmine.

Nende tagasimaksmiseks ühes %-ga tuleb panka esitada depondendi või voliniku poolt hoiusumma täht; see antakse ennem prima notistile, kes võrdleb hoiusumma tõepärasust ja arvab välja %, mis harilikult veel kord kontrollitakse teise isiku poolt. Hoiusumma tähele märgitakse palju tuleb maksa kapitali ja %% kassas. Siis tehakse kohe sissekanded hoiusumma žurnaali (memoriaali) ja isikuraamatusse ning ainult siis makstakse välja vastav rahasumma; klient kirjutab hoiusumma tähele alla, et ta on kätte saanud kapitali ühes kõigi %%-ga. Kui tähtajaline hoiusumma pole välja nõutud õigel ajal, siis muutub ta tähtajata hoiu-

summaks väiksema %-ga. Protsendid hoiusummalt makstakse välja panga poolt iga kuuekuuvõiaasta pärast, s.o. vastavalt avalduses tähendatud tingimustel, samuti ka hoiusumma tagasinõudmisel. Tähtajaliste hoiusummade %-määr fikseeritakse hoiusummade sissemaksmisel ja see jääb muutmata. Tähtajata hoiusummade %-määra võib pank muuta, kuid peab 10 päeva enne muutmist ajalehtedes sellest publitseerima või teate panga ruumides välja panema. Tähtajaliste summade päält, mis muudetud mitte tagasinõudmisel tähtajata hoiusummadeks, makstakse ka tähtajata hoiusumma %-määr, see % makstakse välja ka sel juhul kui see hoiusumma oli vähem kui 10 päeva pangas. Mitte nõutud % päält hoiusumma kohta protsente enam juurde ei arvata. Protsentide väljaarvutamiseks peetakse eriraamat n.n. hoiusummadelt väljamakstavate %% raamat.

Märtsikuu 1932 5%-telt hoiusummadelt.

Kp.	Millal vastu võetud.	Millal tagasi makstud.	Saldo	Päevad	%% nr.nr.	%% nr.nr. kokku kuu lõpul.
		S t a f f e l v i i s .				

Selles raamatus avatakse iga %-määra kohta oma lehekülg kuhu iga päev kantakse kõik vastava %-määraga hoiusummade sisse- ja väljamaksud ning väljendatakse iga päeva kohta saldo. Selle saldo päält arvutatakse %-numbrid Hamburgi ehk staffel viisi järgi ja kuu lõpul kantakse nende kogusumma teise lahtrisse. Siin tuleb aga teha väikene korrektiiv; nimelt on %-numbrid arvutatud ühel viisil deebeti kui ka kreedeti summade kohta, kuna me teame, et kreedeti summad , arvestatakse kliendi kasuks, valuteeritakse järgmise päevaga, mis sünnitab ühepäevalise vahe. Sellepärast tuleb ka kuu lõpul kreediti summade kohta teha vastav parandus. Saadud %-numbrid tuleb jagada vastava jagajaga ning siis saadud resultaat näitab, palju pank võlgneb hoiusummadelt %% antud kuul klientidele, hoolimata sellest kas need %% on välja makstud või mitte. Sellepärast seatakse kokku pearaamatupidamise jaoskonnas järgmine lausend: Protsentide a-e

Hoiusummadelt väljamaksetavate %% a-le.

Hoiusummade %% väljamaksmisel orderi järgi kassast seatakse kokku lausend: Hoiusummadelt väljamaksetavate %% a-e

Kassa a-le.

Väljamaksetavatelt %% arvatakse maha 5% riigimaks, need võetakse sisse vastava kassa orderi järgi. Siis oleks lausend:

Kassa a-e

5% riigimaksu a-le.

Tähtajata hoiusummad, mis olid pangas vähem kui 10 päeva, ei allu % maksmisele, mispärast nende kohta tehakse korrektiiv liig palju arvutatud %% pealt. Siis oleks lausend:

Hoiusummadelt väljamaksetavate %% a-e

Protsentide a-le.

Tähtajalised hoiusummad, mis ei nõuta tagasi õigel ajal, muudetakse tähtajatuteks hoiusummadeks järgmise lausendiga:

Tähtajaliste hoiusummade a-e

Tähtajata hoiusummade a-le.

K u u a r u a n n e .

Hoiusumma täht.	Deponent.	Tähtajata hoiusumma.	Tähtajalised hoius.		% määr	mis ajani % makstud	Maksmata % kuni 1. I.
			Tp.	Summa			

Kuu aruanne koostatakse iga kuu lõpul ilma summata viimases lahtris, mis täidetakse aasta lõpul ja mille summa võrdub saldole pearaamatus väljamaksetavate %% arves, kuid siin võib tekkida väike vahe %-nr.nr. ümargusteks tegemisega. Sel puhul tehakse pearaamatupidamise juures korrektiiv.

%% aruanne kuu lõpul hoiusummadelt väljamaksetavate %-te kohta seatakse kokku iga kuu lõpul.

Märtsi kuu eest.

3% hoiusummadelt	Kr.	1.570,25
3 1/2% hoiusummadelt	"	1.241,-
4% - " -	"	973,17
	Kr.	3.784,42.

Hoiusummade operatsioonide läbiviimisel võtavad pearaamatus osa järgmised arved: I. Kassa arve, II. Tähtajaliste hoiusummade arve, III. Tähtajata hoiusummade arve, IV. %% arve, V. Hoiusummadelt maksetavate %% arve, VI 5% riigimaksu arve.

Märkus: Paljud pangad peavad pearaamatus tähtajaliste ja tähtajata arvete jaoks hoiusummade ühist arvet.

Operatsioonid tähtajaliste hoiusummade jaoskonnas ja arved.

Jrk. Nr.	O p e r a t s i o o n i d .	Deebet.	Kreedit.
1.	Hoiusummade sissemaksmine tähtajata ja tähtajaliste summade kohta. (juhul kui pangal on üks ühine arve)	Kassa a-e.	Hoiusummade a-le
2.	Hoiusummade tagasimaksmine	Hoiusummade a-e	Kassa a-le
3.	Hoiusumma % arvestamine kuu lõpul.	%% a-e.	Hoiusummadelt makstavate % a-le
4.	Hoiusumma % maksmine	Hoiusmmadelt makstavate % a-e.	Kassa a-le.
5.	5% riigimaksu arvestamine	Kassa a-e	5% riigimaksu a-le.
6.	Tähtajaliste hoiusummade muutmine tähtajatuks.	Tähtajaliste hoiusummade a-e.	Tähtajata hoiusummade a-le.
7.	Pearaamatu hoiusummadelt maksetavate %% arve kooskõlastamine aasta aruande saldoga.		
	I. Kui pearaamatu a-e tuleb suurendada.	%% a-e.	Hoiusummadelt väljamaksetavate % arvele.
	II. Kui pearaamatu arve tuleb vähendada.	Hoiusummadelt väljamakstavate %% arve.	%% a-le.

Peale jooksvate arvete ja hoiusummade arve on pangal olemas veel teisi passiva arveid rahasummade saamiseks, näit. vekslite rediskont pantide edasipantimine jne., kuid et need viimased passiva operatsioonid on tihedas seoses vastava aktivaga, ilma milleta ei saa neid kindlaks teha, siis asume jällegi aktiva operatsioonide vaatlusele.

5. pilet.

Vekslite jaoskond.

Vekslid on raha surrogaat ja kõige laialulatuslikum kuju isikliku krediidi andmisel. Kuna veksleid võib diskonteerida ja niiviisi kapitali kätte saada enne tähtaega, on vekslid omandanud ka suure tähtsuse kaubanduses ja tööstuses. Veksli diskonteerimisel saadud %-di veksli päält määrab pank igakord kõrgema kui panga poolt makstud % vastu võetud kapitalidelt; see vahe on pankadel kõige suuremaks tuluallikaks. Vekslite kohta toimuvad pangas kolme liiki operatsioonid:

I. diskonto operatsioonid - kus pangad võtavad vekslid täisomanduseks.

II. depoo-operatsioonid - kus pangad avavad vekslite all vekslite krediidi.

III. komisjoni ehk inkasso operatsioonid - kus pangad võtavad veksli inkasseerimiseks.

Veksli operatsioonid toimetatakse eri jaoskonnas nimetusega diskonto-jaoskond ehk vekslite jaosokond. Veksli diskont ja veksli depoo toimetatakse selles jaoskonnas, kuna veksli inkasso sünnib enamasti komisjoni jaoskonnas. Kuna veksli operatsioonid näitavad pankades kiiret tõusu tendentsi, siis tuleb pikemalt peatuda eelpool nimetatud kolme liiki operatsioonide vaatlemisel.

Iga veksli kohta tuleb vaadelda järgmisi andmeid:

I. veksli koostamine,
II. alalhoidmine,
III. liiklemine,
IV. tähtpäeva maks,
V. sundmaks pääle tähtpäeva.

I. Veksli koostamine.

Vekslite vastuvõtul vaadatakse, kas on täidetud seaduse nõudmised; see on tähtis vekslite vastuvõtmisel diskontoks ja depooks. Inkasso puhul jääb veksel komitendi omaks ja kõik puudused veksli kohta käivad tema vastutusel. Diskont- ja depoo-vekslite juures tuleb tähele panna, kas veksli väljaandjal ka veksli kirjutamise õigus. Kui keegi kirjutas volituse põhjal vekslile alla, siis tuleb nõuda nende diskonteerimisel notariaalset ärakirja tema volitusest. Peale selle pööratakse tähelepanu valuuta klauselile: 1) valuuta saadud kaupadega, 2) valuuta saadud sularahas. Valuuta klauseli järgi on näha, mis puhul anti veksel välja. Kindlamad on vekslid kaubä klauseliga, seepärast ongi seaduses ette nähtud, et vekslid peavad olema kaubavekslid ja diskontoks vähemalt kahe allkirjaga. Vekslid raha kaluseliga on sagedasti fiktiivsed, mis nõuavad suurt ettevaatust. Meil on tarvitusel liht- ja soolovekslid, kuna välismaal käskvekslid. Soolovekslis nimetatakse vekslit, mis on ühe allkirjaga ja kirjutatakse otsekohe panga nimele; see tuleb panga-krediidi avamisel kliendile säärase veksli kindlustusel a vista tähtpäevaga. See on ainus juhus, kus pank võib veksleid vastu võtta ühe allkirjaga.

II. Alalhoidmine.

Niikaua kui veksel asub pangas, tuleb teda alati kindlalt alal hoida, nii et teda oleks võimalik igal momendil üles leida, kas aktsepti saamiseks või maksu ehk protesti toimimiseks.

III. Liiklemine.

Veksel omab õiguse üle minna käest kätte vastava edasiande pealkirja (žiro) järgi. Žiro võib olla : 1) nimeline, 2) blanko, 3) ilma obligota (vastutuseta) žiro - kus üks annab veksli edasi, vabanedes vastutusest, ja 4) inkasso žiro. Vekslid indosseeritakse järgmistel juhtudel: 1) kui veksel antakse võlamaksmiseks, 2) kui veksel antakse diskonteerimiseks panka, 3) kui veksel antakse depoosse kindlustuseks, 4) kui veksel antakse inkassoks. Raamatu sissekanded veksli edasiandmisel peavad sisaldama kõiki regressi kohustusi, ainult veksli edasiandmised märkusega "ilma obligota" võivad olla täiesti välja kirjutamata. Vekslid, mis

antakse panka depoosse, ei tohi sisaldada lauset "ilma obligota". Kohustus veksli järgi tuleb selle deponeerimisel selgelt väljendada raamatuis. Seepärast on kliendi raamatupidamises nende operatsioonide toimimisel osavõtjaks 3 aktiva ja 2 passiva-arvet.

I. aktiva arve rimesside ehk vekslite a-e
II. " " diskontoks antud vekslite arve.
III. " " depooks antud vekslite arve.
I. passiva arve veksli diskonteerimise arve.
II. " " veksli deponeerimise arve, ehk panga arve separato.

Sellel konteerimise viisil seatakse sisse diskonteerimise ja deponeerimise puhul 2 lausendit:

I. diskonteerimisel:
Veksli liiklemine a) diskontoks antud vekslite a-e
rimesside a-le.
Raha liiklemine: b) kassa a-e.
veksli diskonteerimise arvele.

II. deponeerimisel:
Veksli liiklemine a) depooks antud vekslite a-e
rimesside a-le.
Raha liiklemine b) kassa a-e
Panga a-le separato (ehk vekslite deponeerimis a-le.)

Bilanss enne diskonteerimist.

Aktiva		Passiva.	
Kassa	1000.-	Kapital	12000.-
Rimessid	11000.-		
	12000.-		

Toimiti 2 operatsiooni. Diskonteeriti veksel 5000 kr. ja deponeeriti veksel 3000 kr. ning saadi raha kindlustusel 2000 kr. Ebatäpse lausendiga sissekandmisel oleks I lausend:

Kassa a-e
Rimesside a-le 5000.-

II lausend:

Kassa a-e 2000.-
Panga arvele separato.

Bilanss pääle diskonteerimist ja deponeerimist:

Aktiva		Passiva.	
Kassa	8000.-	Kapital	12000.-
Rimessid	6000.-	Panga a-e separato	2000.-
	24000.-		14000.-

See bilanss pole kuigi täpne, sest meil on märgitud rimessid kr. 6000., mida meil aga pole. Õigel viisil läbiviimisel seatakse kokku 4 lausendit. I. Diskontoks antud vekslite a-e
Rimesside a-le
II. Kassa a-e
Veksli diskonteerimise a-le
III. Depooks antud vekslite a-e
Rimesside a-le
IV. Kassa a-e
Panga a-le separato.

II viisil bilanss pääle diskonteerimist.

Aktiva.		Passiva.	
Kassa	8000.-	Kapital	12000.-
Rimessid	3000.-	Veksli disk. a-e	5000.-
Diskont ant. veksl. a-e	5000.-	Panga a-e separato	2000.-
Depooks ant. vekslid	3000.-		
	19000.-		19000.-

See on sisse kantud õigel viisil. See bilanss ja sissekandeviis annab kõige täpsama pildi ettevõtte seisust. Rimessid, mis antakse maksuks teisele isikule ja mitte panka diskonteerimiseks täis-žiro järg on samuti kohustavad žirandile regressi järele, mispärast need operatsioonid on sarnased diskonto operatsioonidega. Inkassoks antud vekslite jaoks avatakse arve "inkassoks antud vekslite arve", debiteerides seda antud veksli summaga ja krediteerides saadud rahasummaga, mis läheb kas kassasse või jääbki korrespondendi juure. Provisjoni summaga krediteeritakse inkasseerija arve.

Tähtajaline vekslite tasumine.

Et alal hoida veksli järele veksli seaduslikku jõudu tema õigeaegalise esitamisega maksmiseks ja õigeaegaliseks protestimiseks, tuleb silmas pidada veksli maksutähtpäeva.

Nii liht- kui käskveksel peavad sisaldama tähtpäeva, millal veksel kuulub lunastamisele ehk maksmisele. Endises Vene veksliseaduses ja Lääne-Euroopas on võimalik maksu tähtpäevadeks määrata mõne messi või laada pidamise aega, mis aga tundmata meie 1932 a. veksliseadusele, kui tegelikult ülearune meie ärielus.

Maksva seaduse järgi vekslil võib olla ainult üks maksu tähtpäev terve vekslisumma kohta. See tähtpäev määratakse: 1) kas kindlale päevale aasta ja kuupäeva näitamisega, või 2) kindla aja möödumisele pärast veksli kirjutamist = a dato, või 3) ettenäitamisele = a vista, või 4) kindla aja möödumisele pärast ettenäitamist = a viso. Kui veksli tähtpäev on määratud kuu algule, keskele või lõpule, siis loetakse veksel kirjutatuks esimele, viieteistkümnendale või viimasele kuupäevale. Kindla tähtpäevaliste vekslite juures on ette nähtud veksli õiendamiseks, vastu tulles veksli maksjate huvidele, veel kaks lisa äripäeva (gratis-päeva) peale veksli tähtpäeva.

Vekslite maksuoperatsioonide sissekandmine kliendi juures.

Jrk. nr.	O p e r a t s i o o n i d .	Deebet.	Kreedit.
1.	Portfelli veksli järgi saadi tasu.	Kassa a-e	Rimesside a-le.
2.	Inkasso veksli järgi saadi tasu.	Korrespondentide a-e.	Inkasso vekslite a-le.
3.	Diskontoks antud veksel oli veksli väljaandja poolt tasut.	Veksli diskonteerimise a-e.	Diskontoks antud vekslite a-le.
4.	Depoo-veksli järgi pank sai raha.	Panga a-e separato.	Depooks antud vekslite a-le.
5.	Depoo-veksel nõutakse tagasi enne tähtpäeva.	Rimesside a-e	Depooks antud vekslite a-le.
6.	Depoo-veksli all võlasumma tasumine.	Panga a-e separato.	Kassa a-le.
7.	Diskonteeritud veksel protesteeritakse pangas.	Protesteeritud vekslite a-e.	Diskontoks antud vekslite arvele.
8.	Protesteeritud veksli pangast väljalunastamine.	Vekslite diskonteerim.a-e.	Kassa a-le.

Vekslite sundmaks ja vekslite jõu alalhoidmine.

Seaduse järgi nõutakse, et vekslid oleksid õigel ajal protesteeritud, muidu nad kaotavad oma seadusliku jõu ja žirandid on oma kohustustest vabad. Käskvekslite mitte-aktsepteerimise protest pole võlgnikule - trassaadile sugugi seotud kahjulikkude tagajärgedega. Samuti säärastе mitte-aktsepteeritud vekslite protesteerimine mittemaksmises, sest et võlgnikul-trassaadil võivad olla selleks kaaluvad põhjused; kuna aktsep-

teeritud trati ja lihtvekslite protest mittemaksmise korral on vastava võlgniku maksujõuetuse tundemärk. Ta kaotab oma krediidiusalduse, sest Kaubandus Tööstuskoda, notaritelt saadud andmete põhjal, saadab iga kuu pankadele protestitud vekslite nimekirjad. Protestitud vekslite summa kirjutatakse aasta lõpul ettevõtte kahjuks, vaatamata sellele, kas on nende järgi raha saada või mitte. Kui protestitud veksel tuleb endal välja osta, seatakse kokku lausendid eelmises tabelis tähendatud nr.7 ja 8 järgi.

Diskonto operatsioonid on kõige tähtsamad panga operatsioonid. Diskonteerimisega veksel läheb üle panga omanduseks, kes protsentide ja muu kulude (damno, delkreedere, porto) mahaarvamisel kliendile annab kätte netto-summa. Kliendi poolt antud blanko-žiro päale paneb pank oma templiga täis-žiro oma nimele, et ära hoida kahju nende vekslite kadumaminemisel. Pangad võtavad vekslid vastu ainult siis, kui nad on varustatud kahe kindla allkirjaga. Liht-vekslite juures vähemalt peab olema veksliandja ja veksliesitaja ehk diskonteerija. Käskvekslite juures - veksliandja, veksli maksja - veksli trassaadi aktsept.

Igal pangal tuleb tähele panna veksli diskonteerimise juures järgmisi. andmeid: 1) <u>veksli suurus mitte alla 30 kr.</u> 2) <u>veksli kvaliteet</u> - iga veksel vaadatakse läbi individuaalselt, kindlamat garantiid pakuvad kaubavekslid; rahavekslid on sagedasti fiktiivsed. Veksli diskonteerimise juures küsitakse eestkätt, kas oligi võimalik vekslite omanikkude vahel kaubanduslik vahekord. Näiteks teravilja kaupmehe ja veskiomaniku veksli-vahekord on tõenäoline, kuna kullaseppa ja veskiomaniku vahekord kaupadega on vaevalt võimalik. Pangas vaadatakse, mis otstarbeks oli veksel välja antud. 3) <u>Vekslite tähtpäevad</u> - lühiajalised vekslid on pankadele kõige kohasemad, sest nende järgi on kergem loota rahatasumist, mispärast ka nende kohta maksab kõige odavam diskonto-%. Õieti oleneb vekslite tähtpäev kaupade ringvoolu kiirusest. Prantsusmaal on kaupade ringvool 2-kuune, Saksamaal on aga 3-kuune ringvool, Venemaal oli aga 5-kuune. Peaasjalikult pikad tähtpäevad on põllumeeste ja metsatööstuse vekslitel. 4) <u>Maksukoht</u>. Tingimata tuleb vaadata, kas veksli maksukohal on olemas pankasid, kellele võib saata vekslid sissenõudmiseks. Vekslite jaoks, mis kirjutatud väikestes asulates, märgitakse maksukoht lähemas linnas. 5) <u>Veksli krediit</u>. Mis puutub iga kliendi krediidi suurusse, siis on soovitav, et see krediit poleks liig suur ja et vastav klient ei kasutaks veksli krediiti ka teistes pankades. Uue krediitasutuste seadusega on pankade kohta ära määratud kõrgem krediidi - määr, mida võib anda ühele või teisele kliendile või firmale. (Ühe kliendi kohustused ei tohi ületada 1/5 panga põhi- ja tagavarakapitalist §19). Üldpilti kliendi võlakohustustest võib pank saada ainult siis, kui ta arvestab neid veksleid, mis kliendi poolt olid välja antud ja mis teiste poolt olid ette pandud diskonteerimiseks või deponeerimiseks. Riigipank arvestab maha kliendile avatud krediidist mitte ainult tema poolt diskonteeritud vekslid, (vaid ka teiste poolt,) vaid ka teiste poolt diskonteeritud vekslid, millised on tema poolt välja antud. Arvesse võttes seda, et riigipanga krediit on kõige odavam igale kaupmehele ja et see krediit poleks liig vähendatud panevad mõned firmad vekslite päile templid "ilma diskonteerimise õiguseta riigipangas". Et jälgida, palju veksleid on kliendi poolt diskonteeritud ka teistes pankades, selleks on olemas erilised krediitbürood, kes iga kliendi kohta korjavad täpsaid andmeid kõigist pankadest ja tarbekorral võivad anda vajalist informatsiooni.
6) Vekslite diskonto-operatsioonide arvestamine ja sissekandmine raamatusse. Vekslid esitatakse diskonteerimiseks eri-registrite ehk diskonto-

lehtede kaudu, mis pangas on olemas juba valmistrükitult. Neid registreid on mitmesugusel kujul.

Vekslite register ehk diskonteerimisleht.

Järjekorra nr. 4.nov. 1933.	avatud krediit Kr.....
Esitatud diskonteerimiseks vekslid	Vekslivõlg diskonteerijana Kr..
Kauba Panka	Vekslivõlg veksli väljaandjana Kr. .....
Märkus: I. Vekslil peab olema ära tähentatud tp. ja järjekorra nr.	Diskonteerimiseks esitatud vekslid olid selle registri järgi Kr.....
II. Maksupäevaks loetakse viimane päev, juure arvatud 2 gratis päeva.	tagasilükatud ".....
	vastu võetud ".....
	Protsendid.

VII pank ei tasu tagasi % vekslite maksul enne tähtpäeva.

Veksliandja võlg. diskonteerijana.	Veksliandja võlg. väljaandjana	Veksliandja.	Millega kaupleb	Maksukoht.	Veksli summa esitamiseks	Vastu võetud	Tp.	Päevad.	%nr. nr.	Porto.	Veksli nr.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.

Kliendi poolt täidetakse lahtrid 3,4,5,6. Veksli diskonteerimisleht antakse edasi veksli jaoskonna vastavale ametnikule, kes märgib need vekslid vastavasse registriraamatusse.

R e g i s t r i - r a a m a t .

Kp.	Diskonteerimislehe nr.	Esitaja.	Esitatud hulk	Esitatud sum	Mitte vastu võetud hulk	Mitte vastu võetud summa	Millal tagasi antud.	Diskonteeritud hulk sum.	Millal diskonteeritud.

Registri-raamatu järjekorranumber märgitakse diskonteerimislehele, siis antakse kliendile kviitung vekslite vastuvõtmise üle ja üthlasi teatatakse talle, millal ta võib saada vastust. Kui klient tagasilükatud vekslid võtab vastu, kirjutab ta diskonteerimislehele alla, et ta on nad kätte saanud. Erapankades seda moodust ei ole.

Vekslite saatust lahendab kas panga direktor ise, juhatus või jälle diskonto komitee, viimase otsuste kohta peetakse eri protokolliraamat. Vekslite esitamisel tuleb diskonto komitee käsitusse anda järgmised andmed veksli esitaja ja veksli väljaandja kohta diskonto lehe päält.

A. Veksli esitaja (diskonteerija).

1) Veksli esitaja kohta arvatud krediit.
2) Võlg esitamisel (palju veksli esitajal juba veksleid diskonteeritud).
3) Võlgneb veksliandjana - s.t. kui palju on tema poolt veksleid väja antud, mis kolmandate isikute poolt pangas diskonteeritud.
4) Millal viimast korda tema vekslid olid diskonteerimisel ja millise %-ga.

B. Veksli väljaandja.

1) Võlgneb diskonteerijana (esitajana) s.t. kui palju on veksliandja poolt ise diskonteeritud veksleid.
2) Võlgneb veksli väljaandjana s.t. kui palju veksli andja poolt veksleid välja antud.

Mõlemate vekslite osavõtjate kohta nii diskonteerija kui veksli väljaandja kohta tuleb täpsat informatsiooni korjata nende võlgade seisust. Diskonto komitee otsuse põhjal märgib direktor iga diskonto lehe pääle:

1) vekslite ettepandud hulga ja summa ja tagasilükatud vekslite hulga ja summa, vastu võtud vekslite hulga ja summa ja lõpuks% määra. Pealo selle märgitakse vekslid jaoskonnas iga diskonteerimislehe lahtris nr.7, s.t. vastu võetud vekslite hulk ja summa ja registriraamatus märgitakse ära iga diskontolehe kohta hulk ja summa mittevastuvõetud vekslitest. Selle pääle tehakse diskonteerimislehel vastav arvestus nagu näha järgnevas näites.

(Osa diskont.lehest). A r v e s t u s .

Tartus, 4.nov.1932.a.
% vana aasta kohta = %.
% uue aasta kohta = %.

Maksu koht	Vekslite summa		Viimane tp.	Päevad.	% NN.	Porto.	
	Esitatud	Vastu võet.					
5	6	7	8	9	10	11	12
Tartu	670.-	670.-	20 nov.	16	107	0.50	
Tallinn	830.-	830.-	29 "	25	208	1.33	
Rakvere	600.-	--	3 dets.				
Pärnu	1056.40	1056.40	12 "	38	401	1.56	
Rakvere	322.40	--	7 "				
Kuresaare	673.-	673.-	3 märts	119	801	1.17	
	4151.80	3229.40			1517	4.56	

Arvatakse maha vekslite diskont $\frac{7\% \times 1517}{360} = 29,48$

ja porto + 4.56

Kokku 34.04

3229.40 — 34.04 = 3195.36.

Lõppsumma Kr. 3.195.36 kuulub väljamaksmisele. Meil praegu maksev diskonto- ja laenuprotsendi ülemmäär on 7% (maksev 1.novembrist 1933.a.).

Märkus: (Majandusministri määrus R.T. 9-1932). Krediitasutustele lubataks võtta otsekoheste kulude katteks:

Porto diskonteeritavatelt vekslitelt:

1) vekslitelt maksukohaga krediitasutise asukohas - 50 senti.
2) Vekslitelt maksukohaga mujal sisemaal:
   vekslitel kuni 500 kr. ..... 1 kr.
   vekslitelt üle 500 kr. üks pro mille vekslisummast ja täiendavalt 50 senti.
3) Vekslitelt maksukohaga välismaal lisaks välismaa korrespondendi poolt arvestavatele inkasso kuludele 75 senti.

Kliendilt vastu võetud vekseliga talitatakse järgmiselt:

1) Vastuvõtu lõpul märgitakse diskont-lehel veksli järjekorra nr.
2) Vekslitel märgitakse panga stamp ja veksli nummer.
3) Veksli esiküljel märgitakse maksukoht ja tähtpäev. Kui maksukoht on teises linnas, siis märgitakse väls-maksukoht punase tindiga või vastava stampiga.
4) Kui veksli tagaküljel on blanko-žiro, pannakse täis-žiro panga nimele. Siis antakse vekslid ja diskonteerimisleht vastavatele ametnikkudele. Aktsia pankadele on tähtis õige diskont-summa jaotamine kahe perioodi vahel, sest et aktsionääride arv on muutuv. Jaotamiseks on olemas 2 viisi:

I. Mittetõiglane - selle viisi järgi % NN ei ole jagatud 2 ossa. Kuid aasta lõpul võetakse järgijäänud vekslite portfell ja arvestatakse nende kohta % aasta lõpust maksupäevani ja väljendatakse aasta viimase päeva kõige madalama börsi diskonto-%%-ga.

Madal diskonto-% korrektiivi jaoks oleks põhjendatud sel korral, kui pank diskonteerib ainult priima häädusega veksleid. Kuid on aga teada, et pangad diskonteerivad mitte ainult priima häädusega, vaid ka väiksemate nõrkade firmade veksleid, mis seotud suurema riisikoga. Sel puhul arvestab pank neid kõrgema diskonto %-ga, nii et see protsendi-

vahe on nagu kindlustuspreemia, millest tuleb tulevikus maksta nende vekslite protesti kahju. Sellele protsendivahele eri arvet ei avata, vaid ta läheb koos normaal-%-ga. Õigem oleks krediit ära öelda nõrkadele firmadele ja neid sel teel lämmatada. Žurnaali lausend diskonto-% jagamise kohta oleks eelnimetatud viisil:

a) Rimesside arve
%%-arvele - täis diskonto summas.

b) %% arve
Tuleva aasta %% arvele - korrektiiv diskonteeritud vekslite kohta maksutähtpäevaga tuleval aastal.

II viis. Selle viisi järgi arvutatakse % tuleva aasta kohta igalt vekslilt kohe, ja sama %-määraga, millega ta oli vastu võetud. Sel viisil oleks töö juba ette valmistatud tuleva aasta %% arvutamiseks. Selle viisi järgi oleks järgmine kord:

1) Vekslid grupeeritakse vana ja uue aasta maksupäevade järgi.
2) Arvatakse kokku . % ŦŦ vana aasta vekslitelt, mis kuuluvad vana aastale.
3) Võetakse kokku kõigi vekslite kogusumma, mis käivad uue aasta kohta ja arvutatakse kuni 1.jaanuarini nende % ŦŦ, mis ka kuuluvad vana aastale ja arvatakse punkt teises saadud % ŦŦ juurde.

Näide: $\frac{2245}{1081} = \frac{37.42}{18.02}$ Tartu 1.nov. 1932.

Summa	Tähtpäev	Päevad	% % Ŧ Ŧ	
	1931.			
1000.-	Dets. 10.	40	400	} 1105
500.-	" 27.	57	285	
700.-	" 30.	60	420	
	1932.			
800.-	Jaan. 10.	70(60+10)	560	
1900 { 700.-	Märts 23.	143(60+83)	1001	
400.-	Aprill 15.	165(60+105)	660	
2100.-			3326.-	

1. Vana aasta % ŦŦ = 1105. (Käesoleval juhul on diskonto-% 6).

$\frac{1900.60}{100} = + \frac{1140}{2245}$: 60 = 37.42 saadud vana aasta %.

2. Uue ja vana aasta %=ŦŦ kogusumma 3326
Vana aasta % Ŧ Ŧ -2245
Uue aasta % ŦŦ kogusumma 1081 : 60 = 18.02 uue aasta %
Kokku 55.44

See %-jaotus tuleb igal diskontolehel ära tähendada murru kujul. Pearaamatus avatakse sel puhul 2 arvet: 1) % a-e käesoleval aastal ja 2) % arve tuleval aastal. Ja mõle as arves märgitakse summa kreediti küljele.

Veksli-jaoskonnas on olemas kuus raamatut:

1) Diskonteeritud vekslite raamat (veksli kopeer-raamat).
2) Sissetulnud vekslite žurnaal.
3) Veksli diskonteerijate raamat.
4) Veksli andjate raamat.
5) Esitamis-võla raamat (saldo-raamat).
6) Tähtpäevade raamat.

Märkus: Raamatud 3, 4, 5 võetakse kokku üheks raamatuks nimetusega reskontro.

Nr. 1. Diskonteeritud vekslite raamat.

Kp.	Veksli nr.	Summa	Maksukoht	Väljaandmise kp.	Diskontlehe nr	Tp.	Veksli andja	Žirandid.	Veksli esitaja	Märkus.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

Selles raamatus märgitakse kronoloogilises järjekorras kõik vekslid ja andmed üksikute osade kohta, nii et tarbekorral võiks selle raamatu järgi vekslid reprodutseerida nende kadumaminekul.

Nr. 2. Sissetulnud vekslite žurnaal.

Kp.	Veksli nr.	Diskontlehe nr.	Esitaja.	Diskont %	Diskonteerit. vekslid hulk	Diskonteerit. vekslid sum	% NN käes. aasta.	% NN tulev aast	Kokku % käes. aasta.	Kokku % tulev aast	Väljamaksutud	Misa-et kredit.	Porto	Maakler	Kurtaaž %	Kurtaaž S.
1	2	3	4	5	6		7		8		9	10	11	12		13

Iga diskontolehe jaoks on selles žurnaalis ainult 1 rida. Kuu jooksul arvatakse kokku sissetulnud vekslite hulk, millele kuu lõpul arvatakse juure eelmise kuu summa. Maakleri kurtaaž (vahetalitusmaks) selle eest, et ta muretses pangale kliendi ja kliendile panga, kes oleks nõus veksleid diskonteerima, arvatakse 1/10 % pangalt ja 1/8 % kliendilt. Maakleri kurtaaž arvatakse välja perioodiliselt.

Nr. 3. Veksli diskonteerijate raamat.

Deebet Kreedit

Kp.	Veksli nr.	Veksli andja	Summa	Tp.	Protestit.	Kp.	Veksli Nr.	Veksli andja	Summa	Tp.	Protest.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	1.	2.	3.	4.	5.	6.

See raamat sisaldab: 1) kelle vekslid olid kliendi poolt diskonteeritud, 2) kas kõik vekslid olid makstud õigeajaliselt või olid protestitud ja missugused, 3) Missugused kliendi poolt esitatud vekslid, mis summas ja millise tähtpäevaga asuvad veel panga portfellis.

Nr. 4. Veksli andjate raamat.

Deebet Kreedit.

Kp.	Veksli nr.	Esitaja	Summa	Tp.	Protestitud.	Kp.	Veksli nr.	Esitaja	Summa	Tp.	Protestitud.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	1.	2.	3.	4.	5.	6.

See raamat sisaldab andmeid: 1) kelle poolt olid tema vekslid pangas diskonteeritud, 2) kas kõik vekslid olid makstud õigeajaliselt või on mõned protestitud ja kelle žiiroga, 3) missugused tema poolt väljaantud vekslid, kelle žiiroga, mis summas ja millise tähtpäevaga asuvad veel panga portfellis. Mõned pangad ei pea seda raamatut, sest et nad arvestavad žirandi krediidivõimega temale antud krediidi piirides ja sageli ei lükka tagasi tema poolt esitatud veksleid.

Nr. 5. Esitamis-võla raamat.

Deebet. Kreedit.

Kp.	Diskonto %.	Summa.	Kp.	Diskonto-%.	Summa.
1.	2.	3.	1.	2.	3.

See raamat on raamatu nr. 3 s.o. veksli esitajate raamatu täienduseks; see näitab millises üldsummas on panga portfellis tema poolt esitatud vekslid ja milline on diskonto--%. Paljudes pankades selle raamatu asemel täiendatakse raamatut nr.3 ühe lahtri võrra, mis näitab esitaja kohustuste saldot.

Nr. 6. Tähtpäevade raamat.

Veksli nr.	Veksli andja	Maksu koht	Veksli summa		Tähtpäevad			Rediskont	
			kohalik	välis.	Teate saatmine.	veksl. saatm. (välisv.)	Veksl. laekumine	Kus pangas	millal.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10

Tähtpäevade raamatus on iga päeva jaoks eri lehekülg. See raamat on väga tähtis ja peab olema peetud väga korralikult, sest tähtpäeva möödalaskmisel kaotab veksel oma seadusliku jõu ning vabastab žirandid enda žiro kohustustest. See raamat on tähtis kontroll-raamat, näitab, millised vekslid peavad olema portfellis iga päeva kohta, millised on edasi antud inkassoks (lahtris "veksli saatmine") missugused olid maksstud (lahtris "veksli laekumine") ja missugused vekslid olid edasi antud rediskonti. Peale sissekandmist tähtpäevade raamatusse paigutatakse vekslid maksutähtpäevade järjekorda.

Töö lihtsustamiseks koondavad mõned pangad raamatud nr.3, 4 ja 5 ühte raamatusse, juure lisades lahtri "saldo andmisest" (s.o. võlgneb veksli väljaandjana) nimetades reskontroks ehk isikute ja asutuste raamatuks.

Reskontro raamat.

Kliendi nimi ..... Elukoht .....

Obligo esitamisest.							Obligo andmisest.						
Kp.	Veksli nr.	Veksli andja.	Summa	Tp.	Millal makst.	Saldo	Kp.	Veksli nr.	Veksli andja	Summa	Tp.	Millal makst.	Saldo
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.

Selles raamatus on igal isikul oma kaheküljeline leht, mille pahem pool on määratud tema poolt esitatud vekslite jaoks ja parem pool on määratud tema poolt välja antud vekslite jaoks. Selles raamatus on mitmesuguseid pahesid, sest et tuleb vähe ette, et üks ja sama firma ehk isik on esitaja ja väljaandja; siis jääb sageli üks külg tühjaks. Samuti suurearvulise vekslite opereerimise juures on ühel isikul võimatu valmis saada nende sissekandmistega, sest iga veksel tuleb sisse kanda kaks korda. Kui aga raamatud on lahus, nagu nägime eelpool, siis on töö jaotus loomulik.

7. pilet.

Vekslite sissekandmise kord:

1) mittevastuvõetud vekslite tagasiandmine ja vastuvõetud vekslite sissekandmine sünnib samal päeval, mil diskonto-komitee peab oma istungi. Vekslid märgitakse registri-raamatusse - diskontolehe iga kohta mitte vastuvõetud vekslite hulk ja summa ja kõrvuti vastuvõetud vekslite hulk ja summa. Mitte vastuvõetud vekslid antakse tagasi kliendile allkirja vastu diskontolehel, kusjuures vastav returneerimis-päev märgitakse registri-raamatusse. Summad, mis kuuluvad diskonto järgi kliendile väljamaksmiseks, märgitakse kliendi kasuks järgmiselt: a) jooksva arve jaoskonnas

tema jooksvale arvele, kui kliendil see olemas. b) On call arve jaoskonnas, kui temal sääl arve olemas. c) Pearaamatupidamise jaoskonnas, korrespondendi arves tema korrespondendi arve kreedetis, kui tal see korrespondendi arve olemas. d) Veksli jaoskonna kreeditoride raamatus, kui kliendil pole olemas mingit teist isiklikku arvet.

Kreeditoride raamat veksli jaoskonnas.

Kp.	Klient.	Deebet.	Kreedit.
1.	2.	3.	4.

Jooksva arve jaoskonnas tuleb ette hoiuarvete krediteerimisi teiste jaoskondade käsul, sääraseid käske annab ka veksli jaoskond, kui kliendi summad lähevad tema jooksvale arvele. Niisuguseid käske võib ka veel anda on call arve jaoskond ja pearaamatupidamise jaoskond kliendi arve krediteerimiseks.

Kui kliendil ei ole ühtegi kolmest nimetatud arvest, (jookev arve, on call arve, korrespondent arve), siis tuleb summa sularahas välja maksta tema ilmumisel. Kuid enne märgitakse see summa kreeditoride raamatus tema kreeditisse veksli jaoskonnas. Raha väljamaksmisel antakse talle kassa-order ja kantakse väljamakstud summa kreeditoride raamatus kliendi arve deebetisse. Enamasti pole aga pankades seda kreeditoride raamatut olemas ja vastavad sissekanded tehakse sel puhul pearaamatupidamise jaoskonnas mitmesuguste isikute ja asutuste raamatusse. See viis pole aga sobiv selles mõttes, et igakord tuleb pärida pearaamatupidamise jaoskonnast, kui suur on vastava kliendi nõudmine; väljamaksult tuleb sinna jällegi teatada, et kliendi nõudmine sai rahuldatud.

Võõrlinna vekslite esitajatele ja kohalistele klientidele saadetakse nende erisoovil diskonteerimise arve ehk arve diskonteeritud vekslite kohta. Need arved on enamasti täpsad koopiad veksli diskontolehest, kuid ilma tagasisaadetud vekslite ülesmärkimiseta.

D i s k o n t o a r v e .

Tartus.....

Hr. Kurgsoole Võrus.

Teie poolt kolme veksli diskonteerimise kohta.

Veksli nr.	Maksu koht.	Tp.	Päevad.	% %	Porto	Summa (kätte saadud)

Mitte diskonteeritud vekslite kohta saadetakse nimestik järgmiselt:

N i m e s t i k .

Tagasisaadetud vekslite kohta

Hr. Kurgsoole, Võrus.

Kp.	Veksli andja.	Veksli summa.

Nii arve kui ka nimestik saadetakse vastavale kliendile järgmise sisulise kirjaga:

Tartus, 15.nov.1932.

Hr. Kurgsoo, Võrus.

V. a.

hra Kurgsoo.

Käesolevaga on meil au Teile teatada, et Teie poolt kirjaga 6.skp. meile saadetud 5-st vekslist saadetakse tagasi 2 vekslit kogusummas Kr. 750.-, mis meie poolt pole leidnud diskonteerimist, kuna teised 3 vekslit kooskõlas juurdelisatud arvega summas

Kr. 1876.-

kandsime Teie jooksva arve kreeditisse.

Palume tagasi saadetud vekslite kättesaamist kinnitada.

Austusega

Eesti Pank

Tartu osakond.

Diskonteerimise tegevus lõpetatakse samal päeval teatekirja saatmisega veksli andjale:

T e a t e k i r i .

Tartus, 18.nov. . 1933.

V. a.

hr. Raudsepp.

Seega teatab Teile Eesti Pank, et meie juures on diskonteeritud järgmised Teie vekslid:

Summa	Tp.	diskonteerija.
		Kurgsoo.

Seda kommet pangad hoiavad alal enda huvides, et kohe astuda sammu, kui esitatud vekslite hulgas on olemas valevekslеid; viimane asjaolu selgub kohe, sest iga isik, kes saab säärase teatekirja, teatab kohe panka, kui ülestähendatud vekslid pole välja antud tema poolt. Lõpuks 2-3 nädalat enne vekslite tähtpäeva saabumist, pank saadab veel veksli väljaandjale meeldetuletuse (veksli memorandum), milles nimetab, et panga portfellis on järgmised tema poolt välja antud vekslid, milliseid palutakse tähtpäeval lunastada. Ühtlasi märgitakse veksli meeldetuletuse väljasaatmise kuupäev vekslite tähtpäeva raamatu vastavasse lahtrisse.

Vekslite sissenõudmine.

Tuleb eraldada kohalisi ja välismaa makuskohaga vekslеid.

Kohalised vekslid

nende järgi maksetakse raha kohe kassasse. Iga päev võetakse portfellist need vekslid, mille maksupäev on järgmisel päeval ning pääle kontrollimist tähtpäevade raamatuga antakse need edasi kassiirile eriraamatuga s.o.

Maksetavate vekslite raamat.

Vekslite nr.	Veksli andja	Maksetav summa	Maksetud summa.
1.	2.	3.	4.

Selles raamatus kantakse maksetavad summad 3.lahtrisse, kuna maksetud summad 4.lahtrisse. Päeva lõpul võetakse kokku summad mõlemas lahtris. Maksetud summade kohta 4.lahtris kirjutatakse veksli jaoskonnas üldine kassa sissetuleku order, kuna tasumata vekslid saadetakse teisel gratis päeval peale kella 2-te notarile. Sageli tuleb aga ette, et veksli maks õiendatakse notari juures veel enne protesti toimimist. Sel puhul annab notar raha panka ja veksli jaoskond võtab raha vastu, täites kassa sissetuleku orderi. Mitte makstud vekslid notari juures protestitakse tema poolt ja antakse panka tagasi protesteeritud kujul, juure lisades protestikulude arve.

II. Välismaksu vekslid -

nende inkasseerimiseks on järgmine kord. Iga 15.kp. võetakse portfellist tuleva kuu vekslid, grupeeritakse need maksukohtade järgi ja saadetakse korrespondentidele inkassoks, varustades neid inkasso žiiroga. Vekslite saatmine korrespondendile sünnib vastava kaaskirjaga, milles on tähendatud täpne instruktsioon saadud summade kannete kohta ja et tarbekorral tuleb veksel protestida panga nimel s.o. viimase veksli

omaniku nimel. Lõpuks palutakse korrespondendilt saadetud vekslite kättesaamise kinnitamist.

Korrespondentidele välja saadetud vekslid märgitakse esiteks tähtpäevade raamatusse vekslite saatmise lahtrisse; teiseks diskonteeritud vekslite raamatus korrespondentide juures järgmisel kujul:

Kp.	Veksli nr.	Veksli andja.	Maksu koht	Tp.	Summa	Tp. aviseer. protest.	Saldo.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7. 8.	9.

Märkus : 1) Selles raamatus saab iga korrespondent oma leheküljе ja igakord märgitakse saadetud vekslid saldole juure. 2) Veksli järgi raha saamisest saab pank teada vastavates tõendus-kirjadest, see märgitakse aviseerimis-tähtpäeva lahtris ja kui seda tõendus-kirja kauemat aega pole saadud, siis tuleb korrespondendile saata noomituskiri. 3) aviiso (tõenduskiri) saamisel korrespondendilt tuleb kontrollida veksli number, tähtpäev ja krediteerimise tähtpäev.

Vekslite maks.

Kõik makstud vekslid, nii kohalised kui välismaa maksukohaga, märgitakse välja läinud vekslite žurnaalis järgmisel kujul:

Väljaläinud vekslite žurnaal.

25.märtsil 1933.a.

Kus pool	Mis päevaga aviseeriti	Veksli nr.	Esitaja	Andja	Summa	Üldsumma maksukohtade järgi	Esitajate nimestik	Üldsumma esitajate kohta.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.

Märkus: selles raamatus märgitakse kõik vekslid, mis on tasutud kassa kaudu kui ka korrespondentidelt saadud aviso-kirjade põhjal. Iga tasutud veksel kantakse üksikult 3,4,5, ja summaliselt 6. lahtrisse. 7. lahtrisse kantakse samad tasutud vekslid grupeerituli maksu kohtade järele ja 8 ja 9 lahtrisse üldsummaliselt grupeeritult iga esitaja kohta nii et lõpuks saame 6,7, ja 9 lahtrisse võrdsed summad.

Peale selle tehakse sissekandeid: 1) veksli diskonteerijate ehk esitajate raamatus kantakse maha makstud vekslid, 2) veksli andjate raamatus tõmmatakse maha makstud vekslid, 3) esitamisvõla raamatus vähendatakse võla saldo makstud summa võrra, 4) tähtpäevade raamatus märgitakse makstud vekslid lahtris (8) "veksli laekumine", 5) diskonteeritud vekslid korrespondentide juures, selles raamatus märgitakse korrespondendi juures makstud vekslid vastavas lahtris (7) ja iga korrespondendi juures makstud vekslite üldsumma arvatakse maha "saldo" lahtris (9).

Protesteeritud vekslid.

Protesteeritud vekslid tähendatakse samuti selles väljaläinud vekslite žurnaalis ja nimelt sel päeval, millal nad olid saadud s.t. kohaliku notari juurest ja välismaksuga vekslid korrespondentidelt tagasi saamisel, peale selle vekslid kantakse maha veksli diskonteerijate ja veksli andjate raamatust ära tähendades punase tindiga lahtrisse "protesteeritud". Lõpuks protesteeritud vekslid kantakse protesteeritud vekslite raamatusse, mis on kaheküljeline. Deebetis on protestitud vekslid ja kreeditis nende järgi raha saamine. Sageli peetakse pankades nende jaoks musta raamatut, kus märgitakse ära alfabeedilises järjekorras maksujõuetud veksli andjad. Enne tähtaega maksmi-

sel kohalikkude vekslite kui ka välismaksuga vekslite järgi, mis on veel panga portfellis, talitatakse samuti kui tähtpäevaliste vekslitega, ainult selle vahega, et neid võetakse välja portfellist nõudmise järgi ja ainult siis märgitakse maksetavate vekslite raamatusse. Kui aga välismaksu veksel on juba korrespondendi juures, siis võetakse raha vastu eriavalduse kaudu panga nimele, ehk lihtsalt kviitungi vastu, milline tuleb hiljem returneerida veksli kättesaamisel. Summad, mis saadud nende kviitungite järgi ja ka kõik teised kulud kantakse eriraamatusse "mitmesuguste isikute raamatusse" tagasinõutavate vekslite kohta, mis peetakse veksli jaoskonnas. Neid summasid võib sisse kanda ka mitmesuguste isikute ja asutuste raamatusse, mis peetakse pearaamatupidamise jaoskonnas. I kui ka II juhul avatakse iga isiku kohta eri lehekülg.

Aruanded veksli jaoskonnas.

Neid on 2:

I. Päeva-aruanne.
II. Kuu-aruanne.

I. Päevaaruanne.

Siia märgitakse veksli liikumine, nagu vekslite diskonteerimine, depooks andmine, rediskonteerimine, korrespondentide saatmine, protesteerimine, vekslite tasumine jne.

Päeva läbikäigu aruanne.

15.nov. 1932.

Tehingud.	Diskonteeritud vekslite a-e.								Protestit. veksl.		Kreeditoride a-e disk. vekslite kohta.		Isikute ja asut.a-e enne tp. veksli maksudest.	
	Portfellis		Korrespondendi juures.		Rediskontos.		Depooks antud.							
	D.	K.	D.	K.	D.	K.	D.	K.	D.	K.	D.	K.	D.	K.
Jäi järele päeva alul	A		A		A		A		A			A		A
1)Diskonteeritud	A													
2)Tagasisaad. vekslid rediskontost	A					A								
3)Tagasisaad. vekslid depoost	A							A						
4)Korrespondentidele saadetud. j.n.e.		A	A											

See päeva läbikäigu aruanne näitab veksli jaoskonnas liiklemist üldsuuruses iga üksiku tehingu liigi kohta, kuna detail andmeid näitavad teised põhi- ja abiraamatud.

II. Kuu-aruanne.

Aruanne esitamis-võla kohta 1.okt. 1932.

Järjek. nr.	Veksli esitaja	Jäi järele kuu alul	Kuu jooksul diskonteerit.	Kuu jooksul makstud.	Jäi järele kuu lõpul.
1.	2.	3.	4.	5.	6.

See tabel seatakse kokku järgmiselt: 1) kolmandasse lahtrisse kirju tatakse kuu algul järele jäänud diskonteeritud vekslite üldsumma

iga esitaja kohta, 2) 4 lahtris iga esitaja kohta üldsumma selle kuu jooksul tema poolt diskonteeritud vekslitest, 3) 6.lahtris iga esitaja kohta järele jäänud diskonteeritud vekslite üldsumma kuu lõpul ja lõpuks iga esitaja kohta saadud summa 3.lahtris arvatakse kokku 4.lahtris saadud summaga ja maha arvates 6.lahtri summa saame vahe, mis näitab kuu jooksul makstud vekslite üldsumma, mis kantakse 5-lahtrisse. Aruande lõpul tähendatakse märkusena protesteeritud vekslid, mis samuti ka on tähendatud 5-lahtris makstud summana.

Kontrollimine: 1) Üldsumma 4.lahtris peab võrduma üldsummale diskonteeritud vekslite raamatus; 2) üldsumma 5-lahtris peab võrduma üldsummale väljaläinud vekslite žurnaalis; 3) üldsumma 6.lahtris peab võrduma vekslite kogusummale, mis on portfellis, korrespondentide juures, rediskontos ja depoos.

Läbi vaadates jaoskonna raamatute koosseisu tuleb jälgida, missugused arved võtavad osa pearaamatus nende vekslite operatsioonide kohta.

Tehingud ja arved veksli jaoskonnas.

Jrk. nr.	T e h i n g u d	Deebet.	Kreedit.
1.	Diskonteeritud vekslid	Diskonteeritud vekslite a-e portfellis.	Kreeditoride a-le veksli diskonteerimisest.
2.	Diskonteerimine, maha arvatud % ja porto.	Kreeditoride a-e Veksli diskont.	%% a-le jooksvate kul.a-le
3.	Kreeditoridele välja makstud netto-summa	Kreeditoride a-e Veksli diskont.-st.	Kassa a-le
4.	Kreeditoridele kuuluvad netto-summad kantakse nende a-le teistes jaosk.des	Kreeditoride a-e vekslite diskonteerimisest.	a)Jooksvate a-te a-le. b)on call a-le, c)korresp. a-le.
5.	Makstud kohalised vekslid	Kassa a-e	Diskonteeritud veksl.a-le portfel.
6.	Vekslite saatmine korrespondentidele inkasseerimiseks.	Diskonteeritud veks. a-e korrespondentide juures.	Diskonteeritud veks.a-le portfellis.
7.	Välismaksu vekslite tasumine	Korrespondent a-e "Nostro".	Diskont.vekslite a-le korresp.juur.
8.	Erakomisjon korrespondentidele	Komisjoni a-e.	Korrespondent a-le "Nostro".
9.	Kohaliste vekslite protesteerimine	Protesteeritud vekslite a-e.	Diskont.vekslite a-le portfellis.
10.	Välismaksu vekslite protest.	Protesteeritud vekslite a-e	Diskont.veks.a-le korrespond.juures
11.	Protesteeritud veksli järgi raha saamine	Kassa a-e	Protesteeritud vekslite a-le.
12.	Protesteeritud vekslite summa mahaarvamine esitajate arvetest teistes jaosk. a)kohalised b) välismaksu veks.	Kliendi jooksev a-e Kliendi kontokorrent a-e " korrespondent a-e	Protestitud vekslite a-le.
13.	Enne tähtpäeva vekslite tasumine.	Kassa a-e	Mitmete isikute ja asut. a-le.
14.	Nende vekslite saamine korrespondendilt ja kviitungi vastu välja andmine	Mitmete isikute ja asutuste a-e (enne t. p.maksu).	Diskonteeritud veks. a-le korresp.juures.

/ Järg teisel leheküljel/.

15.	Kohaliste vekslite protesteerimise kulud	Tagasinõutavate kulude a-le.	Notari a-le.
16.	Väljamaksu vekslite protesteerimise kulud	Tagasinõutavate kulude a-e	Korrespondendi a-le "Nostro".
17.	Protesti kulude tagasisaamine.	Kassa a-e	Tagasinõutavate kulude a-le.
18.	Maakleeri kurtaaž veksli diskonteerimiel.	Komisjoni a-e	Maakleri a-le (Not.ja Maakl. raamat).
19.	Disk. % jagamine kahe perioodi vahel.	Kreeditoride a-e veksli diskont.	% a-le käesoleva aasta eest. % a-le tul.a.eest.

8. pilet.

III. Vekslite depoo tehingud.

Need on niisugused tehingud, kus vekslid võetakse vastu, et neid alal hoida või jälle, kus vekslid võetakse vastu, et nende all kreediti või laenu anda. Sel puhul antakse laenud välja kas konto-korrent jaoskonnas või korrespondent jaoskonnas (panga aktiiv operatsioonid), et need laenusummad antakse teistest jaoskondadest, ei kuulu need operatsioonid veksli jaoskonda. Veksli jaoskonda antakse need kindlustusvekslid vastavatest laenu jaoskondadest ainult alalhoidmiseks ja esimesel nõudmisel antakse nad tagasi. Veksli jaoskonna ülesanded seisavad nii siis ainult depoovekslite vastuvõtmises, alalhoidmises, tagasiandmises ja tähtpäevade jälgimises. Depoovekslid esitatakse veksli jaoskonda vastava laenu jaoskonna eriregistrilehega. Igal registril peab olema vastava laenu jaoskonna juhatajalt luba veksli vastuvõtmiseks depooks (kindlustuseks), sest et veksli jaoskond ei uuri nende vekslite häädust, vaid jälgib ainult formaalset külge. Ainult niisugused vekslid, mis formaalselt on õiged, võetakse vastu ja antakse välja kviitung, ilma milleta vastav laenujaoskond ei tohi anda laenu.

Mitte vastuvõetud vekslid anatakse kliendile tagasi registri järgi.

Nr. Nr. Register..... 1931.a.

Vekslite kohta esitatud Tartu Panka minu konto-korrent arve kindlustuseks.

Veksli nr.	Veksli andja.	Millega andja kaupleb ja kus elab.	Maksukoht.	Summa	Viimane tp.	Märkused.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.

Kõik vastu võetud depoovekslid peavad olema varustatud täis-žiiroga panga nimele, olgugi et nad võetakse tagasi esitajate poolt enne tähtpäeva ühes laenu summaga. Pank peab ju end kindlustama ka selleks puhuks, kui esitaja ei lunasta veksleid ja pank ise peab inkasseerima neid, et katta deponendi kohustusi. Veksli sissenõudmiseks on pangal täieline õigus ainult täis-žiiro juures.

Deposiit-vekslite jaoskonnas ja nende sisuekannete jaoks peetakse kolm raamatut.

I. Depoo vekslite raamat.

Kp.	Registri nr.	Veksli nr.	Veksli summa	Tp.	Veksli andja	Esitaja	Esitaja nr. teises jsk.	Maksu koht.	Märk.

Märkus: vastu võetud depoo-vekslid varustatakse järjekorra numbriga ning selle järele kirjutatakse nad siis depoo-vekslite raamatusse.

II. Deponentide raamat.

Kp.	Registri nr.	Veksli nr.	nr. meie	nr. nende	Veksli andja	Maksu koht	Tp.	Summa	Tähtpäevad. inkas. antud	tag. ant.	Protest.	Jäi järgi.

Märkus: Selles raamatus on igal deponendil oma lehekülg ühes tähendusega, missuguses laenu-jaoskonnas ja millise numbri all on temal sääl krediit avatud.

III. Depoo-vekslite tähtpäevade raamat.

(Vt. diskont-vekslite tähtpäevade raamat).

Depoo-vekslid antakse tagasi esimesel nõudmisel allkirja vastu registril kui pank sai tasuks vastava veksli summa. Kui deponent õigel ajal ei osta välja neid veksleid, siis inkasseerib neid pank ise. Siin on kaks juhust:

1) Veksel makstakse,
2) või ei maksta mitte.

Viimasel puhul protesteeritakse depoo-veksel. Kui veksel makstakse, kirjutatakse kassa sissetuleku-order, krediteerides deponendi isikslikku arvet vastavas laenu-jaoskonnas. Depoo-veksli protesti puhul on kaks võimalust: 1) Protestitud depoo-veksel oli vaba, s.t. deponendi arve on pääle selle veel küllalt kindlustatud teiste väärtustega. Siis antakse protestitud veksel temale lihtsalt tagasi. 2) Protestitud vekslil asus laenu võlg ja kui deponent teda ei lunasta ega anna täiendavat kindlustust, siis suletakse tema isiklik arve vastavas laenu-jaoskonnas. Kõik kindlustused realiseeritakse ja protesteeritud veksel märgitakse vastava lt protesteeritud depoo-vekslite arvele.

Tagasi antud depoo-vekslid, inkasseeritud depoo-vekslid ja protesteeritud depoo-vekslid märgitakse depoo-vekslite raamatus, deponentide raamatus ja tähtpäevade raamatus. Aruanded depoo-vekslite kohta on kahte liiki:

I. Päeva-aruanne.

Aruanne depoo-vekslite kohta 15.nov.1932.a.

Jäi järgi depoo-veksleid ..... Kr.....
Vastu võetud depoo-veksleid ..... " .....
Kokku Kr.....

Kirjutatakse maha:
Tagasi antud depoo-vekslid ..... Kr.....
Makstud depoo-vekslid ..... " .....
Protesteeritud depoo-vekslid ..... "
Kokku Kr.....
Jäi järgi päeva lõpul Kr.....

II. Kuu-aruanne.

Deponentide nimestik 19. nov. 1932.a.

Järjek.nr.	Deponendid.	Vekslite hulk.	Veksli summa.

Paljudes pankades depoo-vekslite liiklemine natuuras pearaamatupidamise jaoskonnas raamatute kaudu läbi ei kanta, sest nad ei kuulu pangale. Kuid siiski pole säärane talitusviis täpne, sest et kõik operatsioonid peavad olema läbi viidud pearaamatupidamise jaoskonnast. Mis puutub bilanssidesse, siis depoo-vekslid võivad olla väljendatud joone all.

Depoo-vekslite operatsioonid ja arved.

Jrk. nr.	Operatsioonid.	Deebet.	Kreedit.
1.	Depoo-vekslite vastuvõtmine (natuuras liiklemine).	Depoo vekslite a-e portfellis.	Deponentide a-le
2.	Depoo-vekslite järgi raha andmine (raha liiklemine).	Deponendi isiklik a-e vastavas laenu jsk.	Kassa a-le.
3.	Depoo-vekslite tagasiandmine (natuuras liiklemine).	Deponendi a-e.	Depoo-vekslite a-le
4.	Depoo-veksli järgi raha saamine.	Kassa a-le.	Deponendi isiklikule a-le vastav.laenu jsk.
5.	Depoo-vekslite inkasseerimine 1) raha liiklemine	Kassa a-e.	Deponendi isiklik. a-le vastav,laenu jaoskonnas.
	2) natuura liiklemine	Deponentide a-e	Depooveksl ite a-le portfellis.
6.	Depoo-vekslite inkasso kulud	Deponendi isik. a-e vastavas laenu jaoskonnas	Kassa a-le.
7.	Depoo-vekslite protesteerimine ja veksl.tagasiandmine,kui veksel oli vaba (natuuras liikl.)	Deponendi a-e	Depoo-vekslite a-le portfellis.
8.	Depoo-vekslite protesti kulud	Deponendi isikl. a-e vastav.l.jsk.	1) kassa a-le. 2) Notari a-le.
9.	Depoo-vekslite protesteerimine kui nende pääl on olemas võlg	Protesteerit.depoo-vekslite a-e	Depoo-vekslite a-le portfellis.
10.	Protestitud depoo-vekslite summa kirjutatakse kahjuks vastavalt isiku arvelt.	Kahjude ja kasude a-e. Deponentide a-e.	Deponendi isikl. a-le.vastav.l.jsk. Protest.depoo-vekslite a-le.

9. pilet.

Inkasso tehingud ja komisjoni tehingud.

Inkasso tehingud seisavad mitmesuguste võla-dokumentide inkasseerimises, näiteks: vekslite, tšekkide, dublikaatide, faktuuride ja protesteeritud vekslite näol. Need dokumendid võetakse vastu ainult sel puhul, kui pangal on olemas maksu kohal oma korrespondent. Kohalikkudelt klientidelt võetakse nad vastu eriregistri järgi.

Nr. Nr. 15.nov.1932.

Register

dokumentide kohta, mis esitatud Tartu Panka inkassoks.

Allkiri.

Arvestus.

Komisjon .....
Porto .....
Tempelmaks .....
Kokku .....
Millega debiteerisim e selle isiku arvet.
valuuta 15. nov.

Dok. nr.	Maksja.	Millega kaupleb, kus elab.	Maksukoht.	Dok. sum.	Tp.	Porto.	Märkus.

Väliskohtade klientidelt inkasso dokumendid võetakse vastu kirjade kaudu või nende kirjades olevate eri sedelite kaudu. Kohalikud kliendid saavad pangalt kviitungi, väliskliendid saavad pangalt kirja. Nii

kviitungis kui ka tõenduskirjas pank tähendab kõik puudused, mis leidis dokumendis ja ei võta endale mingit vastutust. Dokumenti läbi vaadates pöörab pank tähelepanu järgmistele punktidele: I. Maksukoht, II. Maksupäev, III. Žiiro pealkirjad panga nimele inkasseerimiseks.

Ilma inkasso-ehk blanko žiirota ei või pank raha sisse nõuda. Pank arvab tehingutelt komisjoni oma kasuks:

I. Komisjon 1/8 - 1/10 % dokumendi summast.
II. Porto ja lisaporto vastava tariifi järgi.
III. Tempelmaks tõelises väärtuses.

Need summad nõutakse sisse juhuslik kudelt klientidelt kohe dokumendi vastuvõtmisel, kuna neilt klientidelt, kellel on pangas oma arve, kantakse need kulud selle arve deebetisse. Komisjoni inkasso dokumendid märgitakse 4 raamatusse.

I. Komisjoni (inkasso) dokumentide raamatus (kopeerraamat).

Kp.	Registri nr.	Dokumendi nr.	Summa.	Tp.	Maksja.	Kellelt saadud.	Kliendi a-e nr. teist. jaoskon.	Maksukoht.	Märkus.

Selles raamatus märgitakse kronoloogilises järjekorras inkassoks esitatud dokumendid, mis nummerdatakse kindlas järjekorras.

II Sissetulnud komisjoni dokumentide žurnaalis.

Dok. nr.	Registri nr.	Komitent.	Maksukoht.	Kirja nr.	Summa	Arvestatud.				Märkus.
						Kom.	port.	tempelm.	raha ar. kokku	

Selles raamatus vähemalt 1 lehekülg on iga päeva jaoks ja iga registri või kirja järgi vastu võetud dokumendid kirju tatkse sisse üldsummas

III Komitentide raamatus.

Kp.	Registri nr.	Kirja nr.	Dokumendid		Maksja	Maksukoht.	Tp.	Summa.	Öiendatud tp.			Jäi järgi
			meie	nende					tag.	ant. dok.	makst.	

Selles raamatus on igal komitendil eri lehekülg.

IV. Inkasso dokumentide tähtpäevade raamatus - viimane on sarnane diskonteeritud vekslite tähtpäevade raamatule.

Raha maksmise kord. Raha maksmise kord kohalikkude komisjoni ehk inkasso dokumentide järele ja väliemaksu kohaga dokumentide saatmine korrespontentidele inkassoks on sama kui diskonteeritud vekslite juures. Üks päev enne tähtpäeva rahalised inkasso dokumendid võetakse portfellist välja ja antakse ühes maksetavate inkasso dokumentide raamatuga kassiirile. Välismaksukohtade komisjoni dokumentide jaoks on olemas komisjoni dokumentide raamat korrespondentide juures. Kõik tasutud maksud kohalikkude ja mittekohalikkude komisjoni dokumentide järgi märgitakse : 1) väljaläinud komisjoni dokumentide raamatus, (vt. väljaläinud vekslite žurnaal, ainult selle vahega, et 4. lahtris on komitendi nimetus, 9. lahtris dokumentide üldsumma komitendi järgi ja 8. lahtris komitendi nimetik), siis tehakse nende dokumentide kohta veel märkus, mis on ära tähendatud juba väljaläinud komisjoni dokumentide žurnaalis, tähtpäevade raamatus, komitendi raamtus ja komisjoni dokumentide raamatus korrespondentide juures. Neis raamatuis märgitakse ka ära protesteeritud komisjoni vekslid, mis saadetud komitendile, kui nad tagasi tulevad notarilt või korrespondendilt. Ennetähtajaliste maksude kohta, komisjoni dokumentide järgi ja nende tagasinõudmine korrespondentidelt toimetatakse samuti kui enne tähtaega makstud vekslitega. Iga dokumendi kohta, mis makstud, teatatakse kirja teel komitendile; on tal

pangas isiklik arve, siis kantakse saadud summa komitendi isiklikule arvele ühtlasi temale kirjalikult sellest teatades. Kui komitendil pangas ei ole isiklikku arvet, siis saadetakse kiri järgmise sisuga:

Tartus, 3.XII.32.

V. a.

härra Kuresson.

Meil on au Teile teatada, et Teie inkasso dokumentide järgi
).- Kr. 1000.-
Maha arvatud komisjon Kr. .....
Porto " .....
Tempelmaks " .....
Kokku Kr. .....
Jääb Teie kasuks Kr. .....

Aupaklikult

Eesti Pank.

Kahe kirja vahe seisab selles, et esimese kirja järgi on tähendatud krediteerimise tähtpäev, kuna teise kirja juures on tähendatud, et raha võib saada kassast või vastava kokkuleppe korral saadetakse transferdiga või maksukäsuga täissummas siis, kui komisjon ja teised kulud olid ette makstud, või nende mahaarvamisel, kui nad polnud makstud.

Mitte-makstud inkasso dokumendid saadetakse kliendile tagasi vastava saatekirjaga.

Protesteerimise korral saadetakse järgmine kiri:

Tartus, 17. IV. 33.

V. a.

Härra Laarmann

Võrus.

Käesolevaga saadame Teile protestiga varustatud Teie inkasso veksli nr. 2 Kr. 500.- Dokumendi kättesaamist palume kinnitada. Protestikulud summas Kr. 3,50 meie kandsime Teie arve deebetisse, valuteerimise tähtpäevaga 17. IV. 34.

Aupaklikult

Tartu Pank.

A r u a n d e d.

Aruandeid on komisjoni jaoskonnas 2 :

I. Päeva-aruanne.

II. Kuu-aruanne.

Päeva-aruanne

komisjoni dokumentide kohta. 5. detsember 1932.a.

1. Portfellis: jäi järgi päeva algul		Kr. .....
tuli sisse inkassoks		" .....
tagasi saadud korrespondentidelt		" .....
Kokku		Kr. .....
Ära saadetud korrespondentidele	Kr.	
Makstud	"	
Tagasi antud komitendile	"	
Jäi järgi päeva lõpul	Kr.	Kr. .....
2. Korrespondentide juures:		
jäi järgi päeva algul		Kr. .....
päeva jooksul saadetud	Kr.	
makstud	"	
nendelt tagasi saadud	"	
Kokku	Kr.	Kr. .....

Märkus: päeva aruande tõenduseks saadetakse pearaamatupidamise jaoskonda nimestik uuesti sissetulnud dokumentide kohta.

N i m e s t i k,

5. XII. 32.

dokumentide kohta, mis inkassoks vastu võetud.

Registri nr.	Kirja nr.	Komitent.	Hulk.	Summa.

II. K u u - a r u a n n e .

Seisab üksikute komitentide ülestugemises, kelle poolt olid inkassoks antud dokumendid (vaata kuu-aruanne depoo-vekslite juures). Panga aruandes märgitakse nad sisse, nagu depoo-vekslid, kriipsu all. Komisjoni dokumentide tehingud kantakse sisse pearaamatupidamise jaoskonnas järgmiselt:

Jrk. nr.	O p e r a t s i o o n i d.	Deebet.	Kreedit.
1.	Dokumentide vastuvõtmine, natuuras liiklemine.	Komisjoni dokumentide a-e portfellis.	Komitendi a-le.
2.	Dokumendi saatmine korrespondentidele, natuuras liiklemine.	Komisjoni dokumentide a-e korrespondentide juures.	Komisjoni dokumentide a-le portfellis.
3.	Dokumendi järgi raha saamine: 1) raha liiklemine.	Kassa a-e.	Komitendi isikli kule a-le.
	2) natuuras liiklemine.	Komitendi a-e.	Komisjoni dokumentide a-le portfellis.
4.	Dokumendi järgi raha saamine korrespondendi juures 1) raha liiklemine.	Korrespondentide a-e "Nostro"	Komitendi isiklikule a-le.
	2) natuuras liiklemine.	Komitendi a-e.	Komisjoni dokum. a-le korrespond juures.
5.	Dokumendi tagasisaamine korrespondentidelt, natuuras liiklemine.	Komisjoni dokumentide a-e portfellis.	Komisjoni dokumentide a-le korrespond. juures
6.	Dokumendi tagasiandmine komitendile, natuuras liiklemine	Komitendi a-e.	Komisjoni dok. a-le portfellis.
7.	Dokumendi tagasiandmine komitendile korrespondendi poolt, natuuras liiklemine.	Komitendi a-e	Komisjoni dok. a-le korrespondendi juures.
8.	Komisjoni tasu saamine, raha liiklemine.	Kassa a-e.	Komisjoni a-le
9.	Porto summa saamine.	Kassa a-e.	Jooksvate kulude a-le.
10.	Tempelmargi maks.	Kassa a-e.	Tagasinõutavate kulude arvele.
11.	Erikomisjon korrespondendi kasuks.	Komisjoni a-e.	Korrespond. a-le "Nostro".
12.	Protestikulud komisjoni vekslite protestimisest.	Komisjoni a-e (Tagasinõutavate kulude a-e).	Notari a-le.

13.	Protestikulud kantakse komitendi a-le.	Komitendi isiklik arve.	Komisjoni a-le või tagasinõutavate kulude a-le.
14.	Komitendile väljamakstud summad, inkasseeritud dokumentidelt, raha liiklemisel.	Komitendi isiklik a-e.	Kassa a-le.

10. pilet

Rediskont-operatsioonid.

Rediskont-operatsioonid on panga passiva-operatsioonid, mis seisavad selles, et pank vabastab enne tähtpäeva oma kapitalid, mis olid mahutatud vekslitesse, nende vekslite edasidiskonteerimisel või edasi pantimisel. Kui pangal on võimalus oma kapitali paremini mahutada, siis ta võib selleks kapitali saada ka sel teel, et ta edasi diskonteerib või edasi pandib diskonteeritud vekslid portfellis enamasti Eesti Pangas, kes neid veksleid vastu võtab: 1) rediskonteerimiseks, 2) pandiks. Sel viimasel juhul avab riigipank klient pangale konto-korrent arve vekslite kindlustusel ehk n.n. on call krediidi. Mis puutub raamatupidamisse, siis märgitakse summa liiklemine tingimata pearaamatupidamise jaoskonnas, kuna veksli liikl emine läheb veksli-jaoskonna kaudu; ainult aruanne kaudu võivad need veksli liiklemised saada märgitud pearaamatupidamise jaoskonnas.

(Järg lk. 25.).

REDISKONT-KREDIIDI JA EDASIPANTIMIS-KREDIIDI VAHE.

1) Rediskont-krediidi puhul võetakse välja terve saadud summa, maha arvates % % terve perioodi eest.
2) Edasipantimis-krediidi või konto korrent-krediidi puhul raha võetakse välja osade kaupa, tarviduse järele.

Pääle seda rediskonteeritud vekslid inkasseeritakse panga poolt, kes avas krediidi ja võttis vekslid rediskontoks. Konto korrent-krediidi korral aga vekslid lunastakse välja panga poolt, kes tarvitas krediiti.

Konto-korrent-krediit on igale pangale kasulikum rediskont-krediidist. Konto korrent-krediidi puhul võib pank raha võtta tarviduse järgi ja tasuda kohe tarviduse möödumisel, et hoiduda asjata % % maksmisest. Rediskont-krediidi puhul võetakse raha välja täissummas, kusjuures maha arvatakse %% terve perioodi eest. Ja kui pangal oleks võimalus rediskont-võlga tasuda enne tähtpäeva, siis ei saa pank tagasi rediskonto - %%.

Rediskonteeritud või edasipanditud vekslid antakse edasi krediitiandvale pangale täispäälkirjaga.

Bilanssides tuleb:

1) Konto korrent-krediidi jaoks pidada passivas eriarve "konto korrent-arve ehk on call-arve" nime all ja äratähendada võetud summa, aga mitte arvatud krediidi määr.
2) rediskont-krediidi jaoks peetakse passivas eriarve, "rediskonto-arve" nime all ja väljendatakse seda üldsummas.

Nii saaksime summade ja vekslite liiklemise kohta järgmised avaldised.

Jrk. Nr.	Operatsioonid	Deebet	Kreedit
1	Rediskonteeritud vekslid	Diskonteeritud vekslid rediskontos.	Diskonteeritud veksl.potfellis.
2	Edasipanditud vekslid	Edasipanditud depoovekslite arve.	Depoo-vekslite a-le
3	Raha saamine vekslite edasipantimisel	Kassa	Konto korrent-a-le
4	Raha saamine vekslite rediskontimisel	Kassa	Rediskonto a-le.
5	Raha tagasimaksmine rediskont-krediidi järele	Rediskonto a-le	Kassa a-le.
6	Raha tagasimaks konto-korrent-krediidi järele	Konto-korrent a-le	Kassa a-le.
7	Raha tagasimaks redisk. veksli andja poolt.	Rediskonto a-e	Diskonto vekslid redisk.
8	Vekslite tagasisaamine konto korrent-krediidi kindlustusest.	Depoovekslite a-e.	Edasipanditud depoo-veksl.a-le
9	Vekslite tagasisaamine rediskontost	Diskonteeritud vekslid portfellis.	Diskonteeritud veksl.rediskontos
10	Protestitud redisk.vekslite tagasisaamine	Protestitud vekslite a-e.	Diskonteeritud veksl.rediskontos
11	Protestitud redisk, vekslite maksmine	Rediskonto a-e.	Kassa

Nagu teada, ei lõpe selle isiku või asutise kohustus, kes veksli rediskonteerinud või deponeerinud, enne maksupäeva. Seetõttu ei saa teha ka mahakirjutisi raamatuis ega bilansis enne tähtpäeva. Asutis või riigipank, kes võtab veksli ei teata veksli rediskonteerijale raha saamisest ehk väljaostmisest. Seepärast tuleb pangal või isikul, kes vekslid

rediskonteeris, ise järele pärida, kas vekslid on välja ostetud või mõni päev pärast tähtpäeva nad maha kirjutada, mille jooksul veksli kohta, kui ta ei oleks olnud makstud oleks teatatud protestimisest. Rediskonteeritud vekslite liiklemise kui ka edasipanditud vekslite kohta on olemas eriraamat "vekslid korrespondentide juures", kus siis vastavale pangale, kuhu nad antud, arvatakse erileheküIg.

VÄÄRTPABERITE EHK EFFEKTIDE JAOSKOND.

Krediiditähtede alla kuuluvad ka väärtpaberid ehk effektid, sest ka nende väärtus on rajatud krediidile.

Väärtpaberid on 3 liiki:

1) fond ehk riiklikud väärtpaberid,

mis välja antakse riigi poolt nii sise- kui ka välislaenude kujul. Protsendid määratakse väljaandmisel. Need väärtpaberid tiražeeritakse iga aasta tiraaži-plaani järele. Fond on kindlustatud riigi varaga.

2) Ühiskondlikud väärtpaberid antakse välja üksikute kommunaal organite poolt: linnad, maakonnad - erakordsete kulude katteks. Paberite % ja tiražeerimise kava on ette ära määratud. Need on kindlustatud vastava kogukondliku varaga.

3) Ettevõtte väärtpaberid antakse välja ettevõtete poolt ja nad jagunevad:

a) aktsiad ja b) obligatsioonid.

Aktsiakapital (aktsiate kogusumma) on ettevõtte põhikapital.

Obligatsioonide kogusumma on ettevõtte laenukapital ehk obligatsioonkapital.

Aktsiad jagatakse ühesuurusteks summadeks, harilikult 50 krooni. Aktsionäärid on ühtlasi ka aktsiaseltsi omanikud. Aktsiakapital tähendatakse passivas: Aktsia- ehk põhikapitaline. See kapital jääb muutmata.

Kui aktsiakapital osutub väheseks ja aktsionärid ei taha teda suurendada uute aktsiate väljaandmise teel, siis tuleb uute kapitalide hankimiseks asuda obligatsioonide väljaandmisele. Pääraamatus avatakse nende jaoks passivas eriarve: obligatsioonikapitali a-ve, mis krediteeritakse välja antud obligatsioonide kogusummaga ja debiteeritakse tiražeeritud obligatsioonidega. Aktsionärid saavad oma aktsiatelt vastavat kasu - dividendi. Kui ettevõte kasu ei anna, siis on dividend null. Obligatsioonide eest tuleb aga maksta iga aasta kindel %, vaatamata ettevõtte kasule.

Dividendide arvestamiseks avatakse eriarve, mida krediteeritakse vastava kasusummaga: puhtkasu a-e - dividendide arvele. Dividendide maksmise puhul debiteeritakse dividendi a-t ja krediteeritakse kassat.

Obligatsiooni % arvestamiseks avatakse eriarve - obligatsiooni % arve, mis krediteeritakse vastava perioodi obligatsiooni %-ga. Žurnaal-lausend on: % a-e - obligatsiooni % a-le. Maksmise puhul: obligatsiooni % a-e - kassa a-le.

Aktsiatel, samuti ka obligatsioonidel on küljes talongleht ning selle küljes kupongid, mis eraldatakse %-de ehk dividendi maksmisel.

O b l i g a t s i o o n i d e e r i l i i k on hüpoteek ehk pantlehed, mis välja antakse hüpoteekpankade poolt ja mis on kindlustatud pangale panditud maakruntide ja teiste immobiilidega.

Aktsiad ja obligatsioonid on oma kindlustuse poolest kahte liiki:

1) riigi poolt garanteeritud väärtpaberid, kus vastav riik garanteerib kupongide ja kapitali väljamaksu.
2) riigi poolt garanteerimata väärtpaberid, kus riik ei võta enesele mingisugust garantiid nende väärtuse eest.

Väärtpaberid võivad olla välja lastud niihästi kodumaa kui ka välisveluutas. Viimasel juhul arvestatakse välisvaluutas ka kupongid.

Pankadele on aktsiad ja obligatsioonid tihti spekulatsiooni-objektiks; kui nende ostu-müügist loodetakse saada kasu.

Väärtus, mille all väärtpaber välja lastakse nimetatakse Nominaalväärtuseks. Börsil noteeritav väärtus nimetatakse kursiväärtuseks. Kursiväärtus võib olla pari-võrdne nominaalväärtusele; - või jälle üle või alla pari. Resultaat %-paberite ostu-müügi juures koosneb: 1) kupongi-kasust, 2) kursi-kasust (aga ka kahjust). Aktsiate juures dividendi väljamaksmine sünnib ainult kord aastas, obligatsioonide juures aga harilikult 2 korda aastas.

Kupongid, mille tähtpäev möödunud, nimetatakse tähtpäevalisteks kupongideks; kupongid, milliste tähtpäev veel tuleb, on jooksvad kupongid. Maksvate määruste järgi on väärtpaberite liiklemine tänapäev lubatud, kui kõik eelseisvad kupongid on olemas. Ainult jooksvad kupongid võivad olla ära lõigatud enne tähtpäeva.

Obligatsioonide ja pantlehtede ostmisel makstakse pääle paberi kursi väärtuse veel jooksva kupongi väärtus, maha arvates sellest 5% riigimaksu. Kui kupongide jaoks ei peeta eriarvet (kupongide arve ehk effektide % arve), siis märgitakse makstud kupongide väärtus selle paberi arvesse erilahtris, nii et nende paberite kohta peetakse sel puhul 3 lahtrit: 1) kupongi-väärtus, 2) kursi-väärtus ja 3) kogusumma. See jaotus on kohane ses mõttes, et iga paberi kohta saab eraldi kindlaks teha kupongi kasu ja kursi kasu või kahju. Tähtpäeval maha lõigatud kupongid kantakse vastava arve kreeditisse: kassa a-e - väärtpaberite a-le, sest kupongid loetakse sama kassa summaks. Arve lõpetamised ja kasu-kahju väljaandmised märgitakse nende väärtpaberite arve kreeditisse:

1) aastalõpu kursi-väärtus (lahtris kursi-väärtus);
2) kupongi-väärtus (lahtris "kupongi-väärtus" ja
3) üldine väärtus (lahtris "kogusumma").

Esimeste lahtrite (deebet-kreedit) vahe näitab kas kahju või kasu, kupongide lahtrite vahe näitab kasu, ja üldlahtrite vahe näitab tehtud operatsioonidelt kas kasu või kahju.

Žurnaal-lausendid:

1) Väärtpaberite arve kasu-kahju arvele - kasu väärtpaberite kursivahest ja kupongidest.
2) Kasude ja kahjude arve. Väärtpaberite a-le - kahju kursi vahest.

PANGA OPERATSIOONID VÄÄRTPABERITEGA:

1) Väärtpaberite ost-müük
   a) omal arvel, b) komisjoni arvel.
2) Jooksvate kupongide ja tiražeeritud väärtpaberite diskonteeri-
3) Võidupiletite kinnitamine. /mine.
4) %-paberite alahoidmine.
5) Laenude andmine väärtpaberite kindlustusel:
   a) laen kindla tähtpäeva pääle,
   b) on call arvega arvatud krediit.

V ä ä r t p a b e r i t e o s t - m ü ü k.

a. omal arvel.

Kuna väärtpaberite kurss alati kõigub, on see operatsioon spekulatsioonilaadiline ja seotud riisikoga, seepärast tuleb olla nende ostmisel-müümisel ettevaatlik. Enamjaolt on seepärast ka pankade põhikirjus ette nähtud maksimaalne piir, missuguse summani võib kõnesolev pank osta-müüa väärtpabereid. (Meil: krediit-asutuste seaduse järele on igale pangale lubatud osta väärtpabereid, mis riigi poolt garanteeritud, mitte üle 2/3 panga tagavara- ja põhikapita-

list. Sisemiste, riigi poolt mitte garanteeritud eraväärtpaberite ostmisel omal arvel, nende summa ei tohi ületada 1/3 panga põhi- ja tagavara kapitalist). Sageli ei ole aga nende operatsioonide juures spekulatsiooni moment nii tähtis kui just kaks järgmist momenti:

1) raha mahutamine soliidseisse pabereisse üldmajanduslikult vaiksel perioodil.
2) Kohaliste klientide nõudmiste rahuldamiseks hoiab pank teatud tagavara väärtpabereid.

Neil kahel juhul pank arvestab rohkem kupongikasuga ja oma klientide rahuldamisega kui kursikasuga. Üldiselt: väärtpaberite portfell peab olema kergesti realiseeritav. Seepärast ei peeta suurt %-paberite tagavara ja peaasjalikult mitte ühte liiki pabereid, vaid mitut liiki, ja kui neid liiga palju on, siis tuleb liigne osa börsil müüa.

Suurte partiide ja mitte väga kindlate väärtpaberite ostu-müügi paneb pank toime vaid teiste ülesandel ja ainult siis, kui ta selleks sai küllaldase kindlustuse. Sel juhul ei kanna pank ise riisikot ja saab tasu ainult komisjoni ja kurtaaži näol.

%-paberite müük omal arvel toimub: 1) otsekohe klientidega panga ruumes. 2) maaklerite kaudu börsil ja 3) korrespondentide kaudu väljaspool.

Ostu-müügi operatsioone toimides klientidega pangad arvestavad viimase kohalise börsikursiga:

Nende tehingute juures tuleb teha vahet: 1) rahalised toimingud ja 2) effektide liikumine. Esimesed kantakse läbi kassa kaudu, kui olid toimetatud sularahas või jälle korrespondentide arve kaudu, kui ostmine oli nende abil. Effektide liikumine toimub fondikassa kaudu, kus neid võetakse vastu ja hoitakse alal ja antakse tagasi.

Effektide ost-müük omal arvel
2 raamatut

I. E f f e k t i d e ž u r n a a l.

Deb. Kreedit pool

Kuu-päev	Järk. Nr.	Sisu	Nom. väärtus	Kursi väärtus	Kup. väärtus	Kokku	Sama.

Selles raamatus avatakse iga päev vähemasti üks lehekülg ja temas märgitakse ära kindlas järjekorras mitmesuguste väärtpaberite ost-müük. Iga päev väljendatakse saldo, mis peab ühtuma pearaamatu effektide arve saldoga.

II. E f f e k t i d e r a a m a t.

D K

Sama skeem.

Siin avatakse igale väärtpaberi liigile oma lehekülg. Summad kantakse siia žurnaalist, mille saldo igal momendil peab võrduma effektide raamatu saldoga.

%-paberite juures tuleb jälgida tähtajalisi kuponge. Selleks koostatakse täpne kupongide aruanne. Samasuguse aruande koostab ka effektide kassapidaja tõelisest maha lõigatud kupongide kohta. Need aruanded võrreldakse ja nende ühtumisel kirjutatakse üks kassaorder sissemaksuks, arvates maha 5% riigimaks. Selle orderi järele kirjutatud summa kantakse kassa sissetulekusse ja pääraamatus %-paberite arve kreeditisse, effektide žurnaali ja effektide raamatu kreeditisse.

Aruanne kupongide kohta Pangale kuuluvatest % pab.thp....			
%-paberi nimetus	kupongi summa	5% riigimaks	kassa sissetul. kr.

b) Väärtpaberite ost-müük võõral arvel (komisj.)

Need ülesanded võivad saada panga poolt vastu võetud ainult siis, kui pank ei riskeeri saada kahju kursi vahest. Ülesandmised ostuks-müügiks tehakse pankadele harilikult trükitud orderil, mis on kummalgi juhul erilist värvi. Order peab olema täidetud täpselt, peaasi - nimi, hind ja tähtpäev. Hind võib olla limiteeritud (usaldatud) panga äranägemisel, samuti ka thp. Kui tähtpäevaks ei ole ülesanne täielikult täidetud, siis loetakse see mittetäidetud summas anulleerituks. Komisjoni ülesande juures klient maksab teatud summa käsiraha (Meil - § 15:) garanteeritud paberite ostmiseks 10%, 2) börsil koteeritavate väärtpaberite ostmiseks 25% ja 3) börsil mittekoteeritavate erapaberite ostmiseks terve summa.

Käsiraha vastuvõtmise üle annab pank kviitungi, mis antakse tagasi lõpparve tegemisel.

Komisjoni ülesandel effektide müümiseks annab pank kviitungi effektide vastuvõtmise üle. Vastuvõetud effektide vastu võib pank anda avanssi: 1) garanteeritud paberite vastu 90%, 2) börsil koteeritavate paberite vastu - 75% ja 3) börsil mitte koteeritavate paberite vastu - mitte. Avanssi annab pank ainult siis, kui effektide hinnad on määratud.

Arvestus ostu-müügi puhul on järgmine:

a) Ostmine: ostmisel seatakse kokku ostuarve ja arvatakse kuludeks 1) kurtaaž, 2) komisjon ja 3) %% jooksva kupongi järele perioodi algusest kuni paberi üleandmise päevani. Aktsiate % % (dividend) arvestatakse ostusummast kuni üleandmise päevani, selle %-ga, mis nõutakse laenuoperatsioonidelt. Siis arvatakse maha käsiraha ja vahesumma saadakse kliendi vastava käsirahakviitungi returneerimisel.

Kui ostuoperatsioon toimetatakse kliendiga mitte sularahas, siis tulevad ostusumma ja kulud panna pangaarve kasuks kliendi korrespondent - - või konto korrentarvele - tähtpäev: ostupäev.

Väärtpaberite müümisel seatakse kokku müügiarve: kursisummale lisatakse juurde jooksvate-kupongide väärtus kuni müügiarve koostamise päevani. Dividend-paberite juures aga koostatakse müügi arve ilma % %-ta. Koostatud müügiarvest arvatakse maha kulud: 1) kurtaaž, 2) komisjon. 3) tempelmaks ja 4) avanss ning selle %% kuni arve koostamise päevani. Vahesumma antakse kliendile kätte, kusjuures ta returneerib kviitungi, mis temale antud effektide müügi vastuvõtmise üle. Kui ülesanne ei õiendatud sularahas, vaid isikliku arve kaudu, siis märgitakse see summa vastavasse kontokorrent ehk korrespond. arvesse, kuid valuteerides järgmise päevaga. Arvete debiteerimise ehk krediteerimise üle teatab pank kliendile kirjaga, lisades juurde arve.

Effektide komisjoni ostu-müügi jaoks peetakse effektide jaoskonnas 3 raamatut:

1) Komisjoni ülesannete raamatud (Kundenorderbuch).

Aeg	Nr.	Komitent	Paberi nimetus	Nominaal		Tingimused.	Täidetud.
				Ostmiseks	Müümiseks		

Selle raamatu järgi näeme, missugused ülesanded on täidetud ja missugused mitte, samuti näeme kõiki ülesannete tingimusi.

2. Žurnaal komisjoni ostu-müügi jaoks.

Raamat on kahepooleline.

D e e b e t

Aeg	Kom. tehingu Nr.	Komitent.	Effekti nimetus. Ostmiseks.	Nom. väärtus	Kursiväärt.	Kurtaaž	Kom. %	Komidendile antud summa (avanss)	Kreeditisse kantud. summa.	arve.

Kreedit (Meil müümiseks)

Aeg	Kom. Nr.	Komitent	Effekti nimi	Nom. väärtus	Kursi väärtus	Komitendilt saadud (käsiraha)	Debiteeritud Summa	Arve.

ja % %

Müügi puhul paneme kurtaaži kmuidugi deebet-poolele, seepärast puudub siin poolel ka kurt + kom. lahter.

Selles raamatus avatakse iga päev uus lehekülg, mis lõpetatakse iga päev saldo väljatoomisega, mis iseenesest on vahesumma klientide võlast ja nõudmisest.

3. Komitentide-raamat.

D	K
Harilik kaheküljeline	raamat isikutele.

Siin avatakse igale kliendile lehekülg, vaatamata sellele, kas ülesanne on õiendatud sularahas või komitendi isikliku arve kaudu. Esimesel juhul arve jääb lahti kuni õiendamise päevani, kuna teisel juhul lõpetatakse kohe - summa ülekandmisega tema isiklikule arvele.

Paljudes pankades ei peeta %-paberite operatsioone omal ja võõral arvel lahus. Säärasel juhul ei olegi õieti effektide ostu-müüki klientide käsul ja nendele antakse effektid komisjoni ostmisel nagu panga portfellist. Samuti, komisjoni müügil võetakse neid panga portfelli. Sel viisil väljendatakse kuulõpu aruandes komitentide võlasumma effektide ostmises, samuti ka bilansis eraldi nimetusiga: "Effektid komisjoni ülesandel ostetud", kusjuures see arve on eraldi Aktiva-arve. Samuti märgitakse klientide summa effektide müügist, mis on passiva-arvel.

Effektide jaoskonnas on 2 - liiki aruanded

1) Päevaaruanne:

Effektide aruanne ---------- 1933.a.

Operatsioon	Panga arvel D	Panga arvel K	Võõral arvel D	Võõral arvel K
1. Järgi jäänud eff.	+		+	
2. Ostetud	+		+	
3. Müüdud		+		+
4. Portfellist võetud		+	+	
5. Portfelli pandud	+			+
6. Makleri tasu			+	
7. Komisjon m/kasuks			+	
8. % % m/kasuks			+	
9. Komitendile antud raha			+	
10. Saadud komitendilt raha				+
11. S a l d o	+		+	

2) Kuuaruanne

Koosneb: 1) Olevatest effektidest 1-ks kuupäevaks,
2) Komitentide nimistu eff. ost-müügiks.

Operatsioonid effektide jaoskonnas.

Jrk. Nr.	Operatsioon	Deebet	Kreedit
1.	Effektide ostmine panga arvel.	Effektide arve "Oma effektid".	Kassa a-le.
2.	Effektide müümine panga arvel.	Kassa a-e.	Effektide a-le. "Oma effektid."
3.	Käsiraha saamine komitendilt temale effektide ostmiseks	Kassa a-e.	Eff. ost-müügi a-le komisjoni ülesandel
4.	Effektide ostmine komitendi ülesandel.	Effekt ostu-müügi a-e. "Komisjoni ülesandel"	Kassa a-le.
5.	Avanss effektide. muutmisel komit. ülesandel.	Effektide ostu-müügi a-e. "Kom. ülesandel."	Kassa a-le.
6.	Jooksvad kupongid effek. ostmisel	Effektide arve "Oma effektid".	Kassa a-le.
7.	Jooksvad kupongid effekt.müümisel	Kassa a-e.	Effektide a-le "Oma effektid."
8.	Effektide müük kom. ülesandel	Kassa a-e	Effektide ost.-müük a-le "Kom.ülesandel".
9.	Puuduvad kupongid ostmisel	Kassa a-e	Effektide a-le "Oma effektid".
10.	Puuduvad kup. eff. müüm.	Effekt. a-e. "Oma effekt".	Kassa a-le.
11.	Tähtajalise kup. eest rahasaamine.	Kassa a-e.	Effektide a-le "Oma effektid".
12.	Makleri kurtaaž	Effektide arve "Oma effektid	Makleri isik a-le.
13.	Komisjoni ostu-müügi korral meie kasuks	Effektide ostu-müügi a-ve. "Komisj.ülesandel"	Komisj. a-le.
14.	Komitendile raha maksmine müüdud effektide eest	Effektide ostu-müügi a-e. "Komisj.üles."	Kassa a-le.
15.	Komidendilt raha saamine ostu-müügi ülesandeks	Kassa a-e.	Effekt.ostu-müügi a-le "Kom.ülesandel."
16.	Komitendi nõudm. eff.müügist kant. tema isiku arvele.	Eff. ost-müügi a-e "Kom.ülesandel."	Isikute arvele.
17.	Komitendi võlasum-ostu-müügil kant. tema isikl.arvele	Isikute a-e.	Eff. ost-müügi a-le "Komisj.ülesandel".
18.	Kasu kursivahest ja kupongidest	Eff. a-e "Oma effekt."	Kasude-kahj. a-le.
19.	Kahju kursivahest ja kupongidest	Kasude-kahjude a-e.	Effektide a-le. "Oma effektid".

Kupongide ja tiražeeritud effektide diskonteerimine.

Sageli on liikvel jooksvad kupongid, mis enne tähtaega protsentpabereilt on maha lõigatud. Kuna väljaandev asutis neid enne tähtaega ei maksa, siis tuleb nende järgi raha saamiseks pöörda panga poole kupongide diskontimiseks. Pank arvab maha % % kuni maksupäevani, kusjuures enne veel tuleb maha arvata 5% riigimaks. Ülejääk antakse diskonteerijale välja.

Samuti on sageli liikvel tiražeeritud protsentpaberid. Tiražeerimisel teatatakse, kunas kapital välja makstakse ja samuti - mis ajast lõpetatakse %-maks kupongidest. Need andmed on diskontimise aluseks. Esiteks arvatakse kapitalisummast maha kõik puuduvad kupongid, siis diskontoprotsent kuni maksupäevani.

Kõik diskonteeritud kupongid ja tiražeeritud effektid kirjutatakse päevaraamatu "kupongide ja tiražeeritud effektide arvesse". Deebetis kantakse need nominaalväärtusega ja kreeditis kõik nende järele saadud summad. Nii näitab saldo sissenõudmata summat.

Diskonto-%, mis me saime diskonteerimisel märgitakse %%-arve kaudu lausendiga: "kassa a-e - % % a-le.

Võidulaenude kindlustamine.

Võidulaenud antakse välja riigi poolt rahasaamise sihiga, et katta pikaajalise laadiga korralisi ja erakorralisi kulusid. Teatud aja möödumisel peavad need olema kustutatud tiražiplaani järgi.

Iga aasta tiražeeritakse numbrid tervete seeriate kaupa. Tiražeeritud seeriad makstakse välja nominaal-väärtuses. Et aga nende kursivahe on harilikult suur, siis saab nende omanik suurt kahju.

Et omanikke kindlustada kahju eest, on mõnede pankade poolt sisse seatud eriline kindlustusharu n.n. "Võidulaenude kindlustus tiraži vastu".

Kindlustusvõtja maksab pangale vastava preemia, mille suurus antakse teada harilikult enne loosimist. Kindlustusevõtja, kelle pilet siis tiražeeritud, võib saada pangalt uue pileti, kui ta seda nõuab 3 kuu jooksul, või ta saab kursivahe juurdemaksu.

Effektide alalhoidmine.

Effektid, vekslid, dokumendid, kuld-hõbe müntides ja kangides, võetakse panga poolt alahoidmiseks panga täielisel vastutusel. Nende vastuvõtmisel pank annab välja nimelise kviitungi (hoiu-pileti). Depood võetakse hoiule maksimaalselt 3 aastaks, kusjuures hoiumaks tasutakse ette terve perioodi eest. Deponeeritud väärtused võivad saada tagasi võetud ka enne tähtpäeva kas täieliselt või osaliselt, vastava märkusega hoiupiletil ja deponendi allkirjaga. Hoiutasu ei retuneerita. Uue depoo andmisel antakse uus hoiupilet.

Hoiutasu kantakse raamatusse: kassa a-e - hoiutasu a-le.

Kontokorrent-laenud väärtpaberite kindlustusel.

1) Tähtajalised ja 2) Tähtajata (on call), mis antakse välja tagasi nõudmise õigusega igal ajal.

1) Tähtajalise laenu saamiseks esitab laenusoovija erisooviavalduse. Sooviavaldusel tähendatakse: 1) kliendi ees- ja perekonnanimi ning elukoht, 2) panditavate väärtpaberite nimistu, 3) kupongid tähtpäevade järjekorras, 4) nominaalväärtus, 5) kurss ja 6) laenu suurus, 7) laenusumma, 8) laenu tähtpäev.

Laenu sooviavalduse vorm.

Tartu pangale
K.Kuusikult ehk.....
Juurde lisatud väärtpaberite kindlustusel palun minule anda laenu teatud tingimusil 3 kuu p.

Väärtp. arv.	Nimetus	Nomin. väärtus.	Kursi väärtus.	Laenu suurus.	Laenu summa.

Laenuvõtja allkiri
Laenusumma Kr. --------
Maha arvatud: % %
tempelmaks --------
Välja makstud Kr. --------
Selle sooviavalduse järele Kr. ..... ja pantimistunnistuse Nr. ..... kätte saanud.
Tartus,..... Laenuvõtja allkiri.

Väärtpaberite vastuvõtmisel vaadatakse järele tiraaži tabelid; võidupiletite vastuvõtmisel vaadatakse, kas nad on kindlustatud tiraaži vastu. Kui nad seda ei ole, siis toimetatakse kindlustus panga poolt kliendi arvel. Nimelised väärtpaberid peavad saama kirjutatud žiiroga panga nimele. Kulude vältimiseks selle juures talitatakse sageli nii, et mingisugust žiiro-cessiot paberil endal ei märgita, vaid klient annab kirjaliku esitise, milles volitab panka neid pabereid tarviduse korral müüma laenu katteks. Kui jooksvad kupongid puuduvad, vähendatakse vastavalt laenu summa. Väärtpaberite vastu väljaantav laenusumma ei tohi ületada seaduses ette nähtud % (Krediitasutiste seadus).

Laenu antakse 1-9 kuu pääle, kusjuures üksik laen võib saada pikendatud, kuid mitte üle 9 kuu. Kui soovitakse veel pikendada, siis tuleb uuesti selleks avaldada soovi ja laenusumma kantakse kassa kaudu sisse ja välja. Laenu tähtpäev määratakse harilikult lühiajaline, siis on panga riisiko väiksem.

Laenusumma mittemaksmisel müüakse panditud väärtpaberid kliendi arvel maakleri kaudu. Saadud summast arvatakse maha laen, viivitus-%%, komisjon j.m. Jääk määratakse kliendi arvele (isikute arvel). Summa võib ta kätte saada esimesel nõudmisel. Kui aga eksekutsioon-müügil osutus manko (laenusumma katmata osa), nõuab pank puuduva osa kliendilt, kes lepingu tingimustele vastavalt ei vastuta mitte ainult pandiga, vaid kogu oma varandusega.

Kui panditud paberite kurss järsku langeb, on pank õigustatud nõudma kliendilt vastava laenu summa tagasi maksmist, või täiendavat kindlustust, kui klient neid panga nõudmisi ei täida, on pank õigustatud toimetama eksekutsioon-müüki juba enne tähtpäeva.

Raskema kriisi ajal ei tohiks pank mitte pöörduda järsku kliendi vastu, sest see suurendab paanikat.

Laenu saamisel kirjutab klient laenusumma suuruse soolo-veksli panga nimele, tähtpäevaga - a vista.

Laenu % % ja muud kulud arvatakse laenust maha prenumerando (ette). Väärtpaberite kupongid antakse kliendile välja allkirja vastu. % %-de ja tempelmaksu arvestus tehakse kliendi sooviavaldusel, samuti ka märkus laenusumma ja panditunnistuse üle.

Panditunnistuse vorm:

Tartu Pank.

Nr. TUNNISTUS.

Välja antud selles, et pank on vastu võtnud allnimetatud väärtp. hr. .....
antud laenu kindlustuseks. Tähtp. .....

Väärtp. arv.	Väärtp. nimetus.	Nomin. väärtus.	Kursi väärtus.	Laenu suurus.	Laenusumma.
					Kr. .....
				Maha arvatud % tempelmaks	
				Välja makstud	

Tartu Pank.

Konto korrent-laenude jaoskonnas peetakse järgmised raamatud:

1) Tähtajaliste laenude žurnaal.
2) - " - - " - isikute raamat.
3) - " - - " - tähtpäevade raamat.

1) Tähtajaliste laenude žurnaal.

D K

Laenu Nr.	Laenu võtja	Kindl. antud v.pab.	Laenu thp.	Summa		Laenu Nr.	Laenu võtja	Väärtpaberid.	thp.	Summa	
				garanteeritud v.p. a-le.	gar-mata vp.-a-le.					gar-tud vp. ale	gar-ta vp. ale

See žurnaal on kahe leheküljeline ja niihästi deebetis kui kreeditis on laenusumma jaoks 2 lahtrit: üks garanteeritud ja teine garanteerimata väärtpaberite jaoks. See on tingitud sellest, et kuubilansis võimalduks väljendada mõlemaid summasid eraldi. Kummagi jaoks on päraamatus oma arve.

2) Tähtajaliste laenude isikute raamat.

Kuup.	Laenu Nr.	Laenu saaja.	Kindlust. antud väärtp.	Nom. väärtus.	Kursi väärtus.	thp.	Laenu saanud (summa)	Laenu tasunud (summa)	Saldo.

See raamat on laenuvõtjate isiklik raamat. Selles ei ole tarvis igale kliendile lehekülge, sest iga uue laenu summa, kuigi samale kliendile, ei liideta endise operatsiooniga . (Tegelikus elus avatakse igale panga kliendile eri lehekülg. Redigeerija).

3) Tähtpäevade raamat.

Igale kuupäevale arvatakse eri lehekülg, nagu vekslite juureski.

T e h i n g u t e t ä i t m i s e k o r d.

Iga väljaantud laen märgitakse väljamaksuorderi järgi laenu-žurnaali deebetis, isiklikus laenude raamatus ja tähtpäevade raamatus.

Iga tagasimakstud laen märgitakse sissemaksu orderi järgi žurnaali kreeditis, isiklikku raamatusse ja tähtpäevade raamatusse. Samuti märgitakse eksekutsiooni teel saadud tasusummad. Laenude pikendusel tehakse tähtpäevade muudatused žurnaalis, laenuraamatu märkuste lahtris ja tähtpäevade raamatus. Siin tõmmatakse maha vana tähtpäev ja märgitakse uus.

Protsendid laenupikenduse puhul makstakse kassasse sissemaksuorderi järele ja krediteeritakse % %-arvet. Tähtajalised kupongid antakse kliendile välja tema allkirja vastu sooviavaldisel ja pantimistunnistusel. Kui aga kupongid olid panga poolt maha lõigatud ja ka inkasseeritud vastava lausendiga: "Kassa a-e - mitmete isikute ja asutuste a-le", siis on nende väljamaksmisel kliendile kontralausend: "Mitmesuguste isikute ja asutuste a-e - kassa a-le."

Aruanded laenude-jaoskonnas väärtpaberite kindlustusel on 2liiki: 1) päevaaruanne ja 2) kuuaruanne.

1. Päevaaruanne.

Laenude-jaoskond väärtpaberite kindlustusel aruanne 15-nov. 1930.					
garanteeritud paberite all antud laenud			garanteerimata paberite all antud laenud.		
Operatsioon	Hulk	Summa	Hulk	Summa	Märkmeid.
1) Jäi järgi 14.nov.	—	—	—	—	
2) Välja antud	—	—	—	—	
3) Makstud	—	—	—	—	
4) Makstud pandi eksekutsiooni müügi teel.	—	—	—	—	
Jäi järgi 15.nov.	—	—	—	—	

Saadud % %
Saadud tempelm. eest.
Saadud % % kupongidest.
Makstud % % - " -
Viivitus-% % eksekutsiooni-müügil
Vahesumma eksekutsiooni-müügist maksti laenuvõtjale
- " - - " - - " - saadud laenuvõtjalt.

2. Kuuaruanne.

Laenude jaoskond väärtpaberite kindlustusel. 1. dets. 1930.a.						
Laenu Nr.	Laenu võtja.	Panditud paberid.	Nomin. v.	Laenu suurus.	Laenu summa	Thp.

Pääraamatus on nende laenude jaoks järgmised arved:

1) Laenude-arve garanteeritud väärtp. all.
2) - " - " - garanteerimata - " - " -
3) Kassa-arve.
4) % % - arve.
5) Mitmesuguste isikute ja asutiste arve.
6) Tagasinõutavate kulude arve.
7) Jooksvate kulude arve.

Märkus: Esimese kolme arve jaoks ei ole pääraamatu-jaoskonnas abiraamatut olemas.

% %-arvele peetakse abiraamat, kus avatakse harilikult erileheküljel "% % laenudelt väärtpaberite kindlustusel". Mitmesuguste isikute ja asutuste arvele peetakse selle nimetuse all pääraamatu-jaoskonnas eriabiraamat, kus avatakse eri arve igale laenuvõtjale, kelle kindlustus oli laenu mittetasumise tõttu eksekutsiooni teel müüdud. Siia märgitakse ka kupongidest saadud summad.

Tagasinõutavate kulude arve jaoks peetakse eriraamat, sama nimetuse all. Selles märgitakse näiteks "tempelmargid" erileheküljel, vekslipaberid jne.

Operatsioonid laenude jaoskonnas.

Jrk. Nr.	S i s u	D	K
1.	Laenude andmine (garant.või gar-ta all).	Laenude-arve (gar.või gar-mata).	Kassa arvele.
2.	Laenude maksmine.	Kassa-arve	Laenude-arvele (gar.või gar-ta)
3.	% %-saamine laenudelt	Kassa a-e.	%%-ae. laenude kindlustusel.
4.	Raha saamine vekslibiank ja tempelm. eest	Kassa - a-e.	Tagasinõutavate kulude - a-le.
5.	Tähtajaliste kupongide mahalõik.ja inkasseerim.	Kassa - a-e	Mitmesugus.isik. ja asut. a-le.
6.	Kliendile makstakse kupongi summa	Mitmesug.isik. ja asut. a-e.	Kassa - a-le.
7.	Pank müüb kindlustise eksekutsiooni korras	Kassa - ae.	Mitmesug.isik. ja asut. a-le.
8.	Viivitus % % eksekutsioon-müügil	Kassa - a-e.	% %-ale laenude kindlustusel.
9.	Arve õiendamine eksekutsioon-müügist.	Mitmesug. isik ja asut. - a-e.	Laenude a-le.
10.	Vahesumma väljaandmine eksekutsioon-müügist.	Mitmesug. isik. ja asut. a-e.	Kassa - a-le.
11.	Vahesumma saamine eksekutsioon-müügil	Kassa a-e.	Mitmesug. isik. ja asut. a-le.

Konto korrent-laenud "on Call" ehk "spetsiaal-- jooksevarve".

Spetsiaal-jooksevarveks nimetatakse säärast, mille järgi pank avab väärtpaberite, vekslite või kaupade kindlustusel kliendile krediidi määratud suuruses, kuid määramata aja peale, s.t. pangal on õigus tagasi nõuda laenusummat igal ajal, ülesütlemise kohustusega hiljemalt 1 kuu jooksul.

Laenuvõtjal on omalt poolt õigus avatud krediidi ulatuses raha võtta, kas terve summana või osade kaupa. Võlavaba kindlustuse võib ta igal ajal tagasi saada, samuti võib igal ajal kindlustusi suurendada

ja vahetada, viimane toiming sünnib ainult panga juhatuse sellekohasel nõusolekul.

Konto korrent ehk "on call"-arve % % arvestatakse selle aja eest mille jooksul klient tõeliselt kasutas laenusummat. Sellepärast arvatakse siin % mitte prenumerando maha nagu tähtajaliste laenude juures, vaid postnumerando, nagu harilikult konto-korrent-arveilt; s.t. % Nr. Nr. võetakse operatsiooni päevast kuni perioodi lõpuni (harilikult 3 kuud) ja % % pannakse laenukapitalile juurde, nii et iga perioodi järele võlg suureneb.

Võrreldes konto korrent-laenusid tähtajalistega - on esimestel mitmeid paremusi deebitorile kui kreeditorile.

a) Paremused deebitorile:

1) Ta võib võtta summad osade kaupa, tarviduse järele ja ei pruugi korraga kogu krediidi-summat välja võtta.
2) Iga vabaneva summa võib ta panka tagasi maksta võla tasumiseks.
3) Nii ta ei maksa liigseid % % ja maksab need postnumerando.
4) Andes väärtpabereid, veksleid ja kaupu konto korrent-laenu kindlustuseks, klient vabaneb muredest, mis seotud nende alalhoidmise ja tähtpäevade jälgimisega.

b) Paremused kreeditoorile (pangale).

1) Pank pole seotud kindlate tähtpäevadega ja võib igal ajal tagasi nõuda kapitali summasid. Peaasjalikult kriiside ajal peab pank olema väga ettevaatlik ja ühtlasi ka näitama vastutulekut, et mitte suurendada kriisi liiga järsude nõuetega. "On call" ehk konto korrent-krediit väärtpaberite all avatakse maksimaalselt 90% nende börsihinnast, vekslite vastu aga täissummas, kui vekslid varustatud on 2 kindla allkirjaga. Kaupade kindlustusel avatav krediit on 2/3 börsiväärtusest, maksimaalselt aga 75%.
2) Pank saab % % iga 3 kuu järele ja paneb need kapitalile juurde.
3) Pank võib igal ajal muuta laenu %-ti, kuid 3 päevalise etteütlemisega.

Kontokorrent-arveilt väärtpaberite kindlustusel arvatakse riigi kasuks 0,396%-line riigimaks, mis võetakse deebeti ja kreediti % Nr.Nr. saldolt.

$$Rm. = \frac{\%Nr. \times 0{,}396}{360};$$

selle valemi võib lihtsustada järgmiselt: $\frac{\%Nr. \times 0{,}396}{360} = \frac{\%Nr. \times 11}{10.000}$;

see riigimaks käib ainult - protsent-paberite kindl. saadud konto-korrent-arvete kohta, mitte aga vekslite ja kaupade kindl. konto-korrent-arve kohta.

Ei tohi avada üldist konto korrent-arvet, vaid iga kindlustiseliigi kohta eraldi.

"On call" - arve operatsioonid toimetatakse järgmiselt:

Klient, kes tahab omale avada vastava arve, annab sisse sooviavaldise. Selle teisel küljel on harilikult reeglid krediidi kasutamise kohta.

Sooviavaldise vorm:

Tartu Pangale.

Hra. N.N.

sooviavaldus.

Seega palun Tartu Panka minule avada konto korrent-arve väärtpaberite kindlustusel ja teatan, et reeglid pöördel on mulle teada ja nendele allun aja vältel, mil kasutan laenu nimetatud arve all.

Tartus, 25.III.31. /allkiri/.

Väärtpaberid ja vekslid, mis antakse kindlustuseks, esitatakse eriorderiga, milles täpselt ära määratud, milline krediit tuleb avada. Neid antakse tagasi samakujuliste eriorderitega, ainult teises värvis ja märkusega, mis summas tuleb krediit sulgeda.

Pääle krediidi andmise konto korrent-arvete kujul, võtab pank oma pääle veel selle arve kaudu väärtpaberite müügi, kui laenu andmisel oli tingimuseks, et selle väärtpaberi müügi-summaga tasuda krediidi võlad.

Pank võtab omale ka väärtpaberite ostu konto korrent-arvete kaudu, kuid ainult siis kui konto korrent-arve seis seda lubab, juurde lisades ostetud väärtpabereid senisele kindlustusele. Rahamaksmine ja tasumine konto korrent-arvete järele sünnib samuti avaldiste ja tšekkidega.

Iga klient saab konto korrent- ehk "on call"-arve avamisel isiklikku "on call" ehk konto korrent-arveraamatu ja tšekiraamatu. Esimesel on natukene teistsugune kuju kui lihtjooksva-arve isiklikul raamatul, kuna temas märgitakse pääle summade liiklemise ka kindlustuste liiklemine ja veel tarvitamata krediidisummad.

Kontokorrent jaoskonnas peetavad raamatud ("on call" arve juures).

I. Kontokorrent žurnaal.
II. Kontokorrent-isikuraamat.
III. Kontokorrent-kontrollraamat.

I. "On call"- žurnaal.

Deebet.

Arve Nr.	Klient.	Sisu.	Väärtpab. nom. v. mis tagasi võetud.	Suletud krediit	Raha liiklemine.

Kreedit.

Arve Nr.	Klient.	Sisu	Väärtpab. Nominaal v. mis kindlustuseks antud	Avatud krediit	Raha liiklemine.

Märkus: on call žurnaali kohta. Ses raamatus avatakse iga päeva jaoks vähemalt 1 lhk. ja temal tähendatakse nii raha kui ka kindlustuse liikumine. Iga päeva lõpul näitab žurnaal:

1) Raha liiklemise lahtris - deebeti-saldo, klientide üldvõlga.
2) Nom. lahtris näitab kreediti-saldo nominaalkindlustust.
3) Avatud krediidi lahtris näitab krediidi-saldo krediidi üldsummat, mis on klientidele avatud.
4) Kui avatud krediidi-saldost maha arvata klientide võlasumma, siis saame üldsumma veel kasutamata krediiti.

II. Kontokorrent-isikute raamat.

Deebet.

Daatum.	Sisu	Nomin.väärtus tagasi võet.%pab.	Suletud kred. Sellest oper-oonist	Suletud kred. Üldse	Raha liikumine. Sellest operatsioonist	Raha liikumine. Üldse	Thp.	Päivi	% Nr

Kreedit.

Daatum	Sisu.	Nomin. vastuvõetud % paberid.	Avatud krediit		Rahaline liikl.		Thp.	Päivi	%Nr.
			Sellest operatsioonist	Üldse	Sellest operatsioonist	Üldse.			

Selles raamatus avatakse igale kliendile eri lehekülg ja kui klient andis mitmesuguseid kindlustusi (vekslid), %% paberid, kaubad), siis antakse siin temale ka vastavad üksikud leheküljed (arved).

Märkus "on call" - isikuteraamatu juures.

====== Selles raamatus on samad lahtrid, kui "on call" žurnaalis ja samad andmed kui zurnaalis ainult vahega, et krediidi ja raha liiklemise lahtrid on jagatud pooleks, mis on vajaline selleks, et ainult kahe summa võrdlemisel leida vastav saldo.

III. "On call" - kontrollraamat.

Rahaline liiklem.			Kindlustused					Üldkrediidi summa.	
Daatum.	D / K	Summa	Daatum.	Nom.	Avatud krediit	Nom.	Avatud kred.	Kuupäev.	Summa.

Selles raamatus on 1) lahter "Rahaline liikumine", milles märgitakse igakord kliendi puhtvõlg. 2) Lahtrisse "Kindlustused", märgitakse täpselt üksikud väärtpaberid ja nende all avatud krediit. Kui olid antud vekslid, siis kirjutatakse vastavas lahtris "veksel" ja krediit avatakse muidugi siis ka terves summas. 3) Lahter "Üldkrediidisumma" on puhtsumma üldkrediidi kohta, mis avatud igale kliendile. Võrreldes lahtreid 1. ja 3. leiame veel vaba oleva krediidisumma, et üle selle mitte enam tšekki vastu võtta.

Kontokorrent väljavõtted tehakse harilikult iga 3 kuu järele: 1.IV., 1.VII. jne.

Kontokorrent väljavõte on siis järgmisekujuline iga isiku kohta

Kliendi nimi.

D						K					
Kuup.	Sisu.	Summa.	Thp.	Päev.	%NN	Kuup.	Summa.	Thp.	Sisu.	Päevad	%NN

Ühes kontokorrent-väljavõttega saadetakse ka vastav saatekiri ja väljavõte õigekstunnistamise vastuseblankett. Ühes kirjaga saadetakse ka kindlustuseks olevate väärtuste nimistu, samuti selle kinnistusblankett. Kinnituste tagasisaamist jälgib pank hoolega.

Riigimaksu arvestus.

Riigimaks on 0,396% deebeti %-N-ist. See nõutakse panga poolt klientidelt (debiteeritakse nende arvet), ja makstakse riigikassasse 1 kuu jooksul peale perioodi lõppu. Kui aga osutub arve lõpetamisel, et % % on kliendi kasuks s.o. ta on rohkem tagasimaksnud kui saanud, siis alluvadheed %% 5%-lisele riigimaksule, nagu jooksev-arve ja hoiusummade %%.

Aruanded kontokorrent-jaoskonnas.

Kontokorrent-jaoskonnas on tavaliselt 2 liiki aruandeid:

1. Päevaaruanne,
2. Kuuaruanne.

1. P ä e v a a r u a n d e v o r m.

Raha liikumine.		Krediidi seis.	
Eelmisest päevast	Kr.	Päeva algul	Kr. .....
Välja antud	"	Avatud krediiti	" .....
	Kr.		Kr. .....
Tagasi saadud	"	Suletud krediit	" .....
jäi	Kr.	jäi	Kr. .....
Arvestatud % %	.....	Maha arvatud 0,396% riigimaksu	.....

2. K u u a r u a n n e .

Arvete Nr.	Klient.	Võlg.	Kindlust.		Antud kred.		Laenude jaotus kindl. järele.		
			Nimetus.	Nom. v.	Suurus.	Üld sum.	garan-tud paberid.	gar-mata paberid.	Vekslid.

Kuuaruandes on tähtis tähele panna viimast lahtrit: "Laenude jaotamist kindlustuse järele". See lahter on tingitud tarvidusest väljendada, kuubilansis kliendi võlg iga üksiku kindlustuse järele.

Vekslitega kindlustatud kontokorrent-laenude jaoks on olemas isikute raamat eri arvetega, kus seda summat ka on kerge leida. Laenude kindlustamine garanteeritud ehk garanteerimata väärtpaberiga: siin märgitakse nad sisse jaotamatult, kuna aruandes nad jagatakse, kusjuures juhul kui klient krediiti edasi kasutab samade paberitega, märgitakse kasutatud krediit garanteeritud paberite kindlustusel ja veel kasutamata krediidi osa garanteerimata paberiga.

Näit.: Kliendile avati krediit garanteeritud paberite all 13.000kr. ja garanteerimata paberite all 7500 krooni, kusjuures ta kasutab üldse ära krediidist 14.200 krooni. Sel juhul märgitakse aruandes, et temale on antud garanteeritud paberite vastu krediiti 13.000 kr. ja garanteerimata paberite all 1.200 kr. See viimane - 1200 - osa on muidugi nüüd hästi kindlustatud.

Operatsioonid kontokorrent-jaoskonnas ja pääraamatu arved.

Jrk. nr.	Operatsioonid	D	K
1.	Raha väljaandmine	Kontokorrent laenude a-e.	Kassa a-le.
2.	Raha tagasisaamine	Kassa a-e	Kontokorrent laenude a-le.
3.	Kliendi summad teistest jaoskondadest kantakse kontokorrent a-le.	Vastava jaoskonna a-e.	Kontokorrent laenude a-le.
4.	Kliendi võlasumma teistes jsk. tasutakse kontokorrent a-lt.	Kontokorrent laenude a-e.	Vastava jaoskonna a-le.

(Järg teisel leheküljel).

5.	Väärtpaberite ostmine kliendi ülesandel.	Väärtpab.ostu-müügi a-e. Komitendi ülesandel.	Kassa a-le.
6.	Väärtpaberite ostm. kliendi üles. tema kontokorrent-krediidi arvel.	Kontokorrent laenu arve.	Väärtpaberite ostu-müügi arvele. Komtendi ülesandel.
7.	Väärtpaberite müük kliendi ülesandel.	Kassa a-e.	Väärtpab.ostu-müügi a-le.Kom.ülesandel.
8.	Väärtpaberite müük kontokorrent arvel.	Väärtpab.ostu-müügi a-e.Komitendi ülesandel.	Kontokorrent laenu a-le.
9.	Komisjoni - % %	Konto-korrent laenu a-e.	% %- a-le.
10.	0,396 % riigimaks	Kontokorrent laenude a-e.	Riigimaksude a-le.
11.	Kontokorrent-a-e % % kliendi kasuks.	% % - a-e.	Kontokorrent laenude a-le.
12.	5%-liise riigimaks neilt	Kontokorrent laenu a-e.	5% riigimaksude a-le.

TRANSFERDID JA AKKREDITIIVID.

Transferdid :

Transfert on raha saatmine panga kaudu. Need antakse välja ühe panga poolt teise panga peale - väljamaksmiseks adressaadile rahasaatja arvel.

Transferdid on: 1) posti- ja
2) telegrafi - transferdid.

Esimesel juhul pank annab välja lihttransferdi- pileti (čeki). Teisel juhul - kviitungi. Transferdi operatsioonist võtab osa 4 isikut: 1) transferdi võtja (A), 2) transferdi andja pank (B), 3) pank, kelle päale transfert antud (C) ja 4) isik (D), kelle kasuks transfert antud. Raamatusse sissekandmiseks on osavõtjad järgmised: A,B,C,D.

A. kirjutab: D arve - kassa arvele (Pärast raha maksmist panka).

B. kirjutab: Kassa a-e - korrespondent C a-le "Nostro".
B saab raha A-lt ja trasseerib korresp. C päale.

C. kirjutab: Korresp. B. arve "Loro" - Akseptide a-le.
Pärast pangast (B) kirja saamist, ja samal päeval, kui transferi õiendatud, teatab C B-le kirjaga ja kannab:
Akseptide arve - kassa a-le.
Transferdi väljamaksmisel

D. kirjutab: Kassa a-e - A. a-le.
Transferdi summa inkasseerimisel.

Telegrafi teel raha saatmisel on raamatuisse sissekanded samad, ainult sel puhul annab pank saatjale kviitungi ja saadab kohe 2 telegrammi: ühe korrespondentpangale ja teise adressaadile. Raha saatmisel arvab pank oma kasuks komisjoni eri tariifi järele, päale selle telegrammimaks ja kviitungi tempelmaks.

Telegraafiga raha saatmisel on tarvitusel ettevaatus-abinõud, et vältida kuritarvitusi: 1) Telegrammile kirjutab alla ainult see isik, kelle allkiri on ka postil ja nii postivalitsusele tuttav. 2) Telegramm varustatakse harilikult šifriga, milles osavõtjate vahel kokku lepitud:

Näiteks: 1) kuupäev, 2) kuu järjek.nr. 3) summa (sentideta), 4) kahekordne summa transferdi summa üksikutest arvudest, 5) kindel kokkuleppe arv.

Nii: 5.veebr. anti telegraafile transfert Kr.3678^{64}-- alatine kokkuleppe arv.564.

Šifr: kuup. ——————— 5
kuu ——————— 2
Summa 3678
(summa)x2 ——————— 48
(6+12+14+15) ———————
kokkuleppe arv 564
4297

See arv kirjutatakse,kas telegrammi algul või lõpul ja summa makstakse välja ainult siis, kui šifr sobib.

Akkreditiivid.

Transfert-operatsioonide hulka kuuluvad ka akkreditiivid. Akkreditiiv on kliendile teatud summa krediidi avamine panga korrespondentide juures kliendi poolt panka antud vastavate kindlustuste arvel. Raha makstakse akkreditiivi järgi välja kas täielikult või osade kaupa kliendi soovi kohaselt.

V o r m .

V. a. Tartus, ...

Eesti Rahvapank

Tallinnas.

Meil on au teatada, et avasime selle akkreditiivi ettenäitajale Teie juures krediidi kuni

Kr. 10.000.-

missugune summa palume temale maksta terves ulatuses või osade kaupa, mahaarvamisi tegemata, kahe kviitungi vastu ja maksud kanda meie arve deebetisse, sellest meile teatades. Ühes seega palume Teid iga maksu üle teha vastav märge selle kirja teisel küljel.

Käesolev akkreditiiv on maksev kuni .....

Tartu Pank.

Isik, kes akkreditiivi võtab, maksab harilikult vastava rahasumma panka sisse või laseb teha vastavad ülekanded oma jooksvalt või komb-korrent-arvelt.

Akkreditiivis on üles tähendatud kõik firmad ja pangad, millede peale ta on kirjutatud ja kes peavad maksma tema järgi nõutavad summad, kuid muidugi selle arvestusega, et kõik väljamakstavad summad ei tohi ületada akkreditiivi summat.

Makstud akkreditiivi üle tehakse akkreditiivi teisel küljel märkus: summa (sõna ja arvuga), daatum, maksja allkiri kuna akkreditiiv antakse tagasi kliendile, nõudes temalt 2 kviitungi, millest üks saadetakse tagasi komitent-pangale ja teine jääb endale tõendiks raha maksmise üle. Akkreditiivi lõpetamisel, s.o. kui kogu summa on saadud, või tarviduse möödumisel, antakse akkreditiiv tagasi. Kui on veel ülejääki, siis see returneeritakse kliendile.

Raamatuis oleks sissekanded 3. osavõtjaga järgmised:

A: akkreditiivi võtja.

a) Panga arve (akkreditiivi a-e) - kassa a-le (jooksva ehk kontokorrent a-le). Raha maksmisel panka.
b) Kassa a-e - Panga a-le (akkred. a-le) Raha saamisel.

B: Akkredt. väljaandja - pank

a) Kassa a-e (jooksev ehk kontokorrent a-e) Akkreditiivide a-le.
Raha vastuvõtmisel.

b) Akkredit. a-e - korresp. a-le "Nostro"
Rahasumma väljamaksmine korrespondendi poolt.

C: Akkreditiivi maksja - pank.

Korrespond. a-e "Loro" - kassa a-le.
Raha väljamaksmisel.

Akkreditiivid väliskorrespondentide pääle kirjutatakse välisvaluutas ja harilikult ühe riigi valuutas, olgugi, et maksud võivad olla tehtud mitmetes riikides ja mitmes valuutas. Sel puhul õiendatakse arved kliendi ja akkreditiivi-andja pangaga vastava kursiga.

Akkreditiivi võtja võib summa sisse maksta sularahas ehk lasta arvestada seda oma jooksvalt või kontokorrent-arvelt. Ta võib aga akkreditiivi kindlustuseks anda ka väärtpabereid vastava kursiga.

Akkreditiivid kauba dublikaatide vastu.

Pääle eelmiste on olemas akkreditiivid kaubaliferandi hääks tema poolt esitatud kauba dublikaadi vastu. Sel puhul kirjutatakse akkreditiiv - kiri lieferandi hääks, kuid temale makstakse raha välja ainult siis, kui ta esitab vastavale korrespondent-pangale antud sihtkohal duplikaadi väljasaadetud kaupade kohta. Sellane akkreditiiv antakse välja siis, kui 1) pank sai kindlustuseks täie rahasumma, 2) kui pank sai kindlustuseks väärtpabereid või 3) kui pank sai kindlustuseks 1/3 kaubaväärtusest. Esimesel kahel juhtumil võetakse duplikaadid liferandilt vastu temale raha väljamaksmisel ja duplikaadid saadetakse sihtpangale, kes need kaubaostjale välja annab franko-valuuta. Kolmandal juhul antakse duplikaat sihtpanga poolt välja vaid 2/3 osa kauba väärtuse kätte saamisel.

Transfertide ja akkreditiivide summade üle, mis korrespondent-pank on välja maksnud, saadab ta kirja komitent-pangale, milles teatab summade väljamaksmisest ja tähtpäevade valuteerimise tähtpäevadest.

Mitte väljamakstud transfert, mida klient tahab kustutada (anulleerida) samuti ka väljavõtmata jäänud akkreditiivi summad, võivad olla tagasi makstud kliendile ainult siis, kui pank on veendunud, et need summad koresp.-pangas on tõesti välja maksmata.

Transferdi-jaoskonnas peetavad raamatud.

I Välja antud transferdid ja akkreditiivid ja
II Vastu võetud transferdid ja akkreditiivid.

I Välja antud transferdid ja akkreditiivid.

Daatum	Kelle pääle	Nr.	Kelle käsul.	Summa	Märkused.

II Vastu võetud transferdid ja akkreditiivid.

Daatum	Kelle poolt on akkreditiiv ehk transfert kirjutatud.	Nr.	Kelle käsul	Summa	Thp.	Makstud.	Märkused.

Transferdijaoskonnas koostatavad aruanded:

I Päevaaruanne.
II Kuuaruanne.

I Päevaaruanne:
==========

Transferdijaoskond
daatum.

1. Väljaantud transferdid ..... Kr.....
2. Panga pääle antud transferdid ..... "....
3. Makstud transferdid ..... "....
4. Tagasi makstud summad kustutatud transfertide kohta. "....
5. Korrespondentide poolt kustutatud transferdid ..... "....
6. Komisjon ..... "....
"....

Jaoskonna juhataja.

II Kuuaruanne.
==========

Panga peale antud transfert, mis maksmata 1..... 193...

Daatum	Nr.	Kelle käsul.	Summa.	Thp.

Operatsioonid, mis toimetatakse transferdi- ja akkreditiivijaoskonnas, kantakse pearaamatus vastavatesse arvetesse.

Transferdi- ja akkreditiivioperatsioonid.
==========

S i s u .	Deebet.	Kreedit.
Väljaantud transferdid.	Kassa a-e.	Korrespondent a-le "Nostro".
Panga peale antud transferdid	Korrespondent a-e "Loro"	Aktseptide a-le.
Makstud transferdid	Aktsepondentide a-e.	Kassa a-le.
Tagasimakstud summad transfertide kustutamisel.	Korrespondent a-e "Nostro".	Kassa a-le.
Korrespondentide poolt kustutatud transferdid.	Aktseptide a-e.	Korrespondentide a-le "Loro".
Komisjon	Kassa a-e.	Komisjoni a-le.
A k k r e d i t i i v i d.		
Akkreditiivid väljaantud panga poolt.	Kassa a-e.	Akkreditiivide a-le.
Komisjon panga kasuks akkreditiividest.	Kassa a-e.	Komisjoni a-le.
Akkreditiivide maksmine korrespondentide poolt.	Akkreditiivide a-e	Korrespondent a-le "Nostro".
Komisjon korrespondendi kasuks.	Komisjoni a-e.	Korrespondent a-le "Nostro".
Akkreditiivid väljaantud panga pääle.	Korrespondent a-e "Loro".	Aktseptide a-le.
Nende akkreditiivide maksmine	Aktseptide a-e.	Kassa a-le.
Meie komisjon nende maksude kohta.	Korrespondent a-e "Loro".	Komisjoni a-le.

Deviiside- ehk välisjaoskond.

Selles jaoskonnas toimetatakse järgnevaid operatsioone:

1. Ost-müük.

a) välissortide (välisraha) ost-müük.
b) välisdeviiside ja välistšekkide (s.t. vekslid ja tšekid, mis kirjutatud välisvaluutas) ost-müük.

2. Välismaa pääle ja välisvaluutas välja antud:

a) akkreditiivid.
b) tšekid.
c) vekslid.

Välisraha, deviisid ja tšekid ostetakse nii edasimüümiseks, kui ka oma võla katteks välismail.

Akkreditiivid välisvaluutas antakse samal otstarbel kui kodumaisedki, kuid väliskorrespondentide pääle.

Tšekid antakse välja välisvaluutas väliskorrespondentide pääle. Need tšekid, samuti ka välisvekslid antakse välja ja müüakse neile, kes vajab neid välisarvete õiendamiseks välismaal, kui ka panga enda jaoks välissummade ülekandmiseks ühe korrespondendi arvelt teise arvele.

Mis puutub tšekioperatisooni, siis see seisab selles, et väliskorrespondent avab pangale eri-,n.n. tšekikrediidi, mis on kindlustatud kas sularahas või teiste väärtustega ja mida võib kasustada tšekkide kaudu. Kui pangal aga säärast tšekikrediiti ei ole, siis antakse vastav order raha maksmiseks.

Välisvekslid, mis panga poolt välja antakse mitte kaupade kindlustusel, vaid väliskrediidi all, nimetatakse panga vekslitеks.

Kõigi nende ja nendetaoliste operatsioonide erinevus teiste jaoskondade operatsioonidest.seisab vaid selles, et need kantakse raamatuisse kahes valuutas, mistõttu selles jaoskonnas raamatuis on 2 summalahtrit.

Mis puutub pääraamatusse, siis kantakse kõik operatsioonid võõrvekslite, tšekkide, sortide j.n.e. ostul-müügil vastavasse arvesse, mis nimetatakse "Pangale kuuluvate deviiside ja sortide arveks".

Mis puutub väliskorrespondentide peale meie poolt väljaantud akkreditiivide, tšekkide, vekslite j.n.e. sisendamisse, siis kantakse need summad a-le: Korrespondentide a-e "Nostro" välismaal."

Sortide jaoks peetakse eri kassaraamat, mis nim. "Sortide-kassaks (skontro)", kusjuures välisorderid ümberarvestatakse vastava kindla aluse n.n."kassa-fuss" järele ja väljendatakse kasu ja kahju iga operatsiooni kohta.

S o r t i d e - k a s s a .

Daatum	Frs. à	Rm. à	£ à	$ à	Kelle käest ostetud	Päeva kurss	Kassa a-o	Agio kahju	Daatum	Frs. à	Rm. à	£ à	$ à	Kellele müüdud	Päeva kurss	Kassa a-e	Agio kasu

Majandusjaoskond.

Selle jaoskonna ülesannete hulka kuuluvad:

1) inventari ostmine, remontimine ja alalhoidmine.
2) Raamatute, blankettide ja teiste kantseleitarvete ostmine ja alalhoidmine kuni nende üleandmiseni teistele jaoskondadele.

3) Pangaruumide korrashoid.

Oma ülesannete täitmiseks astub majandusjaoskond vahetult ühendusse kaupmeestega, liferantidega ja tööstustega, andes neile tellimisi ja ülesandeid, ning saades neilt vastavad arved hangitud materjalide üle. Saab neilt tagatisi enese peale võetud kohustuste täitmise kindlustuseks. Annab neile avansse ja õiendab arveid.

Kõik loetud operatsioonid korraldatakse kassa kaudu, kusjuures majandusjaoskond kirjutab välja kassa-väljamineku või sissetuleku orderid, kuna need arved, kviitungid ja muud dokumendid, mille järele maks ei tasuta kohe, märgitakse üldreeglite järele nende ettevõtjate "Isikute arvele" vastavas raamatus, mis peetakse pearaamatupidamise jaoskonnas.

Majandusosakonnas peetakse vaid 2 raamatut.

I Inventari-raamat.

II Blankettide- ja kontoritarvete-raamat.

Pearaamatupidamise-jaoskond.

Selle jaoskonna ülesandeks on ära tähendada raamatuis kõik pangas toiminud operatsioonid ja koostada selle üle vastavad aruanded ning bilansid, mis võimalik vaid põhi- ja abiraamatute varal.

Põhiraamatuiks nimetatakse neid raamatuid, mis annavad täieliku ja selge pildi kogu panga käigust ja seisukorrast.

Abiraamatuiks nimetatakse neid raamatuid, mis annavad täielise ja selge pildi ainult teatud osa tegevuse üle.

Panga, samuti kaubanduslike ettevõtete põhiraamatute hulka kuuluvad:

I Žurnaal, kronoloogiline raamat, mille ülesanded on:

1) Koondada ühes raamatus kõik äritehingud kronoloogilises järjekorras.
2) Iga operatsiooni korralik läbitöötamine, et summad ei satuks vale arvetesse.
3) Kontrollimine, s.t. tõestamine, et summade laialikandmisel arvete järele ei tekkinud vigu ega vahelejätmisi.

II Pearaamat, süstemaatiline raamat, mille ülesandeks samuti on kõigi äritehingute koondamine ühes raamatus, kuid üksikute arvete kaudu, millest igaüks esitab vastavate tehingute gruppi, nii et see raamat võimaldab koostada selget bilanssi - äriseisu.

Abiraamatud, teisiti nimetatavad spetsiaal- ehk paralleelraamatud. Abiraamatuiks nimetatakse neid seepärast, et nad on pearaamatu või žurnaali abiks ja annavad neid seletusi, mis viimased võlgu jäävad. Abiraamatute nime all on nad harilikult tuntud nii praktikas kui ka literatuuris.

Spetsiaalraamatuiks nimetatakse neid seepärast, et täienduseks pearaamatule, mis annab vaid üldiseid andmeid, annavad need üksikasjalisi täiendeid, mis spetsiaalselt läbi-töötatud. See nimi on samuti õige ja laialt tarvitusel. Eelistada tuleb aga esim. nimetust ja seda seepärast, et mõnesugustes ärides ja kirjanduses mõistetakse "Spetsiaalraamatute" all eri liiki raamatuid.

Paralleelraamatute nimetust, mida tarvitavad veid mõned autorid on praktikas harva tarvitatav. Saadud on nimetus sellest, et pearaamatu sissekanded tehakse paralleelselt ühes või mitmes abiraamatus.

Tehingute sissekandmised abiraamatuisse tehakse kas enne või pärast sissekandmist pearaamatusse, s.t. kas a priori, või a posteriori, seepärast jagatakse ka kõik abiraamatud kahte liiki:

I Esialgsed abiraamatud.

II Täiendavad abiraamatud.

Pankades peetakse esialgsed abiraamatud vastavates jaoskondades

ja täiendavad abiraamatud - pearaamatupidamisejaoskonnas.

Žurnaal.

peetakse üldraamatupidamise reeglite järgi ja temas tähendatakse ära:

1) tehingu - tähtpäev;
2) lausendi Nr.;
3) lausendi päälkiri, milles äratähendatakse, millistest arvetest pearaamatus ja abiraamatus tehing läbi kantakse;
4) tekst, mis sisaldab tehingu sisu ja dokum. nimistu, kus juures ühesugused dokumendid: tšekid, vekslid, j.n.e. võetakse kokku üldsummas ja mitte üksikult.
5) Läbikäigu summad.

Pearaamat.

Selles peetakse rida arveid, mis võivad omakorda jagatud olla 3 liiki:

1) arved, millede kohta peetakse esialgseid abiraamatuid;
2) arved, millede kohta peetakse täiendavaid abiraamatuid ja
3) arved, millede kohta ei peeta ühte ega teist liiki abiraamatuid.

Esimeses kahes punktis näidatud arved peetakse pearaamatus lühidalt ilma tekstita, kuna kolmanda liigi arved kantakse pearaamatusse täielise tekstiga, sest muidu tuleks nende arvete kohta täiendusandmete saamiseks pöörduda žuraali poole.

Esimest liiki arvete hulka kuuluvad:

1. kassa a-e; 2. liht-jooksev - a-e; 3. tähtajaliste j/a a-e; 4. tähtajaliste hoiusummade või deposiitide-a-e; 5. tähtajata hoiusummade või deposiitide a-e; 6. diskonteeritud vekslite - a-e; 7. diskont. vekslite a-e korrespond. juures; 8. diskont. veksli a-e rediskontos; 9. disk. v. a-e "Edasipanditud"; 10. Protestitud vekslite a-e; 11. kreditooride a-e diskont. vekslite kohta; 12. mitmesuguste isikute ja "asutiste arve vekslite kohta"; 13. deposiit vekslite a-e; 14. deponentide a-e; 15. komisjonidokumentide a-e "Portfellis"; 16. komisjonidokum. a-e "Korresp. juures; 17. komitentide a-e "Komisjoni dokum. kohta"; 18. effektide a-e "Panga omad"; 19. effektide a-e "Tagavara kapit. jaoks"; 20. effektide ost-müük komisjoni ülesandel; 21. diskondixxitud kupongide ja tiražitud effektide a-e; 22. tähtajaliste laenude a-e "Garanteeritud paberite all; 23. tähtajal. laenude a-e "Mittegaranteeritud väärtpaberite all; 24. Kontokorrent-laenude a-e ehk spetisaaoljooksev a-e "On call"; 25. transferdi a-e. "Panga pääle antud"; 26. deviiside ja sortide a-e; 27. inventaari a-e.

Teist liiki arvete hulka kuuluvad:

28. jooksvatearvete a-e teistes krediitasutustes;
29. korrespondentide a-e "Nostro";
30. - " - " "Loro";
31. - " - " "Nostro" välismaal;
32. mitmesuguste isikute ja asutiste arve.
33. edasidiskonteerimise ja edasipantimise arve;
34. Protsentide-arve;
35. komisjoni-arve;
36. jooksvate kulude arve;

37. tagasinõutavate kulude arve;
38. tulevaasta % % arve;
39. tulevaasta jooksvate kulude arve;

Kolmandat liiki arvete hulka kuuluvad:

40. põhikapitali arve;
41. aktsiate arve;
42. tagavara-kapitali arve;
43. dividendide arve;
44. möödunud aasta dividendide arve;
45. möödunud aasta jagamata ülejääkide arve;
46. hoiusummadelt makstavate % % arve;
47. 5%-line riigimaksu arve;
48. 0.396%-line riigimaksu arve;
49. kasude-kahjude arve;
50. puhtakasu arve;
51. defitsiidi - arve.

Esimest liiki arved on läbi vaadatud nende jaoskondade arutamisel. Teist liiki arvetele peetakse pearaam.-pid. jaoskonnas vastavaid täiendavaid abiraamatuid, samade nimetustega. Neid abiraamatuid peetakse siin järgmiselt:

28. Jooksvate-arvete raamat krediitasutustes, määratakse nende lühiajaliste krediitide ja pangaasutiste jaoks, kus on olemas panga jooksvad arved. Selles raamatus on igal pangal lehekülg. Sisse- ja väljamaksud toimuvad nende a-te järgi pearaamatupidaja ülesandel ja käsul, kellel on ülevaade kassa sisust kui ka loodetavate sissetulekute ja väljaminekute kohta.

Pearaamatupidaja kannab hoolt selle eest, et väljamaksud pangaoperatsioonides oleksid teostatavad takistusteta ja teiselt poolt - et kassas ei oleks liigset ja ebaproduktiivset sularaha.

% % väljaarvamiseks on selles raamatus eri lahter, kusjuures väljaarvamised tehakse kohe iga üksiku summa sissekandmisel nii, et oleks võimalik kontrollida saadetud arve väljavõtet ja ülesleida vigu.

39. Korrespondentraamat "Nostro" s.o. "Meie ülesandel". See raamat peetakse nende korrespondentide jaoks, kes on panga komisjonäärid ja elavad kodumaa piires. Arvestus ja summade sissekandmised tehakse selles raamatus ainult omamaa valuutas. Igal korrespondendil on siin oma lehekülg. Sissekanded selles raamatus tehakse enamasti komisjonäärilt saadud kirjade alusel, samuti märgitakse nende kirjade alusel debiteerimise ja krediteerimise tähtpäevad. Väljavõtted "Nostro" arvete järele saadakse komisjonäärilt kuid ka pangal on tähtis ise jälgida väljavõttes arvestatud % % õigust, mispärast ta ise ka arvestab iga summa kohta %Nr.i nagu eelmiseski raamatus.

Mõnede korrespondentide järele pank kasutab korrespondentpanga krediiti (lastes teha mitmesuguseid väljamakseid korrespondentidel), teisel juhul aga pank kasutab ise oma rahasummasid, mis korrespondendi poolt on olid saadud mitmesugustel inkassooperatsioonidel.

Esimesel juhul s.t. kui pank kasutab korrespondentpanga krediiti, kas blanko-krediidi lepingus ette nähtud korra järele või eraviisil teatud kindlustuste vastu,,siis nimetatakse see arve: Konto "Nostro" separato. Kasutades seda krediiti peab pank täpselt jälgima lepingu tingimusi, et mitte üle lubatud piiri minna. Pearaamatupidaja peab jälgima nende korrespondentarvete seisu ja tarviduse korral neid reguleerima, asendades kallimaid krediite odavamatega.

Teisel juhul, s.t. kui pank kasutab ise oma kapitale, lastes korrespondenti sääl inkasseerida raha meie kasuks (korresp. kasutab meie krediiti), nim. neid arveid = Konto "Nostro" ordinario. Selle arve järele

korrespondendi poolt mitmesugustel inkasseerimistel saadud summad nim. vabad summad panga jaoks. Nende summadega pearaamatupidaja võib toimida mitmeti, kandes neid üle ühest kohast teise, kus raha (krediidi) puudus, või nõuda neid tagasi kassasse kui kassa seis seda nõuab.

Kahjulik on neid konto nostro ordinario arveid ja summasid pankadel pidada välismail, kus maksetakse nende vabasummade eest ainult vähe %-ti 1-1 1/2 %

30. Korrespondentideraamat "Loro".

Selles raamatus avatakse eriarved panga klientidele, kes on panga komitendid-kasutajad. Siia kuuluvad nii kodumaa kui ka välismaa käsuandjad ja arvestus nendega on igakord ainult kodumaa valuutas.

Sissekanded tehakse siin tõendavate dokumentide alusel, samuti märgitakse nende järele ära ka debiteerimise ja krediteerimise tähtpäevad.

Korrespondent-väljavõtted "Loro" arveist tehakse panga poolt ja saadetakse komitentidele õigekstunnistamiseks . Loro arved võivad olla 2 liiki:

1. "Loro" ordinario;
2. "Loro" separato.

Esimsel juhul komitent kasustab oma rahasummasid, mis pank sai mitmesuguseil inkasseerimistel.

Teisel juhul komitent kasustab panga krediiti kas blanko ehk kaetud krediidi näol. Viimasel juhul on krediit kaetud kindlate tagatistega. Blanko krediidi mis seotud suure riisikoga avatakse väga ettevaatlikult ja nende üldsumma ei tohi ületada panga põhikirjas ettenähtud normi. Arusaadavalt on need blanko-krediidid kõige lühema tähtajaga ka reguleeritakse iga kuu lõpul (ultimo).

Blanko-krediidi summade kohta arvestatakse harilikult erikomisjon või provisioon.

Pearaamatupidaja kohustus "Loro" arvete krediitide puhul on: 1) jälgida, et "Loro" korresp. peetakse kooskõlas lepinguga ja et maksud tehtakse kooskõlas antud tagatistega; 2) tagatiste väärtuse langemisel nõuda vastavaid tagasimakse või tagatiste täiendamist; 3) jälgida, et blanko-krediitide puhul oleks kinni peetud põhikirjas ettenähtud normist ja et need summad oleks reguleeritud iga kuu lõpul.

"Loro" ordinario järgi pank maksab väga madala protsendi võrreldes nõutavate % %-ga. "Loro" separato'lt.

Vabad summad "Loro"ordinario järgi on pangale kõige odavam krediit ja näitavad suurt usaldust panga vastu komitentide poolt, arusaadavalt võib pank neid "Loro" ordinario vabu summasid omalt poolt mahutada kõige lühiajalisemaisse operatsioonesse.

31. Korrespondentide raamat "Nostro" välismaal.

Selles raamatus avatakse iga'le välismaa korrespondendile, kes on panga komisjonääriks välismaal - erilehekülg. Need arved peetakse kahes valuutas, kusjuures välisvaluuta on igakord kindel valuuta, kuna kodumaa valuuta kõigub, kursist olenedes. Deebet näitab neid arveid, mis pangale maksti välisvaluutas ja kreedit , mis pank maksis välisvaluutast. Ja deebet-kreediti vahe näitab igakord kursi kau ehk agio või kursi kahju - disagio.

32. Mitmesuguste isik-ja asutisteraamat.

Selles raamatus on igal kliendil oma lehekülg. Enamjagu kliente on juhusliku laadiga, kelle operatsioonid ja arved ei käi mingi teise raamatu alla, s.t. ei kuulu mingi teise jaoskonna raamatusse ega ka korrespondendi-raamatusse.

Näit.: mitmes. hankijad, maaklerid, nootarid, teenijad ja ametnikud.

Neid arveid peetakse lihtsal kujul, ilma %-ta ja pearaamatupidaja

peab jälgima, et nende kohta summad oleksid kiiresti õiendatavad.

33. Edasidiskonteerimise ja edasipantimise raamat.

See on määratud laenusummade sissekandmiseks, mis pank ise sai teistelt pankadelt kas veksli rediskonteerimise või väärtpaberite pantimise teel, või konto-korrent arve kujul. Selles raamatus avatakse igale kreeditorile (pangale) oma arve. Operatsioonid on siin sarnased diskonteerimise ja pantimise operatsioonele, mis juba varem läbi vaadatud, ainult selle vahega, et siin krediiti kasutab pank ja on seega deebitoriks ja mitte kreeditoriks.

34. Protsentideraamat.
35. Komisjoniraamat.

Neis raamatuis avatakse eri arved % % ja komisjonide igale liigile, mis saadud või makstud mitmesugustelt pangaoperatsioonidelt.

36. Jooksvate kulude - (ärikulude) raamat.

See raamat on määratud mitmesuguste kulude arvestamiseks, mis puutuvad panga valitsemist. Need kulud jagatakse positsioonidesse ja iga positsioonile avatakse eri lehekülg.

Nii võivad ses raamatus ette tulla järgnevad positsioonid: 1) Määraliste teenijate palk, 2) Ülemääraliste teenijate palk, 3) Päevarahad. 4) Üür, küte, valgustus. 5) Ärimaksud j.n.e. lõivud, 6) Aruannete, bilansside ja kuulutamine ja trükkimine. 7) Raamatud, blanketid ja muud kontoritarbed. 8) Post-telegraaf-telefon. 9) Ajalehed ja ajakirjad. 10 Kohtu-ja notarikulud. 11) Tempelmargid ja 12). Mitmesugused kulud.

37. Tagasimakstavate kulude raamat.

Selles avatakse eriarved mõnede väiksemate väärtuste jaoks, mis juba enne valmistatud ja ostetud olid, et neid hiljem klientidele müüa või ise ära tarvitada.

Need on tšekiraamatud, isikuteraamatud, veksliplangid, post- ja tempelmargid j.n.e.

38. Tuleva aasta protsentide raamat.
39. Tuleva aasta tulude raamat.

Neil mõlemail raamatuil on sama ülesanne. täita, mis vastavail raamatuil käesolevalgi aastal, kuid nende summade jaoks, mis täidetud sellel aastal, kuid sisult käivad tuleva aasta kohta. Nende arvete saldo märgitakse aasta lõpul panga bilansis.

Kolmanda - liigi arved:

nende kohta ei peeta ei esialgseid ega täiendavaid abiraamatuid.

Neis arveis märgitakse ära järgnevad operatsioonid:

1. Põhikapitali-arve.

D	K
1. Nomin.-summa tagasiostetud aktsiate kohta aktsiakapitali vähendam. puhul üldkoosoleku otsusel majandusministri loal.	1. Nomin.-summa, väljaantud aktsiatest. 2. Nom.-summa uute aktsiate väljaandmisel.

2. Aktsiate-arve.

D	K
1. Nominaalsumma väljaantud aktsiate kohta.	1. Sissemakstud aktsiate summa.

3. Tagavarakapitali-arve.

D	K
1. Kahjusummad, mis kaetud tagavarakapitalist.	1. Mahaarvamised puhaskasust tagavarakapitali jaoks.

Märkus: Tagavarakapitali võib kasustada ainult siis, kui aasta lõpul on defitsiit.

4. Dividendi-arve.

D	K
1. Makstud dividendid. 2. Mittemakstud dividendid, mis kantud eri arvele "Möödunud-aasta dividendi a-e".	1. Mahaarvamised puhaskasust dividendiks.

5. Möödunudaasta dividendi arve.

D	K
1. Makstud divid. möödunud aasta eest. 2. Väljamaksmata dividend nende aegumisel (10 a.) kantakse kasude arvele.	1. Mittemakstud dividend möödunud aasta eest.

6. Puhtakasu jagamata ülejääk.

D	K
1. Selle summa juurdearvamine järgneva aasta puhtale kasule.	1. Mahaarvamised puhtakasust jagamata ülejäägiks.

7. 5%-line riigimaksu arve.

D	K
1. Riigikassasse sissemakstud summad.	1. Riigimaks maha arvatud klientide kapitali % %-delt.

8. 0,396% riigimaksu arve.

D	K
1. Riigikassasse tasutud summad.	1. Summad, mis võetud kk-laenult (% M.-te saldolt).

9. Kahjude-kasude-arve.

D	K
1. Bruttokahju pangaoperatsioonidelt. 2. Puhtkasu.	1. Brutto kasu pangaoperatsi- 2. Puhtkahju. /delt.

Ex. Bibl. univ. Tart.

10. Puhtakasu arve.

D	K
1. Puhtakasu jagamine: a) Tagavarakapitalile juurde arvatud. b) Põhikirja järele ettenähtud mahaarvamised. c) Üldkoosolekul otsustatud mahaarvamised. d) Jagamata ülejääk.	1. Puhtakasu summa.

11. Puhtakahju-arve.

D	K
1. Puhtakahju äritegevusest.	1. Puhtakahju katmine tagavara-kapitalist.

Allikaid põhiraamatute lausendite koostamisel pearaamatupidamise-jaoskonnas.

1. Panga põhikiri ja selle täiendused; siit saadakse peaasjalikult andmeid puhtakasu jagamise kohta.

2. Protokollid - juhatuse, nõukogu ja üldkoosoleku istungilt. Nende protokollide otsused on paljude panga toimin gute aluseks (näit.: kahtlaste nõudmiste kustutamine, puhtakasu jaotus j.n.e.), millised tulevad kohe žurnaali sisse-kanda ja pearaamatusse laialikanda.

3. Sissetulnud ja väljaläinud kirjad, arved ja dokumendid, mis otsekohe lähevad pearaamatupidamise-jaoskonda.

4. Jaoskondade-memoriaalid ehk päevaraamatud.

Märkus: Mõnedes pankades tehakse kõik sissekanded kohe žurnaali ja siit edasi pearaamatusse ja täiendavasse abiraamatusse, kuid selle korra juures võivad tekkida raskused normaalses töökäigus, sest žurnaali on ühel ajal tarvis mitmel ametnikul ja mitmes.jaoskonnas. Otstarbekohasem on seepärast pidada n.n. žurnaaliruandeid jaoskondades iga operatsiooni kohta. Need koostatakse samal viisil nagu žurnaal pearaamatupidamisjaoskonnas vastavate dokumentide alusel. Pearaamatupidaja vaatab need aruanded läbi, parandab kus tarvis ja kinnitab oma allkirjaga ning varustab iga lausendi vastava jaoskonna numbriga.

Need aruanded antakse siis edasi vastavaile ametnikele sissekannete tegemiseks. abiraamatuisse. Nii võivad kõik ametnikud korraga töötada. Edasi antakse need aruanded žurnaalipidajale žurnaalilausendi kokkuseadmiseks ja laialt kandmiseks pearaamatus.

Säärane žurnaal-raamat peab olema vastava seaduse tõttu, mis nõuab, et kõik äriraamatud oleks algusest pääle köidetud, nummerdatud ja kinnitatud.

Pearaamatupidamis-jaoskonnas koostatud aruanded.

1. Päevaaruanne, 2. Kuuaruanne, 3. Aastaaruanne.

1. Päevaaruanne.

Siin märgitakse ära panga seis päevade järele ja esitatakse panga direktorile, et temal oleks ülevaade panga seisukorrast ja nii võimalus panga tegevust õieti juhtida.

2. Kuuaruanne.

Kõik krediitasutused on kohustatud koostama ja esitama krediitasutiste-inspektorile kuuaruanded ehk bilansid hiljemalt 15. kuupäevaks eelmise kuu kohta. Need aruanded seatakse kokku vastava vormi järele, mis majandusministeeriumi poolt kinnitatud. Kolme kuu aruandedd on pangad kohustatud publitseerima ka "Riigi Teatajas" (Lisas).

3. Aastaaruanne.

Koosneb tervest reast tabelitest ja nimelt:

1. Äriseis aasta lõpul (koostatud samuti kui kuubilanss).
2. Edubilanss.
3. Üksikute tähtsamate arvete aruanded:
   a) kassa; b) jooksev-arve; c) diskonteeritud vekslite arve; d) väärtpaberite arve; e) laenude arve; f) korrespondentide arve "Loro" ja "Nostro"; g) komisjoni ja protsentide arve.
4. Üldläbikäigu summa; (Võrdub pearaamatu ühe poole summale).

++++++++++++++++++++++

++++++++++++++

Literatuur:

Dr. W. Kalveram - Die Bankbuchhaltung.

Obst - Die Bankbuchhaltung.

Schär - Langenscheidt - Bankbuchhaltung.

TÖÖSTUSE RAAMATUPIDAMINE.

Allikad: 1. dots. K. Müller'i loengud;
2. dr. A. Calmes'i "Die Fabrikbuchhaltung."

21. pilet.

Tööstuse raamatupidamise põhialused on samad, mis iga teisegi raamatupidamisviisi juures. Põhinõudeks on igasuguse raamatupidamisviisi juures see, et raamatupidamisviis peab võimaldama: 1) tööjaotust, 2) ülevaatlikkust ja 3) kontrolli. Iga ettevõte asub erisugustes olukordades ja igal ettevõttel on erisugune iseloom, ning vastavalt neile erisustele tuleb kohandada ka iga ettevõtte raamatupidamine.

Kaubanduslik raamatupidamine (kauband. ettevõtted, pangad jne.) taotleb pääasjalikult kapitali ja kasude-kahjude arvestust. Kalkulatsioonid ei oma siin erilist tähtsust. Tööstuse raamatupidamises, vastandina eelmisele, on esikohal kalkulatsioon. Päärõhk tuleb panna omakulude arvestamisviisidele, mille kaudu võimalik määrata õiget müügi hinda.

Tööstuse raamatupidamise juures tuleb eriti silmas pidada seda, et raamatupidamise süsteem oleks kohandatud vastavalt ettevõttele, s. o. peab olema kohane vabriku laadile, suurusele jne. Seda kohandumist võib saavutada 1. arvete süsteemiga, s.o. vabrikatsiooni ja kulu arvete otstarbekohase käsitamisega; 2. raamatute süsteemiga, s.o. raamatute ja abiraamatutega. Erilist tähtsust omavad siin abiraamatud, mis peavad näitama toormaterjalide ümbertöötamise faase ja üldisi liikumisi vabrikuosade vahel. Mida suurem on tööstus, seda suurem on ühtlasi spetsialiseerumine niihästi arvete kui ka raamatute süsteemis.

Võime märkida 3-me tööstuse raamatupidamise erilist joont:

1) Tööstuse raamatupidamine peab olema kohandatud tööstuse organisatsioonile.

Tööstuse raamatupidamine ja tööstuse organisatsioon peavad täiendama ja toetama teineteist. Erisugused vabrikuosad, erisuguste saaduste käik tööstuses tuleb väljendada erisugustes arvetes. Näit.: kui tööstus valmistab mitut saadust, siis igale saadusele tuleb avada eri arve.

Raamatupidamis- ja kalkulatsiooni-andmete väärtus oleneb tööstuse organisatsioonist. Halva organisatsiooni juures ei saa olla täpsat arvepidamist ja ei saa teostada täpsaid kalkulatsioone. Raamatupidamine hangib oma andmeid 1) korrespondentsilt ja 2) tööstuse personaalilt. Sagedasti ei ole aga tööstuse personaal küllalt ettevalmistatud ja ei oma küllalt ettekujutust andmete täpsuse vajadusest, mispärast tuleb eriti silmas pidada ja organiseerida andmete saamist.

2) Tööstuse raamatupidamises peab erisuguste arvete kaudu näidatama produtseerimise faase.

Tööstuse raamatupidamine peab andma ülevaate tervest tööstuse liikumisest tööstuse enese sisemuses üksikasjaliselt ja ühes sellega ka tööstuse suhteist kolmandate isikutega. Säärase ülevaatlikkuse saamine on väga raske eriti suurtes tööstustes ja neis tööstustes on seepärast väga suur tähtsus arvete süsteemi hääl organiseerimisel. Loomulikult mängib suurt osa ka tööstuse üldine sisemine organisatsioon.

3) Tööstuse raamatupidamises peab arvete süsteem võimaldama:

1. küllaldasi andmeid kalkulatsiooneks;
2. tööjaotust;
3. peab näitama sisemisi liikumisi tööstusettevõtetes ja iga tööstuse osa rentabiliteeti.

Vabriku raamatupidamise arved.

Igas vabrikus ja tööstusettevõttes peab olema kindel arvete süsteem, mis on kooskõlas vabriku organisatsiooniga. Arvete plaan peab sisaldama kõiki bilansis olevaid arveid, millele tulevad juurde äritegevusega seotud arved, näit.: mitmesugused resultaat-arved, vabrikatsiooni arved jne.

Iga tööstusettevõte koosneb vähemalt kahest osakonnast:

1. tehniline osakond, mille eesotsas on tehniline juhataja ja kelle ülesandeks on juhtida ja jälgida produktsiooni protsessi, ja
2. kaubanduslik osakond, mida juhib kaubanduse juhataja, kelle ülesandeks on juhtida ostu- ja müügioperatsioone ja toimetada rahalisi operatsioone.

Tööstuse raamatupidamise arved jagunevad: /ne.

1. kaubanduslikkudeks arveteks ja
2. tööstuslikkudeks arveteks.

Kaubanduslikke arveid moodustavad arved, mis on tarvitusel igas kaubanduslikus ettevõttes. Need on järgmised: kassa, vekslite, deebitoride, kreeditoride, effektide, kapitalide, aktseptide, protsentide, ärikulude jne. arved.

Tööstulikud arved jagunevad:

a) põhivara (anlagekonten) arveteks ja
b) käitisarveteks.

Põhivara-arvete hulka kuuluvad ka mahakirjutusarved. Mahakirjutusarved moodustavad ülemineku põhivara-arvetest käitisarvetesse, sest need lähevad põhivara-arvete väärtuste vähendustena põhivara-arvetesse ja samal ajal tööstuskuludena käitisarvetesse.

Käitisarved on järgmised:

materjalide arved;	palkade arved;
vabriku kulude arved;	abikäitiste arved;
vabrikatsiooni -"-	vabrikaatide -"-
müügi -"-	

Müügiarved moodustavad ülemineku käitisarvetest kaubanduslikkudesse arvetesse. Käitisarved moodustavad raskuspunkti tööstusraamatupidamises. Käitisarved annavad tööstuse raamatupidamisele järgmised iseloomustavad omadused:

1. Käitisarved moodustavad käitise täpsa arvepidamise ja võimaldavad käitise rentabiliteedi arvestamist, missugune omakorda arvestatakse kasude-kahjude arves. Tööstuse raamatupidamises tuleb teha kindel vahe käitisarvete ja kasuarvete vahel.
2. Käitisarvete raamatusse kandmine seisab peasjalikult ühelt arvelt teisele arvele kandmises, s.o. ühe ettevõtte osakonna väärtuste ülekandmine teise või mitmesse osakonda.
3. Käitisarved peavad võimaldama kontrooli ja ülevaadet. See saavutatakse: a) arvete süsteemi spetsialiseerimisega - hulga eri arvete sisseseadmisega;
   b) hulk ühesuguseid eri arveid kogutakse üksikutesse koguarvetesse ja vastavatesse abiraamatutesse;
   c) koguarveist, mis koosnevad ühe grupi ühesisulistest arvetest moodustatakse tabelitaolised arved. Niisugune viis võimaldab laialdast spetsialiseerimist ja ühtlasi suurt ülevaatlikkust.

Vahe tööstuliku ja kaubanusliku raamatupidamise vahel seisab veel selles, et kaubanduslikus raamatupidamises arvestatakse iga tehing kohe vastavas raamatus. Tööstuslikus raamatupidamises võib liikumise arvestada perioodiliselt, s.o. aegajalt vastavalt produktsiooni käigule.

Põhjused selleks on järgmised:

a) väärtuste üleminek ühest osakonnast teise sünnib pidevalt ja sissekandeid võib teha teatavate perioodide järele, näit.: tööstuse seisak tehnilistel põhjustel, ühe tööstuse saaduse valmistamisel, poolvabrikaadi üleminekul ühest tööstuseosast teise.

b) tööstuse-saaduse liikumisel ja valmimisel ei ole kindlaat rahalist väärtust, vaid tööstusesaadus omandab väärtuse tema valmimisel, mil kalkuleeritakse ta lõplik hind. Loomulikult saab siin hinnata üksikuid osi ja raamatutesse kanda, näit.: toorainete hinnad, abimaterjalide hinnad jne.

Vaatleme arveid üksikult:

1. Kassa arve:

Kassa arve on bilandis aktiva arve. Kassa saldo peab alati näitama deebet-saldot, sest kassa kaudu ei saa teha väljamakse, kui kassas pole raha. Kassa sissetulek kantakse deebetisse, väljaminek - kreeditisse.

Kassa arve kaudu arvestatakse kõik puhtrahalised operatsioonid, mis ei allu kursi kõikumistele. Kui vekslite tehingud sünnivad harva, siis arvestatakse need kassa kaudu.

Kassa arve kaudu ei arvestata:

a. tšekke, tratte ja veksleid, mis alluvad kursi kõikumistele;
b. välisvaluutat;
c. jooksva arve operatsioone, kuivõrd need ei puuduta kassa sissetulekut või väljaminekut.

Kassa puudujäägi või ülejäägi puhul kantakse see žurnaali lausendiga puudujäägi või ülejäägi arvele.

2. Müügi arve.

Müügi arvet krediteeritakse müüdud varade väärtustega ja debiteeritakse kassa, ostjate või deebitoride, arveid müügi arve summaga. Müügi arved võivad olla segaarved, mille saldo näitab kasu või kahju ja järelejäänud väärtusi, või puhtresultaatarveid, s.o. saldo näitab kasusid või kahjusid.

Pääraamatusse avatakse üks kollektiivmüügi arve või mitmed müügi arved. Mitmed müügi arved avatakse eksportmaade, filiaalide, agentide jne järele silmas pidades asjaolu, mida tahetakse saavutada müügi arve avamisega. Müügi arve juurde avatakse harilikult müügi abiraamat, kuhu kantakse müügi summa spetsialiseeritult ja samuti kõik faktuuri andmed, pakkimiskulud, prahirahad jne.

Osas ettevõtteis ei peeta müügi arvet, ja müügioperatsioonid arvestatakse vabrikaatide või vabrikatsiooni arvete kaudu.

3. Deebitoride ja kreeditoride arved.

Deebitoride ja kreeditoride arved näitavad vastavalt kas ettevõtte nõudmisi või võlgnevust isikutele või asutistele. Ettevõtteis avatakse sagedasti üks arve deebitoride ja kreeditoride kohta, nimetusega "mitmesuguste isikute ja asutiste arve." Bilansi tegemisel see arve ei näita ettevõtte võlgnevust ja ettevõtte nõudmisi, vaid võlgnevuse ja nõudmise saldot. Bilansis tuleb näidata eraldi ettevõtte võlgnevus ja ettevõtte nõudmised. Selle läbiviimiseks avatakse vastavad abiraamatud, kuhu avatakse igale deebitorile ja kreeditorile oma arve ja kust saame täpsad võlgnevuse ja nõuete summad. Abiraamatute arvete summad peavad võrduma pääraamatu "mitmesug. isikute ja asutiste arve" vastavate pooltega.

Kindlustatud deebitoridel tuleb abiraamatutes märkida kindlustus.

Näit.: Joh. Andresoni arve - obligatsioonikindl. Deebitori arvet debiteeritakse ostjalt saadud summaga.

Kreeditoride arve juures tuleb silmas pidada seda, et kindlustuste vastu saadud summa tuleb kanda täies summas bilanssi, märkides ära, et krediit on saadud kindlustusega.

Näide.

B i l a n s s.

A k t i v a.		
Kassa (saadud kreeditorilt oblig. kindlustusel)	1.000.-	
Hooned	25.000.-	26.000
jne.		
P a s s i v a		
Kreeditorid (obligatsioonide kindlustusel)	1.000.-	
jne.		

Ettevõtetes võib üks ja sama asutis või isik olla deebitoriks ja samal ajal ka kreeditoriks, s.o. ostjaks ja müüjaks. Sel juhul avatakse sellele asutisele või isikule kaks arvet, ühes ta esineb deebitorina, teises aga kreeditorina. Perioodi lõpul bilanseeritakse need arved väiksema arvega.

Žurnaali lausend:

Deebitoride a-e X.
Kreeditoride a-le X.

Või ümberpöördult.

4. Kaupade arve.

Tööstuseettevõttes kaupade arves esinevad kaupadena:

a. kaubad, mis ostetud ja mis müüakse edasi,
b. vabriku saadused müügiks,
c. toormaterjalid ümbertöötamiseks.

Kaupade arvet peetakse kahel viisil.

I viis: avatakse kaks arvet:
a) "Kaupade arve" ja b) "Kaupade müügi arve".

Kaupade arvesse kantakse kaubad ostuväärtusega. Kaupade arved debiteeritakse kauba ostuväärtusega ja perioodi lõpul krediteeritakse müüdud kaup ostuväärtusega. Kaupade arve saldo näitab kaupade jääki ostuhinnaga. Kaupade müügi arvet krediteeritakse müüdud kauba müügihinnaga ja debiteeritakse perioodi lõpul omahinnaga. Saldo näitab kasu või kahju kauba müügilt.

II viis: Kaupade arve on sega-arve ja temasse kantakse kõik ostu ja müügi operatsioonid.

5. Vekslite arve.

Tööstusettevõtteis esineb vekslioperatsioone võrdlemisi vähe ja sagedasti polegi sääl vekslioperatsioone.

Vekslid jagatakse:

a. koostamise vormi järele
   1. lihtveksliteks,
   2. käskveksliteks;
b. maksukohustuste järele
   1. rimessideks,
   2. trattideks.

Tööstusettevõtteis esineb veel liik veksleid, n.n. garantiivekslid. Need ei erine teistest vekslitest oma kuju ja vormi poolest, kuid need antakse ettevõtetele liferantide poolt kohustuste täitmise kindlustuseks. Harilikult ei märgita garantiiveksleid raamatutesse, kuid kui liferant jätab kohustuse täitmata, siis võib ettevõte garantiiveksli käiku lasta hariliku veksli korras, millisel puhul see kantakse ühtalsi raamatusse. Vekslite arvet peetakse nagu harilikus raamatupidamises, s. o. rimesside ja trattide arve peetakse eraldi.

Rimesside arvet peetakse kahel kujul:

a. sega arvena, kusjuures rimessi võib võrrelda kaubana ja kõik rimessi ostu- ja müügikulud kantakse rimesside arvele ja perioodi lõpul rimesside arve bilanseeritakse kasude ja kahjude arvega.

b. puht-rimesside arvena. Ostetud ja müüdud vekslid kantakse rimesside arvele nominaalväärtusega ja seetõttu perioodi lõpul rimesside arve peab võrduma portfellis olevate vekslitega. Kõik rimessi operatsioonidega seotud kulud kantakse läbi teiste arvete kaudu. Näide: Ostsime rimessi 1000.- kursiga 990 ja müüsime sularahas 996.

Sissekanded oleksid järgmised:

1. ostu puhul: Rimesside a-e 1000: -
Kassa a-le 990
% % a-le 10.

2. müügi puhul: Rimesside a-le 1000.-
Kassa a-e 996,-
% % a-e 4.-

Trattide arve - võlavekslite arve - on passiva-arve nagu kreeditoride arvegi. Trattide arve peetakse puhta (reines konto). arvena.

Tratid tekivad:

a. kaubа ja materjali muretsemiel,
b. akseptidena ja pankadelt laenu saamisel.

Vekslite inkasseerimise ja inkasso kulud kannab veksli järele nõudja.

6. Effektide arve.

Effektide arve on arve tööstusettevõttes olevate väärtpaberitе kohta. Effektide arve on aktiva-arve ja debiteeritakse olevate ja ostetud väärtpaberitega ja krediteeritakse müüdud väärtpaberitega.

Tööstusettevõtetes vajatakse effekte:

a. kautsjonideks - ettevõte võtab osa pakkumistest ja annab kindlustuseks effekti;
b. osavõtu võimaldamiseks ettevõtet huvitavast teisest ettevõttest, näit.: mõne müügi-aktsiaseltsi aktsiad, et kaasa rääkida oma saaduste müügil;
c. deebitoride maksuvõla katteks vastuvõetud effektidena;
d. reservfondi loomiseks ja kindlustamiseks;
e. üleliigse sularaha ajutiseks mahutamiseks.

Effektide arve peetakse:

a. Sega-arve kujul, s.o. kõik effektideoperatsioonidega seoses olevad kulud arvestatakse effektide arve kaudu.

Näide: Ostsime 1000effekti nom. à 96 - jooksvate kupongidega kr. 35.- väärtuses. Ostukulu maaklerile, tempelmaks ja prõvisjon kokku kr. 20.- Maksime ühtekokku kr. 9655.-

Žurnaali lausend:

Effektide a-e
kassa a-le 9655.-

Ostetud effektidest müüsime ära 600 tk. à 98 = kr. 5880.-, jooksvaid kuponge kr.75.- ja kulud müügi puhul kr. 12.- kokku 5967.

Žurnaali lausend:

Kassa a-e
Effektide a-le 5967.

b. Puht ainelise arvena (reines konto). Sel juhul kantakse effektide arvele effektid ostukursiga ja kõik teised kulud arvestatakse teiste arvete kaudu.

Näide: v-ta eeltoodud näidet.

Sisendused:

ostu puhul: Kassa a-le 9655.
Effektide a-e 9600
% % a-e 35
kulude a-e 12

müügi puhul:
Kassa a-e - 5967
Effektide a-le ⅋ 96 - 5760
% % a-le 75
kursivahe a-le 12.

Žurnaali lausend:

Kulude a-e - 12
Kassa a-le - 12.

7. Mobiilide arve,

jaguneb: 1) ärimobiilide arveks /kontori ja ladude sisseseaded/;
2) vabriku mobiili arveks /vabriku invetar ja tehniline sisseseade/.

Need mõlemad arved peetakse enamaltjaolt lahus ja on nad bilansi aktiva-arved.

Vabriku mobiilide arve jaguneb sagedasti mitmeks alaarveks.

8. Ettevõtte kaudsed kulud.

Ettevõtte kaudseteks kuludeks nimetatakse kulusid, mida otsekohe võimata arvestada ühe või teise kauba või vabrikaadi valmistamisel, vaid need jagatakse kaudselt ja arvestatakse siis vastavatele väärtustele juurde. Ettevõtte kaudsed kulud jagunevad:

1. vabrikatsiooni kaudseiks kuludeks,
2. äri kaudseiks kuludeks.

Vabrikatsiooni kaudsete kulude hulka kuuluvad, tehniliste osakondade kulud, tehniliste ametnikkude palgad, kindlustuskulud, töötushoonete üürid, patendimaksud, kütte-, valgustuse- ja jõukulud jne.

Äri kaudsed kulud jagunevad:

a. müügi kaudseiks kuludeks ja
b. valitsemise kaudseiks kuludeks.

Müügi kaudsete kulude hulka kuuluvad vabrikaatide müügiga otseselt seotud kulud, näit.: kauba müügiladude kulud, müügipersonaali palgad; teenijate palgad ladudes ja speditsioonis; prahiraha, reklaam ja pakkimiskulud; hinnaalandused jne.

Valitsemise kaudsete kulude hulka kuuluvad ettevõtte kaubanduse osa valitsemisega seotud kulud, siia kuuluvad direktorite ja ametnikkude palgad, valitsemise, büroo ja kantseleikulud, panga provisjonid /jne.

Sagedasti märgitakse kõik müügi ja valitsemise kaudsed kulud kokku ja kantakse müügi kaudsete kulude arvesse.

Tuleb teha aga kindel vahe vabrikatsiooni kaudsete kulude ja müügi kaudsete kulude vahel selleks, et

1. saada õiget vabrikatsiooni hinda ja
2. täpset saaduste kalkulatsiooni.

Kaudsete kulude arvestamiseks peetakse pääraamatus kollektiiv-arvene "kaudsete kulude arve". Pääle selle tuleb pidada abiraamatut, kus vastavalt jaotatud kõik pääraamatu arvesse kantud kaudsed kulud. Perioodi lõpul kantakse kaudsete kulude arvelt vabrikatsiooni kaudsed kulud vabrikatsiooni arvele ja müügi kaudsed kulud vabrikatsiooni müügi ar- /vele.

Valitsemise kaudsed kulud kantakse

1. kas vastavatesse müügi arvetesse, sel juhul nad on samad, mis müügi kaudsed kulud,

2. või jälle kasude ja kahjude arvele.

Viimast viisi peetakse kõige õigemaks, kuna sel kombel nad on kasude ja kahjude arves näha, mida ka seaduse järele nõutakse. See väide ei pea aga paika, sest seadus ei näe ette, millised arved tuleb võtta avaldatud kasude ja kahjude arvesse, vaid jätab selle omaniku hooleks, lubades avaldada kasude ja kahjude arve üldjoontes. Osa ettevõtteid näitavad aga valitsemiskulusid oma bilansides üksikasjaliselt, näit. õllevabrikud, teised näitavad kogusummas edubilansis, kolmandad ainult üksikuid osi, näiteks % %, maksud jne, sest seaduses pole nõutud avaldatud edubilansside kasude ja kahjude arve täielist ühtumist pääraamatu kasude ja kahjude arvega. On mitmeidvõimalusi kaudseid kulusid üles võtta avaldatud edubilanssidesse.

Näide.

E d u b i l a n s s.

Kahjud		Kasud.	
Puhaskasu summa maha arvatud valitsemise kaudsed kulud 1500.....	5600		

E d u b a n s s.

Kahjud		Kasud	
Kasu	7100		
Valitsemise kaudsed kulud maha arvata	1500		
	5600		

9. Kapitali arve.

Puhtvara märkimiseks on kapitali arve. Kapitali arve moodustub aktiva ja passiva vahest.

Eraldatakse:

a. Põhikapitali arve, mis suureneb või väheneb kapitali juurdelisamise või äravõtmise läbi ja

b. arved, kus vähenemine või suurenemine toimub saadud kasude või kahjude kaudu. Kapitali arve peab lõppema kreeditsaldoga. Kui ta lõpeb deebetsaldoga, siis on alabilanss.

Kapitali alaarveks on kasude ja kahjude arve. Kasude ja kahjude arves kantakse kasud kreeditisse ja kahjud deebetisse.

Kasusid ja kahjusid näitavaid arveid nimetab Calmes käitisarveteks. Käitisarvete hulka kuuluvad: 1) kasude ja kahjude arve ühes oma alaarvetega;

2) kõik sega-arved näit. kauba arve, rimesside arve peetud sega-arvena jne.

Muutused raamatupidamises on vertikaalsed ja horisontaalsed:

Näide: 1) vertikaalne muutus aktivas:

a. võrdne muutus deebetor maksab oma võla;

lausend: kassa a-e 200

deebitoride a-le 200.

b. muudatus kasu või kahjuga, ebavõrdne muutus;

kaup ostetakse Kr. 200.- ja müüakse kr. 210.-

lausend: kassa a-e 210.-
kaupade a-le 200
kahjude-kasude a-le 10

Ülalnimetatud vertikaalmuudatus võib olla ka passivas.

2. Horisontaalmuudatus s.o. muudatus ühel ajal aktivas ja passivas.

a. võrdne muudatus. Ostsime toormaterjali võlgu:
lausend: toormaterjali arve
kreeditoride arvele;

b. ebavõrdne muudatus. Võla tasumisel saime skontot;
lausend: kreeditoride a-e
kassa a-le
kasude ja kahjude a-le.

10. Puhtvara ehk resultaatarved.

Kapitali alaarvetest oleks nimetada kaht arvet, mille saldo perioodi lõpul kantakse kapitali arvele.

1. Ära-arve (majand. kulude arve).

Aasta jooksul ettevõtte omaniku poolt ettevõttest saadud raha ja väärtused kantakse eri arvele ja säält perioodi lõpul kapitali arvele.

Lausend: kapitali a-e
majand. kulude arvele.

2. Kasude ja kahjude arve. Perioodi kestel tekkinud kasud ja kahjud kantakse kasude ja kahjude arvele ja säält aasta lõpul saldo kapitali arvele.

Lausendid: a. puhtkasu puhul.
kasude & kahjude a-e
kapitali a-le
b. puhtkahju puhul
kapitali a-e
kasude & kahjude a-le.

Kasu ja kahju kandmine kapitali arvele maksab ainult üksik-ettevõtte juures. Aktsiaseltsides ja osaühisustes on kapitali arve puutumata ja kasud ja kahjud jäävad püsima eri arvetena.

Vabriku raamatupidamises tuleb veel mainida inventuur-vahe arvet, kuhu kantakse vead, mis esinenud aasta kestel kassas, kaupade juures jne.

Tööstuse raamatupidamises ei esine palju kulusid, mis kantakse kasude-kahjude arvesse. Need kulud on enamasti seotud ettevõtte tegevusega ja kantakse vabrikatsiooni arvesse.

Tööstuse raamatupidamise raamatud jagatakse kahte gruppi:
1. süstemaatilised raamatud ja 2) abiraamatud.

Süstemaatiliste raamatute hulka kuuluvad raamatud, milles arvestatakse ettevõtte varandust ja kasu ning kahju. Niisuguseiks raamatuiks on kahekordses raamatupidamises põhiraamat (journal) ja pääraamat. Pääle nimetatute kuulub süstemaatiliste raamatute hulka veel inventari- ja bilansiraamat. Pääle süstemaatiliste raamatute on veel abiraamatud ehk skontrod. Neid võib eraldada süstemaatilistest raamatutest seeläbi, et tööstuse raamatupidamises võib kahekordne arvete konteerimine läbi viia ka ilma nendeta.

Abiraamatute arv ja nende iseloom oleneb täielikult tööstuse iseloomust ja organisatsioonist. Vajalikumad abiraamatud oleksid järgmised:

1. rimesside ja trattide raamat;
2. kontokorrent-raamatud (reskontro). - deebitoridele ja kreeditoridele kas kummalegi eraldi või koos;
3. väikeste kulude raamat - porto ja väikeste kulude tarvis, kust perioodiliselt kantakse üle kassa-arvesse.
4. inventariraamatud - mis omakorda võivad jaguneda järgmiselt:

a) immobiilide (kinnisvarade) raamat,
b) masinate invent. raamat,
c) vallasvara raamat, patendi raamat jne.

5. kontrollraamat väljaantud pakkimismaterjalide kohta, näit.: pudelid ja korvid õlletööstuses;
6. laduraamatud;
7. palgaraamatud;
8. kulude raamatud;
9. komisjoni- ja tellimise raamatud;
10. käitisraamatud.

Erilist kohta tööstusasjaajamises omavad käitisraamatud: nad annavad nimelt hulga arvestuseettevõtte tegevusest, on abiraamatuteks raamatupidamisel ja kalkulatsioonideks, samuti on nende raamatute andmed aluseks väärtuste arvestamisel raamatupidamisel ja kalkulatsioonides. Käitisraamatuid peetakse suuremalt jaolt tabelisarnaselt ja nad on oma vormilt ja sisult väga mitmekesised. Käitisraamatuid peetakse toorainete jne. tarvitamise kohta, samuti pool-, valmis- ja kõrvalproduktide hulga kohta. Käitisraamatuid peetakse harilikult tööstuse tehnilises osakonnas meistrite või tehnilise personaali poolt, kes esitab need regulaarselt kontrolliks ja kalulatsiooneks või teeb neist väljavõtteid, n. n. käitistunnistusi ja esitab siis need. Need käitistunnistused annavad andmeid hulga kohta, kuna raamatupidamise ja kalkulatsiooni ülesanne on nende hulga kohta käivate andmete väärtustamine.

Kohasemaks vabrikuraamatupidamise vormiks peetakse saksa, prantsuse või ameerika raamatupidamise vorme. Itaalia kahekordse raamatupidamise vorm kõlbab ainult väiksematele tööstusettevõtetele.

Üldiselt oleneb raamatupidamisviis vabriku ulatusest. Väiksema ulatusega vabrikud võiksid kasutada ameerika raamatupidamist. Kesk-tööstustes võiks tarvitada saksa süsteemi, kuna suurtööstustes tuleks rakendada prantsuse süsteem. Kesk- ja suurtööstustes pole ameerika raamatupidamise vorm kohane, sest suur arvete arv on ameerika raamatupidamissüsteemile kahjulik.

Saksa ja prantsuse raamatupidamise vormid omavad järgmisi paremusi:

1. mitme eri žurnaali kaudu võib teostada tööjaotust;
2. igas eri žurnaalis, väljaarvatud memoriaali kaudu on võimaliku üles tähendada ühte tööstusharu tegevust ja vastavalt grupeerida;
3. koguja-žurnaali kokkuvõte annab ülevaatlikkust.

Pahemused on järgmised:

1. rohkem kui kahe žurnaali juures ülekandmisel võidakse teha koguja-žurnaali kahekordne sissekanne;
2. ülekanded koguja-žurnaalist pääraamatusse tehakse perioodiliselt ja seepärast ei saa pääraamatu arved olla kunagi " à jour".

I n v e n t u u r .

Tööstuse raamatupidamises on inventuuril suur tähtsus. Tema võimaldab kindlaks teha aktivade ja passivade seisu teataval silmapilgul. Bilansi tegemisel jooksevad inventuuri andmed ja raamatupidamise andmed kõrvu ja kontrollivad teineteist. Inventuur on varade loendamine ja väärtuse kindlakstegemine teatud silmapilgul.

Inventuuri tegemisel tehakse vahet inventuuri ülesvõtmise, s.o. varade kindlakstegemise vahel arvu, pikkuse, ruumi ja kaalu järele, ja inventuuri väärtustamise, s.o. ülesvõetud varadele hinnalise väärtuse andmise vahel.

Inventuuri tegemine peab teostatama kõigis vabrikuosades ühel ajal. Et kõrvaldada võimalikke eksitusi, tuleks töö selleks ajaks katkestada. Inventuur tehakse harilikult bilansi kokkuseadmisel, näit.: 31. detsembril jne. Inventuuri tegemiseks ja bilansi kokkuseadmiseks tuleb valida

aeg, mil tagavarad ja laod on kõige väiksemad, et võimaldada inventuuri kergemat teostamist. Inventuur tuleb läbi viia kiiresti, et võimaldada tööstuse edasitöötamist. Et vältida vigu, tuleb inventuuri teha suure hoolega. Esinevad vead võivad olla näiteks: ühe varaosa kahekordne märkimine, varaosa märkimata jätmine jne.

Varaosade ja toormaterjalide inventuuri juures tuleb silmas pidada seda, et nende juurde kuuluvad hiljem sisse tulla võivad arved võetakse ka üles bilanssi. Müüdud kuid ärasaatmata kaupadega tuleb toimida ümberpöördult. Suurt tähtsust omab inventuur-andmete õige väärtustamine, sest see mõjustab bilansis otsekoheselt puhtvaranduse väärtust. Näide: tööstuses aktivaosad ületavad võlad, ja kui siinjuures aktivaosad väärtustame kõrgelt, passivaosad aga madalalt, siis saame resultaadina ebaõige puhtvaranduse suurenemise. Inventuurandmete õige väärtustamine on mõnes riigis juba seadustega kindlaks määratud, näit.: Saksas, Austrias ja Šveitsis. Inglismaal ja Prantsusmaal seda pole aga tehtud.

22. pilet.

Vabrikatsiooni, toormaterjali ja müügi arve põhijooned.

Raamatupidamise seisukohalt väljudes algab ettevõtte tegevus juba materjali ostuga ja selle ostuga seoses olevate kulude tasumisega ning lõpeb vabrikatsiooni laagrisse jõudmise või selle müümisega. Raamatupidamises väljendatakse neid tehinguid kaupade konto kaudu.

Valmis kauba konto ei sisalda mitte ainult kauba väärtuse ja kasu loendit, vaid see peab sisaldama ka kauba kalkulatsiooni ja läbikäigu statistikat.

Kauba kontot ei koormata mitte ainult sisseostu arvetega, vaid siia kantakse ka teised ostuga seotud kulud näit.: prahi, tolli, lao jne. kulud. Igasugused alandused, mis vähendavad ostukulusid, kantakse kreeditisse. Päämiselt kuuluvad kreeditisse kaubamüügist saadud summad. Deebetisse kuuluvad sisseostu arved, müügi juhul hinnaalandused, rabatt, saate- ja pakkimiskulud ja kõik kulud, mis vähendavad müügi hinda.

K a u b a a r v e s k e e m .

Deebet.		Kreedit.	
1. Algseis	Kr. 1.000.-	1. Müüjatele retoursaadetised.....	Kr. 20.-
2. Sisseostuarved.....	" 9.500.-	2. Müüjate rabatt	" 30.-
3. Sisseostu kulud.....	" 500.-	3. Müügi arvete järele	" 10.800.-
4. Müügi kulud	" 50.-	4. Kahju	" ----
5. Rabatt ostjatele.....	" 30.-	5. Lõppseis	" 1.650.-
6. Ostjate retoursaadetis.	" 20.-		
7. Kasu	" 1.400.-		
	12.500.-		12.500.-
	Kr. 1.650.-		

Inventuuri teostamisel kindlaks tehtud lõppkapital Kr.1650.- kreeditis annab kontos kreeditsaldo Kr. 1400.-, mis läheb kasuna kasude ja kahjude kontosse.

Selle kauba konto alusel seatakse kokku kauba kalkulatsioon järgmiselt:

K u l u d .			T u l u d .		
Algvara		Kr. 1.000.-	Brutto tulu		Kr.10.800.-
Sisseostu kulud	Kr. 9.500.-		Rabatt	Kr.30.	
	" 500.-		Tagasisaadetised	Kr.20.	
		11.000.-	Müügikulud.....	" 50.	100.-
					Kr.10.700.-
Tagasisaadetised Kr.20.-					
Rabatt ..... " 30.-		50.-	+ Lõpp - Vorrat		" 1.650.-
Netto		Kr.10.950.-	Netto		Kr.12.350.-
		Kasu Kr. 1400.-			

Võrreldes kasu sisseostukuludega kogusummas Kr. 10.950 annab kasu rentabiliteedi 12,79%.

I. viis vabrikatsiooni väljendamisel.

I viis vabrikatsiooni väljendamisel on kõigi sisseostu - vabrikatsiooni ja müügi arvete raamatutesse sisseandmise kontsentreerimine vabrikatsiooni arvesse. Kauba arvele vastab tööstuse raamatupidamises grupp arveid, mida nimetatakse vabrikatsiooni kontoks. Vabrikatsiooni arve sisaldab pä"le toores- ja abimaterjalide ostu ja valmisvabrikaatide müügi veel toormaterjalide ümbertöötamise arveid, töötasu ja teisi vabrikatsioonikulude arveid, samuti ka saadavate kõrvalproduktide ja jääkide arveid. Kõik see grupp kontosid arvestatakse ühe arve, s.o. vabrikatsiooni arve abil. On tööstusettevõtteid, kes vabrikatsiooni väljendamisel ei kasuta mitut arvet, vaid väljendavad selle vabrikatsiooni konto kaudu.

Näide:

Algsumma toormaterjalidele		Kr.2000.-
- " - valmisvabrikaatidele		" 100.-
Toormaterjali ostukulud:		
liiferantide arved	Kr.5500.-	
väljamaksud materjalide peale	" 500.-	
	Kr.6000.-	
Rabatt ja muu liiferantidelt	" 100.-	Kr.5900.-
Makstud töötasud		" 2400.-
Sissetulek müüdud vabrikaadist	Kr.8500.-	
Rabatt ja soodustused ostjatele	" 200.-	Kr.8300.-
Tarvitatud toormaterjali sisseostu hind		" 7000.-
Valmisvabrikaadi omahind		" 9350.-
Lõppinventar:		
Toormaterjalide seis.....	Kr.900.-	
Valmisvabrikatsiooni seis	" 650.-	
Poolvabrikaate	" 50.-	Kr.1600.-

V a b r i k a t s i o o n i a r v e.

Deebet.		Kreedit.	
Bilansi a-le		Deebitoride a-e	
Alginventuuri järele materjalid ja valmis vabrikatsioonid	Kr. 2100.-	saadud müügist	Kr. 8500.-
Kreeditoride a-le		Kreeditoride a-e	
saadud toormaterjali arved	" 5500.-	Rabatt	" 100.-
Kassa a-le		Kasude ja kahjude	
Kassa väljamaks lisakuludeks	" 50.-	a-e	" 500.-
Kassa a-le		Bilansi a-e	"
Töötasud	" 2400.-	Lõppinventari järele alles	" 1600
Deebitoride a-le			
soodustusi	Kr. 200.-		
	10700.-		10700.-
Bilansi a-le			
Alginventari järele	1600.-		

Selle vabrikatsiooni arve väljendusviisi iseärasluseks on asjaolu, et vabrikatsiooni arvesse koondatakse kõik toormaterjali, vabrikatsiooni ja müügiarved. Selle viisi juures ei peeta eri arveid toor- ja abimaterjalide tarvis, vaid need ühendatakse kõik ühte vabrikatsiooni arvesse. Selle väljendusviisi juures on vabrikatsiooni arvel sarnasus kauba arvega tema lõpptulemustes. Niihästi kauba kui ka vabrikatsiooni

arve I viisi järele on sega-arved.

Vabrikatsiooni II väljendusviis.

Vabrikatsiooni II väljendusviisi juures piiratakse vabrikatsiooni arve toormaterjali arvega, kusjuures tarvitat ud toormaterjalid arvestatakse omakulude hindadega.

Vabrikatsiooni arve I väljendusviisi järele moodustab sega-arve, mis ei paku selget ülevaadet ja selge ülevaate saamise võimaldab alles inventuuri tegemisel. Käesoleva vabrikatsiooni väljendusviis võimaldub ülevaatlikkust, seepärast, et saldo seisab koos kahest arvete eri jaotusest: 1) toormaterjalid ja 2) pool- ja valmisvabrikaadid.

Toormaterjali arvet debiteeritakse saadud toormaterjalidega. Vabrikatsiooniks tarvitatud toormaterjali väärtustega debiteeritakse vabrikatsiooni arvet ja krediteeritakse toormaterjali arvet. Selle väljendusviisiga saavutatakse kaks paremust:

1. Toormaterjalide arvele ja arvelt mahakandmine sünnib ühe ja sama hinnaga, s.o. omahinnaga, misläbi toormaterjalide arve on puhas arve ja tema saldo näitab toormaterjalide jääki omahinnaga.
2. Vabrikatsiooni arve debiteeritakse ainult äratarvitatud toormaterjali väärtusega, mitte aga saadud toormaterjali väärtusega, millega siis eraldatakse vabrikatsiooni arvest toormaterjali jääkide väärtused.

Näide:

T o o r m a t e r j a l i d e a r v e.

Deebet.		Kreedit.	
Bilansi a-le	Kr.	Kreeditoride a-e	Kr.
Algsaldo järele tooresmaterjale inventuur.....	2000.-	rabatt ja muud soodustused toorainete saamisel	100.-
Kreeditoride a-le		Vabrikatsiooni a-e	
Arvete järele saadud tooresmaterjale krediidis	5500.-	tarvitatud toormaterjalide sisseostu hind.....	7000.-
Kassa a-le.		Bilansi a-e	
sularaha maks ja kulud tooresmaterjalide saamisel.....	500.-	toormaterjalide jääk inventuuri järele	900.-
	8000.-		8000.-
Bilansi a-le			
toormaterjalide invent. järele.....	900.-		

V a b r i k a t s i o o n i a r v e.

Deebet.		Kreedit.	
Bilansi a-le	Kr.	Deebitoride a-e	Kr.
vabrikaate invent.järele	100.-	saadud vabrikaatide eest	8500.-
Kassa a-le		Kasu ja kahju a-e	
makstud töötasud	2400.-	kahju.....	500.-
Deebitoride a-le		Bilansi a-e	
rabatt.....	200.-	vabrikaatide inventuuri järele.....	700.-
Toormaterjalide a-le			
tarvitat ud toormaterjale	7000.-		
	9700.-		9700.-
Bilansi a-le			
vabrikaate invent.järele	700.-		

Vabrikatsiooni III väljendusviis.

Vabrikatsiooni III väljendusviisi juures eraldatakse vabrikatsiooni arvest toormaterjali ja müügi arved. Vabrikatsiooni arve II väljendusviisi juures on ikka veel sega-arve, mille saldo koosneb pool- ja valmisvabrikaatide väärtustest ja kasude ja kahjude arvest, kusjuures viimane ilmneb inventuuri tegemisel.

Vabrikatsiooni arve ülevaatlikumaks tegemiseks eraldatakse temast veel müügi arve.

Viimase väljendusviisi juures vabrikatsiooni arve debiteeritakse vabrikatsiooni kuludega ja krediteeritakse valmisvabrikaatide vabrikatsiooni kuludega. Kolmanda väljendusviisi juures muutub vabrikatsiooni arve puhtaks arveks.

Näide: (välja on jäetud toormaterjalide arve, kuna see on sarnane II näitega).

V a b r i k a t s i o o n i a r v e .

Deebet.	Kr.	Kreedit.	Kr.
Kassa a-le tööpalgad makstud.....	2400.-	Müügi a-e valmisvabrikaatide omahind.....	9350.-
Toormaterjalide a-le tarvitatud toormaterjali	7000.-	Bilansi a-e poolvabrikaatide seis	500.-
	9400.-		9400.-
Bilansi a-le poolvabrikaate.....	500.-		

M ü ü g i a r v e .

Deebet.	Kr.	Kreedit.	Kr.
Bilansi a-le inventuuri järele.....	100.-	Deebitoride a- e müüdud vabrikaatide eest	8500.-
Deebitoride a-le rabatt müügiarvete järele	200.-	Kasude ja kahjude a-e kahju.....	500.-
Vabrikatsiooni a-le valmisvabrikaatide omahind	9350.-	Bilansi a-e valmisvabrikaate	650.-
	9650.-		9650.-
Bilansi a-le valmisvabrikaate invent. järele	650.-		

Pilet 23.

Vabriku raamatupidamise skemaatiline näide.

Itaalia raamatupidamisviisi juures olulised raamatud on inventuuri- ja bilansiraamat, põhiraamat ja pääraamat.

Itaalia kahekordse raamatupidamise iseäraldusteks on:

1. On ainult üks põhiraamat, kuhu kantakse kõik tehingud vahenditult kronoloogilises järjekorras.
2. Samad kanded kantakse põhiraamatust ja peaaegu iga päev pääraamatusse.

Pääraamat sisaldab kaks kollektiivarvet:
1. deebitoride arve ja 2. kreeditoride arve.

Iga arve, mis pääraamatus kantakse ülalnimetatud kollektiivarve-

tesse, kantakse pääle selle veel kontokorrent-raamatusse (reskontro) või deebitoride või kreeditoride raamatusse. Ülalnimetatu maksab ka rimesside ja trattide konto kohta, millised kantakse omakorda rimesside ja trattide raamatusse.

Raamatupidamine algab alginventuuriga / vt. A./ ja sellest järgneva algbilansiga /vt.B/, missugused kantakse inventuuri- ja bilansiraamatutesse.

P õ h i r a a m a t .

Alglausendid põhiraamatus 1.V. 1930.a.

Mai	1.	Bilansi a-le		245.000.-
		mitmed arved		
		Immobiilide a-e	80.000.-	
		Masinate a-e	50.000.-	
		Müügi a-e	20.000.-	
		Vabrikatsiooni a-e	3.000.-	
		Toor- ja abimaterjali a-e	40.000.-	
		Kassa a-e	8.000.-	
		Rimesside a-e	2.000.-	
		Debitoride a-e	42.000.-	
			245.000.-	245.000.-
Mai	1.	Bilansi a-e	245.000.-	
		mitmele a-le		
		Hüpotekaarvõlgade a-le		30.000.-
		Kreeditoride a-le		60.000.-
		Trattide a-le		1.000.-
		Kapitali a-le		154.000.-
			245.000.-	245.000.-

Valmisvabrikaadid on laos ja esinevad siin müügiarvega koos, kuna poolelioleved vabrikaadid jäävad kuni valmissaamiseni vabrikatsiooni arvesse.

A. N. N. v a b r i k u i n v e n t u u r

1. mail 1930.a.

	A k t i v a.			
1.	Vabrikualune maa-ala			
	väärtus eelmise aasta invent.järele		25.000.-	
2.	Vabriku- ja eluhooned			
	ülalnimetatud maa-alal väärtus eelmise aasta invent. järele	60.000.-		
	Mahakirjutised	5.000.-	55.000.-	80.000.-
3.	Masinad			
	masinate inventuurraamatu järele			50.000.-
4.	Valmisvabrikaate			
	lao-inventuuri järele			20.000.-
5.	Poolvalmis vabrikaate			
	lao-inventuuri järele			3.000.-
6.	Toor- ja abimaterjale			
	lao- ja kaupluseinvent. järele			40.000.-
7.	Kassa			
	sularahas		4.550.-	
	kullas		3.400.-	
	hõbedas		50.-	8.000.-
8.	Rimessid nr. 43, thtp. 15.juuni s.a.			2.000.-

9.	Deebitorid				
	K. Swarz - thtp. 15.V.			12.000.-	
	P. Braun - thtp. 31.V.			2.000.-	
	R. Roth - - " - 15.V.			7.000.-	
	B. Blau - - " - 19.IV.			1.000.-	
	Diskontopank			20.000.-	42.000.-
			Aktiva		245.000.-
	Passiva.				
1.	Hüpotekaar-võlg				
	Hüpoteekpangas				30.000.-
2.	Kreeditorid				
	Ed. Fischer & Co	thtp. 22.V.	12.000.-		
		- " - 5.VI	16.000.-	28.000.-	
	O. Wagner	- " - 31.V	8.000.-		
		- " - 15.VI	20.000.-	28.000.-	
	K. Müller	- " - 25.V		4.000.-	60.000.-
3.	Treted				
	aktsekt. Nr.5. thtp. 15.V				1.000.-
			Passiva		91.000.-
	Aktive ..... Kr. 245.000.-				
	Passive ..... " 91.000.-				
	Kapital 1.V.1930. Kr. 154.000.-				

B. N. N. vabriku bilanss 1.V.1930.

Immobiilid	80.000.-	Hüpotekaarvõlg	30.000.-
Masinad	50.000.-	Kreeditorid	60.000.-
Valmisvabrikaadid	20.000.-	Tratid	1.000.-
Poolvabrikaadid	3.000.-	Kapital	154.000.-
Toor- ja abimaterjalid	40.000.-		
Kassa	8.000.-		
Rimessid	2.000.-		
Deebitorid	42.000.-		
	245.000.-		245.000.-

Ülalnäidatud algbilansi järele avatakse vastavad arved, kusjuures kõik aktivad, võlad ja kapital kantakse vastavatesse arvetesse.

Bilansiarve on abiarve, mida tarvitatakse ainult arvete avamisel ja lõpetamisel . / Avamine bilansi arve kaudu/.

Edaspidine raamatupidamine ja tehingud raamatupidamise I järele itaalia kahekordne raamatupidamine audit. ja kodutöö ehk A. Calmes lk. 92 - 102.

Pääle kuuläbikäikude kannete algab kuude lõpetamine ja kuu lõpplausendite koostamine. Kuu lõpplausendid puudutavad vabrikatsiooni sisemist käiku ja puudutavad pääasjalikult toor- ja abimaterjalide, vabrikatsiooni ja müügiarveid.

1. Lõpetamise momendil maksmata palkade jaoks avatakse arve - võlguolevad palgad. Maksmata palgad on teisest küljest vabrikatsiooni kulud ja kuuluvad vabrikatsiooni arve juure.

   Lausend:

   Vabrikatsiooni arve
   Võlguolevate palkade arvele.

2. Toor- ja abimaterjalide arvesse kanti kuu jooksul ainult juurdemuretsetud materjale ja seepärast sisaldab ainult deebetili-

lisi summasid. Kuu lõpul kantakse kuu jooksul äratarvitatud toor- ja abimaterjalid - materjalide laoraamatu põhjal - vabrikatsiooni arvesse.

Lausend:

Vabrikatsiooni arve
Toor- ja abimaterjalide arvele.

3. Vabrikatsiooni kulud, mis kuu jooksul kantud erilise vabrikatsioonikulude arvele, kantakse kuu lõpul säält vabrikatsiooni arvele.

Lausend:

Vabrikatsiooni arve
Vabrikatsiooni kaudsete kulude arvele.

4. Valmis vabrikaadid tulevad kalkulatsiooniraamatute põhjal kanda müügi arvesse oma hinnaga. Kuu lõpetamiseni müügi arves olid ainult kreeditpoole kanded, mis kantud sinna välja läinud faktuuride järele. Nüüd kantakse müügi arvesse valmisvabrikaat oma hinnaga.

Lausend:

Müügi arve
Vabrikatsiooni arvele.

5. Maksujõuetuks jäänud deebitorid kantakse deebitoride arvel maksujõuetuks jäänud deebitoride arvele täies summas.

Lausend:

Maksujõuetute deebit. arve
Deebitoride arvele.

6. Maksujõuetuks jäänud deebitoridel kustutatakse osa ja jäetakse arvele ainult osa, mida loodetakse kätte saada. Näide: maksujõuetu deebitor võlgneb Kr. 1000.- loodetakse saada sellest summast Kr. 200.-

Lausend:

Kasude ja kahjude arve } 200.-
Delkredere arvele }

Vähemalt üks kord aastas võetakse kokku arvete sissekanded ja seatakse kokku lõppinventar ja selle järele lõpetatakse raamatud.

Raamatute lõpetamine sünnib järgmiselt:

1. seatakse kokku pääraamatu väljavõte
2. - " - - " - - " - saldo bilanss.
3. seatakse inventuur perioodi lõpuks.
4. seatakse kokku edubilanss, s.o. võrdlus pääraamatu väljavõtte saldode ja lõppinventari vahel.

Näide:

E d u b i l a n s s .

Jrk. nr.	A r v e d .	Proovibilanss		Saldo bilanss		Lõppbilanss /Inventuur/		Kasud ja kahjud	
		Deebet	Kred.	Deebet	Kred.	Aktiva	Pas.	Deb.	Kred.
1.	Immobiilid	8000.-		8000.-		7950.-		50.-	
2.	Masinad ja teised mobiilid	5000.-		5000.-		4900.-		100.-	
3.	Müügi arve jne.	6000.-	4200.-	1800.-		4000.-			1570.-

1. Immobiilide arve järele on Kr. 8000.-, inventuuri järele Kr. 7950.- Saldo kahjuna kahjude kasude arvele.

Lausend:

Kasude ja kahjude a-e 50.-
Immobiilide a-le 50.-

2. Masinad ja muu inventar arvestatakse samuti.
3. Toor- ja abimaterjali arve võrreldakse inventuuri arvega ja inventuuri järele võrreldes kantakse vahe kasude ja kahjude arvele.
4. Vahe vabrikatsiooni arvest võib tekkida valmis-vabrikaadi omakulu ebatäpsest arvestusest. Vahe kantakse müügi arvele.
5. Müügi kaudsed kulud kantakse müügi arvele ja vabrikatsiooni kulud vabrikatsiooni arvele.
6. Müügi arve resultaat moodustab kasu või kahju.
   Lausend: kasu juhul
   Müügi a-e
   Kasude ja kahjude a-le.
7. Kasude ja kahjude a-e kantakse kapitali arvele.
   Lausend: kasu juhul
   Kasude & kahjude a-e
   kapitali a-le.

Neile tehingutele järgnevad:
a. arvete lõpetamine,
b. lõppbilanss,
c. raamatute ja arvete avamine,
d. transitoorilised sisendused.

24. pilet.

Vabriku arveasjandus.

Iga üksik majanduslik ettevõte vajab oma tegevuse jälgimiseks ja kontrolliks järjekindlat numbrilist ülesmärkimist.

Arveasjanduses tulevad lahus hoida:
(Tarbimismajandus).
a. tulutismajanduse arvepidamine, mille spetsiifiliseks vormiks on kameraalraamatupidamine - näit.: valitsusasutiste raamatupidamine ja
b. toogimajanduse arvete (eramajand.) arvepidamine. Toogimajanduse arveasjandus koosneb, vastavalt sellele, kuidas grupeeritakse majanduslikke läbikäike,
   1. kapitali ja kasu arvestusest ehk kaupmehelisest raamatupidamisest,
   2. kulude arvestusest ehk kalkulatsioonist ja
   3. statistikast.

Ülalnimetatud kolm iseseisvat süsteemi moodustavad tööstusettevõtteis tööstuse (vabriku) arveasjanduse. Need erinevad üksteisest oma viiside ja vaatepunktide poolest, kuid teenivad ühte ja sama sihti - anda põhjalik ülevaade eramajandusliku ettevõtte tegevusest.

Raamatupidamine.

Raamatupidamine on süstemaatiliselt kombineeritud kapitali ja kasu arvestus /Calmes/.

Raamatupidamine väljub kapitalist ja varadest, mis seisavad ettevõtte kasutuses, ja teeb kindlaks muudatused, mis toimuvad varadega produktsiooni käigul ja produktsiooni tulemusena, s.o. määrab kindlaks kasu ja kahju. Siinjuures raamatupidamine vaatleb ainult ettevõtte sisemist käiku /sisemine funktsioon/. Raamatupidamine jälgib ka nõudmiste ja võlgade liikumistettevõttes teiste ettevõtete ja isikute suhtes /väline funktsioon/.

Kalkulatsioon.

Majandusliku käibe arvestused kulutuste /kulude/ ja saavutiste /edu/ kohta nimetatakse kalkulatsiooniks /Calmes/. Sagedasti piirdu-

takse ainult kulutuste arvestusega ja sellel staadiumil omab kalkulatsioon tööstusettevõtetes omakulude arvestuse /kalkulatsiooni/ tähtsuse.

Tööstusettevõtteis omab kalkulatsioon juba ülatuslikumat ja kestvamat tähendust. Tööstuse arvepidamise ja raamatupidamise kõrval omab kalkulatsioon tööstusettevõtteis esmajärgulist tähtsust. Teistes majandusettevõtteis, näit.: kaubandusettevõtteis ja panganduses ei oma kalkulatsioon seda osatähtsust, mis tööstusettevõtteis ja seepärast neis ettevõtteis ei eraldata kalkulatsiooni raamatupidamisest. Kalkulatsiooni tähtsus ja sellest tingitud kohandamine raamatupidamises omakulude arvestamisel on iseloomustavaks jooneks tööstusettevõtteile. Oma iseloomu järele kalkulatsioonid jagunevad järgmiselt:

1. Kulude kalkulatsioon - omakulude arvestus. Kulude kalkulatsioon on teatud vara saamisega seosesolevate kulude arvestus.
   Kulude kalkulatsioon langeb kahte ossa:
   a) sisseostu kalkulatsioon, mille sihiks on ühe vara muretsemis- või soetamiskulude kindlaks määramine;
   b) produktsiooni kalkulatsioon, mille sihiks on vara valmistamiskulude kindlakstegemine. Produktsiooni kalkulatsioon koosneb tavaliselt valmistatava algmaterjali ostukuludest, töötasukuludest ja teistest valmistamisega seosesolevaist kuludest.
2. Müügikalkulatsioon - on netto kulude kindlakstegemine vara müügiga seotud kulude mahaarvamisel /võrdlusel/.
3. Tulu ja hinna kalkulatsioon.
   Müük ja ost on kaks erilaadilist toimingut. Ettevõtetes järgneb müük ostule ja ümberpöördult. Kuna kasu saavutamiseks tuleb müügi juures alati silmas pidada ostu, siis tekib tarvidus kulude kalkulatsiooni viia müügikalkulatsiooniga seosesse viia.
   Seda kahes vormis.
   a) tulu kalkulatsioon ja
   b) hinnakalkulatsioon - müügihinna kalkulatsioon arvatava müügi puhul.

Ülalnimetatud kalkulatsiooni viis liiki esinevad kõigis tööstusettevõtteis. Nende tähtsus on aga mitmesugune. Tähtsam neist on omakulude arvestus ja seepärast mõistetakse tööstusettevõtetes harilikult kalkulatsiooni all omakulude arvestust, olgugi et kalkulatsiooni mõiste haarab iseenesest palju laiemat ala.

Arvestuse aja /Zeitpunkt/ järele jagunevad kalkulatsioonid eel- ja järelkalkulatsioonideks.

Eelkalkulatsioon - põhjeneb oletustel ja ta tehakse enne toimingu läbiviimist, Seda ei tule ära vahetada umbkaudsete kulude arvestusega, sest siin arvestatakse kulud üksikasjaliselt. Eelkalkulatsiooni tarvitatakse päämiselt sääl, kus iga vabrikaat valmistatakse eraldi ja kalkuleeritakse eraldi; näit.: masinaehituse vabrikutes. Iga konstruitud masin saab kaasa oma tükilehe /Stücklist/, kus tehnilise konstrukteri poolt on antud täpsad joonised ühes juhistega tarvitatava materjali ja selle hulga kohta. Eelnimetatud tükileht antakse kalkulatsiooniks, kus arvestatakse valmistatava vabrikaadi materjali hind, töötasu ja muud kulutused. Tükileht läheb siit produktsiooni jaoskonda, kus juures produtseerimise vältel märgitakse juurde kõik tõelised kulud. Saaduse valmimisel läheb tükileht ühes tõeliste kuludega tagasi kalkulaatoribele võrdluseks ja järelkalkulatsiooniks.

Järelkalkulatsioon põhjeneb reaalarvudel ja faktidel, ja raamatupidamises võetakse arvesse ainult järelkalkulatsiooni andmed. Järelkalkulatsiooni andmed on tähtsad raamatupidamisele ja statistikale.

Kuna järelkalkulatsioon põhjeneb reaalarvudele, siis kasutatakse seda kui sisseostu, müügi ja kasu kalkulatsiooni.

Otsekohene kalkulatsioon - grupeerib kulud otsekohe üksiku tegevu käigu ja jõudluste järele. Seda kalkulatsiooni nimetatakse üksik- või spetsiaalkalkulatsiooniks.

Kaudne kalkulatsioon grupeerib kulud ühesuguste saaduste ja jõudlu te kohta, millest iga üksiku saaduse hind arvestatakse keskmise leidmisega.

Kaudne kalkulatsioon jaguneb:

a. seeria kalkulatsiooniks: seeria viisi valmistatud saaduste kulud arvestatakse keskmise leidmisega. Kogu kulu jagatud esemete arvule - annab ühe saaduse kulu.
   Näit.: telefonivabriku aparaadid, õmblusmasinad jne.
b. üldkalkulatsioon - ettevõtte omakulud teatava perioodi kestusel jagatakse saaduste hulgale, näit.: valamisosakonna kulud nädala jooksul.

Seeria kalkulatsioon on ülemineku-vormiks üksikkalkulatsioonilt üldkalkulatsioonile. Üldkalkulatsioon erineb selles, et kulud arvestatakse seeriate viisi ja kulud moodustavad vaid teatud osa üldistest käitiskuludest. Sarnaneb üldkalkulatsioonile seetõttu, et kulud arvestatakse keskmise arvestamisega. Seeria kalkulatsioon tekib pääasjalikult masinatehastes, kus üksikartiklist kujuneb massartikkel, näit. Fordi autotehas. Üldkalkulatsioon tekib sääl, kus valmistatakse püsivalt teatud kvaliteediga saadusi.

Statistika ülesandeks on mitmesuguste nähtuste ja tulemuste kogumine ja võrdlus sama nähtusega teistel perioodidel. Raamatupidamine ja kalkulatsioon on väärtuste ja summade arvestus, statistika aga väärtuste kui hulga arvestus.

Vabriku-ettevõtete arenemine.

Iga tööstusettevõttel on erisugune raamatupidamine.

Raamatupidamise seose ettevõtte organisatsiooniga moodustab:

a. kontode süsteem, kusjuures igal ettevõttel on oma kontode süsteem ja
b. raamatute süsteemiga, kusjuures igal ettevõttel ja ettevõtte osal on oma raamatusüsteem (pääasjalikult abiraamatud).

Vabriku raamatupidamine ja organisatsioon on teineteisest sõltuvad. Iga raamatupidamine peab olema kohandatud vabriku organisatsioonile ja iga vabriku organisatsioon peab silmas pidama raamatupidamise nõudeid.

Vabriku raamatupidamine peab andma üldise ülevaate vabriku tegevusest, samuti ta peab andma pildi üksiku tegevusharu kohta.

1. Arvete süsteemis peab olema tööjaotuse võimalus arvete juures.
2. Arvete süsteem peab võimaldama kalkulatsioonidele vajalikke andmeid.
3. Arvete süsteemis peab olema arveid, mis võimaldavad selgitada vabriku sisemist tegevust.
   Vabrikatsiooni arveid jagatakse:
   1. vara-arveiks ja
   2. käitisarveiks (materjali, palga vabrikatsiooni jne arved).

Ülemineku kaubandus- ja käitisarvete vahel moodustab müügi arve.

Käitisarved annavad ülevaate ja võimaldavad ettevõtetes kontrolli järgmiselt:

a. arvete süsteemi spetsialiseerimisega ja
b. üksikarvete arvu vähendatakse ning need koondatakse kollektiivarvetesse, kusjuures üksikarvete asemel peetakse abiraamatut.

25. pilet.

Raamatupidamise ja kalkulatsiooni vahekord.

Tööstusettevõtetes on raamatupidamise vajaliseks osaks kalkulatsioon, kui abinõu, mille abil arvestatakse tööstuse omakulu.

Raamatupidamise, kalkulatsiooni ja statistika ühiseks sihiks on tööstusettevõtte jälgimine kogu tema ulatuses.

Raamatupidamise ja kalkulatsiooni vahekorrad on üksikuis tööstusharudes väga mitmesuguselt väljendatud. Kerkib küsimus, kas on kalkulatsioon ja raamatupidamine teineteisest sõltuvad või ei ole.

Literatuuris valitseb vaade, et kalkulatsioonil ei ole midagi ühist raamatupidamisega, ja praktikaski leitakse, et raamatupidamine ja kalkulatsioon on kaks iseseisvat arvestust, millel ei ole sarnasust. Paljudes tööstusettevõtteis peetakse raamatuid kaubanduse jaoskondades ja kalkulatsioone tehakse tehnilistes jaoskondades, kusjuures kalkulatsioonid ja raamatupidamine on teineteisest täiesti sõltumatud. Kaubanduslikes läbikäimistes kolmandate isikutega ja valitsemises on mõõduandvad raamatupidamise andmed, kuid ettevõtte tehnilise jõudluse ja sisemise tegevuse jälgimiseks on kalkulatsioonid. Niisuguse erinevuse halbus seisab aga selles, et eraldiseisvad osakonnad ei saa kontrollida oma arvestuse tulemusi, millest võivad tekkida põhjapanevad vead.

Calmesi arvates on raamatupidamise ja kalkulatsiooni vahel tihe side järgmistel kaalutlustel:

1. Raamatupidamine korraldab varanduse muutuse ja ettevõtte tegevust arvete kaudu. Odentheli vaadete järele on ettevõtte õietipeetud raamatupidamine, kuni produkti valmimiseni, katkestamata rida kalkulatsioone, mis märgitud raamatupidamistes.

   Tööstuse raamatupidamises on tõepoolest arveid, mida võib vaadelda kalkulatsiooni arvetena. Need on pääasjalikult vabrikatsiooni ja äbikäitise arved.

2. Raamtupidamine omab oma iga summa kahekordse sisenduse tõttu väärtuslikku enesekontrolli. Kalkulatsioonil puuduvad seevastu enesekontrollimise võimalused. Kalkulatsiooni s.o. omakulude arvestuse kontroll võimaldub siis, kui kalkulatsiooni ühendame raamatupidamisega. Kalkulatsiooni tulemuste kontroll raamatupidamise kaudu on vajaline, sest vastasel korral puuduvad kalkulatsiooni andmetel kindlad alused.

3. Raamatupidamine varustab ettevõtet varanduse ja tulude arvete tulemustega. Kalkulatsioon varustab kulude arvestustega. Kui arvestatud kuludele lisatakse juurde kassa andmed (müügihind, puhastulu), saame kulude ülejäägi, s.o. kas kasu või kahju. Siin kasu ja kahju arvestuse juures satub kalkulatsioon raamatupidamisega kokku. Kummagi tulemused ei või siin olla erinevad. Erinevad tulemused saame siis, kui raamatupidamise vahel puudub side.

4. Raamatupidamine peab arvestama varade sisemist liiklemist. Sisendused on tegelikult ülekanded ühes arvest teise. Ülekannete juures peame saaduse väärtustama ja sellel väärtustamisel on abiks kalkulatsioonid, mis annavad omakulu arvestusi.

   Väärtustamine toimub järgmiste andmete alusel:

   1. omakulude hind,
   2. turuhind,
   3. normaalhind (kindel arvestushind).

Kui saaduste väärtustamine ja selle põhjal sisendused sünnivad kalkulatsioonide alusel, siis näitab see asjaolu, et raamatupidamise ja kalkulatsiooni täieline lahutamine tööstuse arveasjanuses on ebaloogiline ja ebamajanduslik. Raamatupidamine ja kalkulat-

sioon tuleksid liita tihedamalt, sest raamatupidamine on kalkulatssiooni aluseks ja kontrolliks, teisest küljest: kalkulatsioon võimaldab raamatupidamisel tungida tööstusettevõtte üksikasjusse.

Raamtupidamise ja kalkulatsiooni vaheline side ei ole kõigis tööstusettevõtetes ühesugune.

Üldkalkulatsioon on produktsiooni kalkulatsioon, kus kogu vabrik või jälle vabriku osa võetakse omakulude arvestuse aluseks. Vabrikaatide omakulu arvestatakse kaudselt teatud perioodi kestusel. Üldkalkulatsioon on võimalik ettevõtteis, kus valmistatakse ühelaadilisi saadusi - massiproduktid, näit.: veskid, kõrgahjud, viinavabrikud jne. Iseloomustaveks on asjaolu, et üldkalkulatsiooni võib teostada raamatupidamises, kuna spetsiaalkalkulatsioon ja seeriakalkulatsioon esinevad väljaspool raamatupidamist seisvate kalkulatsioonidena.

Näide: Veski tootis kuu jooksul 15.96 dop.tsentneri nisujahu.

Tööstuse üldkulud	Kr. 5260.-
sellest poolvabrikaadi kulud	" 1270.-
Valmisvabrikaadi kulud	Kr. 3990.-

Leiame jahu omahinna, s.o. 3990 : 15.96 = Kr. 25 dop.ts.

Üksikute käitiste piirestamine:

Üksikute käitiste piirestamisel on järgmised põhialused:

1. Piirestamine peab lähtuma produktsiooni tehnikast ja kohapäälsete vabrikuruumide jagamisest.
2. Iga produktsiooni protsessist tekkinud saaduste edasitöötamine peab kujutama enesest käitise kui terviku.
3. Üldkalkulatsioonist tingitud soodustuste kasutamiseks tuleb hoolitseda, et iga käitis valmistaks ainult ühelaadilisi saadusi ja vähendaks ebaühtlaste saaduste valmistamist, s.o. erinevate saaduste vahele tulevad asetada kindlad piirid.
4. Et teha käitist arvepidamiselt iseseisvaks, peab saaduse üleminek ühest käitisest teise sündima sääl, kus on võimalik hulga kontroll kaalu, lugemise jne kaudu.
5. Käitiste piiritlemisel on mõõduandvaks eesmärk, mida tahetakse saavutada. Mida suurem käitiste arv ettevõttes, seda spetsialiseeritum on kasu arvestus raamatupidamises ja kulu arvestus kalkulatsioones.

Tööstuse arvepidamisel on veel tähtis, kas käitised on grupeeritud paralleelselt või suktsessiivselt.

Paralleelselt grupeeritud käitiste juures ettevõte koosneb mitmest paralleelsest vabrikatsiooni osakonnast ja need käitised tarvitavad sisseseadeid vaheldamisi. Näit.: ühes veskis jahvatatakse rukki- ja nisujahu .

Suktsessiivselt grupeerituna järgnevad käitised üksteisele. Tuleb ette sääl, kus toormaterjal läbib mitmesugused vabrikatsiooni astmed.

Üksikkalkulatsioon.

Üksikkalkulatsioon ehk seeriakalkulatsioon on vajaline. Üksikkalkulatsiooni juures arvestatakse iga vabrikaadi muretsemiskulud üksikult, otsekoheselt ja detailiseeritult. Üksikkalkulatsiooni iga üksiku vabrikaadi kohta on võimatu raamatupidamises arvestada ja samuti võimatu eri arvet avada iga üksiku vabrikaadi kohta. Üldkalkulatsiooni juures on see küll võimalik.

Vabrikatsiooni arve ja üksikkalkulatsiooni vaheline side seisab selles, et üksikkalkulatsiooni summa, mis koostatakse väljaspool raamatupidamist, peab võrduma vabrikatsiooni kuludele. Vahed on siin võimalikud.

Raamatupidamise ja kalkulatsiooni vaheline side on kõige tugevam üldkalkulatsiooniga käitistes. Sääl kalkulatsioon võib olla raamatupidamise arvestes. Peaaegu iseseisev on kalkulatsioon üksikkalkulatsiooni juures.

26. Pilet.

Seesmised kalkulatsioonid.

Väärtustamised on vajalikud:

1. mitmekesiste saaduste üheaegsel tekkimisel:
   a. toormaterjalide valmistamisel tekivad mitmesuguse kvaliteediga saadused ja jäägid;
   b. protsessis tekivad üheajaliselt pää- ja kõrvalproduktid.
2. üleminekute juures:
   a. materjali üleminemiel ladust vabrikusse,
   b. vabrikaatide ja vaheproduktide üleminekul ühest käitisest teise;
   c. abikäitiste jõudluste üleminekul produtseerivast käitisest tarvitatavasse,
   d. vabrikaatide üleandmisel tööstusest müügilattu.

Siin eraldatakse seesmise kalkulatsiooni järgmised süsteemid:

1. muutuvad arvestushinnad:
   a. omakulude hind,
   b. turuhind;
2. kindlad arvestushinnad - normaalhinnasüsteem.

Omakulude hind.

Selle süsteemi juures arvestatakse tõeliste omahindadega. Jõudluste üleminek sünnib siin mitmesuguse hinnaga väärtustamise järele. Selle süsteemiga välditakse üksikute käitiste (s.o. ettevõtte sisemiste osakondade) kasu või kahju esile kerkimine, milline kasu või kahju ei ole tõeline, vaid fiktiivne. Vajaliste kalkulatsiooni-eriraamatute pidamine võimaldab kergesti igal ajal leida omahinda. See süsteem on mõeldav üksikvabrikatsiooni juures (suktsessiivmeetodil), kuid massivabrikatsiooni juures, kus kalkulatsiooni perioodi raske täpselt määrata, pole see süsteem võimalik.

Keskmised omakulud. Omakulude hinna paremused ja pahemused.

Keskmised omakulud on vastandiks normaalhindadele.

Omakulude hinnasüsteemi paremuseks on asjaolu, et see võimaldab käitiste õiget kalkulatsiooni.

Pahemused: iga käitis on oma kalkulatsioones ja arvestustes sõltuv teistest käitistest, kust saab oma jõudlusi. Sellest olenedes

1. viivitusi ajaliselt, sest üks käitis peab kindlaks tegema oma jõudluste kulu. Nimetatud viivitused kanduvad edasi teistesse käitistesse;
2. see ei võimalda käitise tulukuse arvestamist, sest puudub turuhinna arvestus;
3. ei saa kasutada siis, kui käitises valmistatakse vaheldamisi mitut saadust, milliste kulud olenevad üksteisest.

Viimasest puudusest saab üle 1) kui arvestatakse oletatud omakuludega, s.o. arvestatakse kuludega, mis tõelistele seisavad lähedal, 2) kui on kindel omakuluhind, mis pikemat aega seisab muutmatuna.

Oseline omakulude hind / Teilkostenpreis/.

Selle arvestamisel arvestatakse ainult materjali ja töö kuludega, kuna muud kulud jäävad arvestamata. See süsteem lihtsustab kaudsete kulude jaotust, kuid üksikute käitiste kulud pole täielikud ja seetõttu ei ole selgust üksikuist käitisarvetest. Muud kulud lisatakse juurde viimases tootmisfaasis.

Turuhind.

Turuhinna tarvitamisel tuleb vahet teha kestva keskmise turuhinna ja sageli kõikuva, konjuktuurist oleneva turuhinna vahel.

Vastandina omakulu hinnale näitab turuhind üksikus käitises saadavat kasu või kahju. Nimetatud kasu või kahju on kogu ettevõtte kohta fiktiivne, sest ettevõtte kasu või kahju on üksikute käitiste kasude ja kahjude summa.

Pahemused: 1) turuhindade tarvitamisel ettevõte lahutatakse üksikuiks osadeks. Käitiste jõudlused /vaheproduktid/ pole kasu ega kahju saamiseks, vaid edasitöötamiseks, ja nad ei tohi kasu näidata;
2) sisemised kahjud ja kasud, mis saadud turuhinna kasutamisel, ei näita käitise õiget rentabiliteeti, sest sisseostu-, produktsiooni- ja väljumisvahekorrad ühes ja samas käitises on erinevad;
3) turuhinnad on tihti kunstlikult kujundatud, näit.: "dumpingu" tõttu, mispärast nende tarvitamine annab vale pildi;
4) poolvabrikaatidel, vahe- ja kõrvalproduktidel ei ole sagedasti mingisugust turuhinda.

Normaalhindade süsteem.

Sisemiste jõudluste väärtustamine võib sündida normaalhinnaga, s. o. hind, mis kindlaks määratud ja mis vastab ~~harilikult~~ viimaste, harilikult 1-3 aasta keskmisele omakulude hinnale. Normaalhind on muutmata teatud perioodi kestel ja määratakse ette kindlaks. Mõnedes käitistes püsivad normaalhinnad pikemat aega, teistes jälle määratakse normaalhinnaks eelmise aasta omakulude keskmine.

Normaalhindade süsteemi paremusi:
1. järgnev käitis (osakond) ei tarvitse oodata eelmise käitise kalkulatsioone;
2. eelmise käitise (osakonna) vead ei lähe üle järgmisse osakonda;
3. kergendab ettevõtte statistikat;
4. on võimalik lahutatud rentabiliteedi arvestus käitistes, mis üksteisega seotud.

Vaheproduktide jaoks tarvitatakse harilikult normaalhinda, kus käitised järgnevad suktsessiivselt.

Pahemusi: 1) Kui normaalhindade süsteem püsib pikemat aega, võivad tekkida vahed tegelikkude omahindadega ja nii saame vale ettekujutuse oma hinnast;
2) üksikutes käitistes võivad tekkida raamatulised kahjud või kasud.

Sagedasti tarvitatakse ettevõtteis kõige kolme süsteemi segu. Näit.: materjal arvestatakse omakulude hinnaga, vahe- ja valmisproduktid normaalhinnaga ja kõrvalproduktid turuhinnaga. Kõik kolm süsteemi annavad isesuguseid kalkulatsioone.

27. pilet.

Põhivara. Üldmõiste. Jagamisviisid.

Calmes nimetab põhivaradeks aktivasid, mille iseloomustuseks on nende kestus ja mida ei tarvitada ära.

Siia kuuluvad, maad, majad, masinad jne.

Vahe kasutamise /Gebrauch/ ja äratarvitamise /Verbrauch/ vahel viib aktiva summas väljendatud ettevõtte kapitali jagamisele põhi- ja käitiskapitaliks. Praktiliselt kuuluvad põhivarade hulka säärased varad, mille kestus on kauem kui üks arvestusperiood, s.o. üks aasta. Vähema kestusega varad ei kuulu põhivarade hulka.

Kollektiivpõhivarade arvet ei tule tööstuse raamatupidamises kunagi ette. Arved avatakse üksikute põhivarade gruppide kohta, mis omakorda jaotatakse veel alaarveteks. Põhivarade liigitusel on mõõduandvad 3 vaatepunkti.

1. Põhivarade väärtustamise mitmekesisus, mis väljendub põhivarade mahakirjutustes, s.o. teatud amortitatsiooni % % mahaarvamises. On põhivarasid, mille juures mahakirjutisi ei tehta, näit.: maatükid, ja põhivarad, kus mahakirjutused toimuvad kiiresti, näit.: masinad.
2. Põhivarade paiklik või organisatooriline lahutamine, s.o. jagamine asukohtade järele. Näit.: masinad jagatakse üksikute käitiste järele.
3. Põhivarade liigitust mõjustab käitiskulude jagamine. Püütakse liigitada põhivara nii, et igal põhivara arvel oleks vastav käitise arve.

Põhivara arved on aktiva-arved ja sellistena neid debiteeritakse.

1) tegevusaasta alul olevate väärtustega ja
2) põhivarade muretsemise hindadega.

Põhivara osade kulud.

Põhivara väärtuste vähenemisel krediteeritakse põhivara arveid:

1. põhivara müügi juhul,
2. põhivara hävinemisel,
3. väärtuste vähenemisel teatud aja jooksul /amortsisatsioon/.

Vähendusi punkt 2. ja 3. nimetatakse mahakirjutusteks. Väärtuste vähenemisi määratakse harilikult kaudsel teel ja teatava % % näol ja kirjutatakse määratud % % eelmise aasta väärtusest maha. Põhivarade kulud kuuluvad aktivasse. Käitiskulud, näit.: masina puhastamine, masina õlid jne ei lähe aktivasse, vaid käitiskuludesse, kust nad edasi lähevad kasude ja kahjude arvele. Põhivarade arveid võib koormata ainult põhivarade suurendamise ja laiendamise kuludega, mitte aga käitiskuludega.

Tuleb määrata käitiskulud ja põhivara kulud.

Uuendamise arvetusviisid:

Calmes jaotab põhivarade kulutused järgmiselt:

1. Põhivarade korrashoid, s.o. kulutused põhivarade endises seisukorras hoidmiseks, ja need kulutused ei ole kunagi põhivara kulutused, vaid käitiskulu.
2. Juurdetulek /Zugang/, s.o. iga iseseisev väärtus /uus masin/ või iseseisva väärtuse osa /masina osa/, mis lisandub olevale põhivarale.

Juurdetulek jaguneb järgmiselt:

1. Lisandamine /Zusatz/ on igasugune täiendus, laiendus, uuestiostetud põhivara, mis mõjub kaasa põhivara väärtuse suurenemisele, näit.: uue masina ost ühes endise masina allesjätmisega, maatüki melioratsioon jne.

   Lisandamine mõjub põhivara väärtuste suurendamisele ja seepärast kulud lähevad põhivara kulude hulka, mitte aga käitiskuludesse.

2. Asendamine /Ersatz/ on põhivara endise väärtuse ja võime jalulesedmine. Iseloomustus: täieline või osaline tekkinud kahju kõrvaldamine.

Asendamine jaguneb:

a. uuendus - põhivara väärtuse asendamine uuega, näit.: kulunud masina asendamine uuega;
b. parandus - tekkinud vea parandamine ilma põhivara kõrvaldamiseta.

Korrashoidu ja parandust vahetatakse sageli ära. Iseloomustavaks vaheks on siin asjaolu, et paranduse juures on viga juba tekkinud, kuna korrashoiu juures püütakse vea tekkimist vältida.

Tekib küsimus, kas asendamiskulud on põhivara kulutused või käitiskulud.

Calmesi vaate järele oleneb see arvestus mahakirjutamise suurusest. On mahakirjutused nii arvestatud, et mahakirjutamisele kuuluvad ka asendamise/Ersatz/ kulud, siis tuleb neid kulusid käsitada põhivara kuludena. Uuendused kuuluvad põhivara kulude ja parandused käitiskulude hulka.

Sisendused põhivara arvetesse lisandamise /Zusatz/ ja uuenduste puhul tehakse kahel kujul.

a. Otsekohene põhivara sissekandmine arvesse. Näide: Masin algväärtusega Kr.100.000.-, mille mahakirjutus on Kr.40.000.- asendatakse uuega, väärtus Kr.10.000.-

Deebet	M a s i n a d .			Kreedit		
Bilansi a-e - rest	60.000					
Kreeditoride a-e uuendus	10.000					

b. Kaudne põhivara arvesse sissekandmine makakirjutuste /uuenduste/ arve kaudu. Vt. eelmine näide.

M a s i n a d .

Bilanss algväärtus	100.000				

M a h a k i r j u t u s e d .

Kreeditoride a-le	10.000		Bilansi a-e siiani bilansi arvelt mahakirjutatud	40.000	

Parandamise ja korrashoiu kulud.

Parandused sisendatakse raamatutesse käitiskuludena ja nimelt järgmistel põhjendustel:

1. paranduse ja korrashoiu kulude vahel on raske vahet teha; näit.: perioodiline katlakivi kõrvaldamine;
2. tulu, mis parandamisega lisandub põhivarale, on sedavõrd väike, et mahakirjutamistel tuleb see mitme aasta pääle arvestada, ja seepärast ei kanta seda põhivara arvele;
3. kuna parandused on väga juhuslikku laadi, siis on lihtsam mahakirjutusi teha ilma parandusi arvestamata.

T ö ö r i i s t a d : Erilise grupi põhivara väärtustest moodustavad tööriistad, mis oma suure arvu, mitmekesiduse ja mitmesugustel aegadel lisandamiste ja asendamistega raskendavad juurdetulekute vahetegemist põhivarana või käitisvaradena. Sisendusi raamatutesse tehakse nii, et kõik tööriistade muretsemised ja asendamised kantakse alul vahettegemata põhivara kulude arvele ja hiljem jagatakse need põhivara- ja käitiskuludeks.

Näide:

Tööriistade arve algseis		Kr. 10.000.-
aasta juurdetulek		100.000.-
		Kr.110.000.-
Lõppseis inventari järele		
muretsemise hinnaga	80.000.-	
20% mahakirjutisi	16.000.-	
	64.000.-	64.000.-
	Jääk	Kr. 46.000.-

Üleltähendatud näite järele kogu juurdetulekust Kr.100 000-st läks Kr.46.000.- käitiskuludeks, kuna Kr.64.000.- läks põhivara arvele. Käitiskuludele langev osa Kr.46.000.- kantakse üle tööriistade arvelt /tööriistade arve on põhivara arve/ käitisarvele või otsekohe kasude ja kahjude arvele.

Lausend:

Kasude ja kahjude a-e
tööriistade a-le.

Käitiskulude sisendamine põhivarade arvele põhivarade raamatulise väärtuse tõstmiseks on tuntud bilansi ilustamise abinõu, kusjuures kulud, mis vähendavad kasusid, s.o. mis mõjuvad kahjudena, kantakse aktivasse. On kaheebaõiglane kanda põhivara kulude hulka kuuluvaid kulusid käitiskulude arvele.

Sääraseid ebaõigeid sissekandeid tehakse harilikult reservide moodustamiseks. Neid nimetatakse "peidetud reservideks" /stille Reserwen/. Põhivara ja käitiskulude täppis vahetegemine on tööstusettevõtte päälülesandeks. Tuleb silmas pidada, et põhivara arve läheb bilanssi, kuna käitisarve kuulub kasude ja kahjude arve juurde.

Põhivarade kasutamise arved.

Põhivarad, mis antakse kasutada kolmandatele isikutele, toovad meile tulusid ja nende tulude arvestamiseks avatakse eriline kasu arve, näit : ehituste tulu arve.

Näide:

E h i t u s t e t u l u a r v e .

Deebet	Kreedit
Ülalpidamine ja korrashoid Maksud Hüpoteegi % % Mahakirjutised Saldo: puhastulu	Kasu, üür, rent jne.

Puhastulu või kahju kantakse siit aasta lõpul kahjude ja kasude arvele.

Lausend: puhastulu saamisel.

Ehituste tulu a-e
kasude ja kahjude a-le.

Samuti võime arvestada ka iga hoone tulu, mida ettevõte kasutab ise. Kuid see nõuab arvestamist ja ei mõju kuidagi saadavale üldtulule, mispärast seda sagedasti ei tehta.

U u e d e h i t u s e d. Uued ehitused on lisandus põhivarale. Kulud kantakse põhivara arvele või mõne vahearve kaudu põhivara arvele. Harilikult avatakse eriline "uute ehituste arve", mida debiteeritakse ehituskuludega. Kui ehitus ei ole lõpule viidud raamatupidamise perioodi lõpuks, siis esineb see arvesaldona bilansi aktivas. Kui ehitus on valmis, siis hinnatakse ta ja tehakse vajaduse korral mahakirjutusi ning kantakse põhivara arvele. Vähemate ehituste juhul võib kõigil ehitustel olla ühine arve. Suuremate ehituste puhul tuleks avada igale ehitusele oma arve.

M a h a k i r j u t u s e d /kustutused/.

Mahakirjutus ehk amortisatsioon on aktiva varaosade raamatuliste väärtuste vähendamine tegelikult asetleidnud varaosade vähenemisel. Mahakirjutusi kitsamas mõttes tehakse põhivarade juures, mis ettevõtte teenistuses ja mille väärtused ka tegelikult on vähenenud. Mahakirjutused laiemas mõttes käivad ka teiste aktivaosade kohta ja nimelt:

1. mahakirjutised toorainetelt, vabrikaatidelt, kaupadelt ja effektidelt, mille väärtused hinna languse tõttu on vähenenud;
2. kahtlaseks muutunud deebitoride mahakirjutused;
3. mahakirjutused "peidetud reservide" moodustamiseks.

Edaspidistes arutlustes mõistame mahakirjutusi kitsamas mõttes. Mahakirjutusi arvestatakse enamasti aasta kohta. Peetakse silmas, et vara algväärtus teatud aastate järele väheneb, s.o. põhivara-kulud muutuvad järk-järgult käitiskuludeks.

Mahakirjutusi võib teha 2 viisil:

1. põhivara väärtus tehakse kindlaks hindamisega. Vahe endise väärtuse ja hinnatud väärtuse vahel moodustab mahakirjutuse;
2. mahakirjutus sünnib % % -des endisest väärtusest. Siin tarvitatakse kahte viisi:
   a. mahakirjutuse % arvatakse vara algväärtusest või muretsemise väärtusest,
   b. mahakirjutuse % arvatakse viimase aasta vara väärtusest.

Mahakirjutused on 1) korralised - vajalised varade tegelikul väärtustamisel ja 2) erakorralised.

Deb. arved mahakirjutuste puhul.

1. Mahakirjutusele vaadatakse kui kahjule, mistõttu debiteeritakse kasude ja kahjude arvet.

2. Mahakirjutusi võib vaadelda kui materjali- ja töökulu, kusjuures mahakirjutused moodustavad vabrikatsiooni kuluna ühe osa valmistatava vabrikaadi omakuludest.

Vabrikatsiooni ja müügi arve kaudu võib kanda ainult tõelisi ja korrapäraseid mahakirjutusi. Erakorralisi tuleb teha ainult kasude ja kahjude arve kaudu.

Krediti arved mahakirjutuste puhul.

1. Otsekohene mahakirjutus. Mahakirjutus sünnib otsekohe põhivara väärtusest, kusjuures põhivara arve krediteeritakse. Seda viisi tarvitatakse siis, kui mahakirjutusi tehakse viimase aasta varade väärtusest
2. Kaudne mahakirjutusviis. Mahakirjutused tehakse algväärtusest või muretsemise väärtusest ja selleks avatakse uus arve passivasse, mida krediteeritakse mahakirjutustega. Põhivara arve jääb aastast-aastasse muutmatuks, kuna mahakirjutuste arve bilansi passiva poolel aasta-aastalt suurneb. Sellel mahakirjutusviisil on paremusi seetõttu, et algvara algväärtus jääb alati endiseks. Passiva mahakirjutuste arvet võib lugeda reservidesse või uuendusfondi arveks, ainult siis, kui mahakirjutusi tehakse suuremaid kui on tegelik varade vähenemine. Reservidena võivad ikkagi esineda puhtast kasust võetud summad.

Mahakirjutustel ei ole uuendusfondiga mingit ühist, sest iga ettevõte õige bilansi saamiseks peab tegema mahakirjutusi.

Uuendusfondi operatsioonide sisendamine.

Pääle mahakirjutuste läbi saadud uuendusfondi võib fondiks eraldada mõnd teatavat aktiva osa. Uuendusfond loodakse harilikult jooksvatest vahenditest, näit.: effektidest, kusjuures fondiks määratud osa eraldatakse ülekandega.

Lausend: Uuendusfondi a-e
effektide a-le.

Põhivarade kulude arve otsekohese mahakirjutuse juures,
lausend: Põhivara a-e - 5000.-
Kreeditoride a-le 5000.-

Kaudse mahakirjutuse juures, kui mahakirjutuse arve on eraldi olemas. Siin kolm võimalust.

Näide:

Aktiva - põhivara Kr.100.000.- } Praegune väär-
Passiva- mahakirjutus " 20.000.- } tus Kr.80.000.-
uuendusfond Kr. 5000.-

Uuendus esineb juurdetulekuna:

a. lausend: Põhivara a-e 5000.-
Kreeditoride a-le 5000.-

b uuendus esineb seniste mahakirjutuste vähendajana:
lausend: Mahakirjutuste a-e 5000.-
kreeditoride a-le 5000.-

c uuendus esineb aktiva põhivaras ja passiva mahakirjutus arvetes:
lausendid: 1. Mahakirjutuste a-e } 5000.-
põhivara a-le }
2. Põhivara a-e } 5000.-
kreeditoride a-le }

28. pilet.

Materjali arved. Üldmõiste. Toormaterjal, vaheprodukt, valmisvabrikaat.

Tööstusettevõttes vajalikud ained jagunevad 1) toormaterjaliks - valmistatava vabrikaadi algaine, ja 2) abimaterjaleks - kuhu kuuluvad kütte, pakkimise, puhastamise jne materjalid.

Toor- ja abimaterjalid võetakse kokku materjali mõiste all.

Eramajandusliku mõiste kohaselt on iga ettevõte iseseisev terviklik üksus. Väljendused, nagu materjalid, vaheproduktid jne, on eramajanduse mõisted teatava ettevõtte kohta, mitte aga üldises mõttes.

Eramajanduslikult mõistame toormaterjali all iga ainet sel silmapilgul ja seisukorras, millal teda ettevõttes vajatakse. Siit järeldus, et toormaterjaliks on aine, mida muretsetakse, kuid mida ise ei valmistata.

Vaheprodukt on iga aine, mis pole enam toormaterjal, kuid pole ka valmisvabrikaat. Valmisvabrikaat on aine, mis vabrikatsiooni tagajärjel saab müügikõlbulikuks.

Kui saadus, mis käitises A. valmistatakse toormaterjalist ja sama ettevõtte käitises B. aga töötatakse edasi, siis on see saadus ettevõtte seisukohalt vaheprodukt, aga B suhtes mitte toormaterjal. Teisiti on lugu, kui saadus on ettevõttest väljunud.

Näit.: linnasevabrikus on linnas valmisprodukt, õllevabrikus on see linnas toormaterjaliks. Kui aga linnasevabrik ja õllevabrik on ühendatud, siis on linnas siin vaheproduktiks.

Toor- ja abimaterjali konteerimine.

Mõnikord ei peeta materjalide jaoks eri arveid ja muretsetud materjalid kantakse vabrikatsiooni arvele. See viis on ainult siis õige, kui ettevõtetes ei peeta nimetamisväärseid tagavarasid ja materjalid lähevad kohe ümbertöötamisele. Toormaterjalide kandmine vabrikatsiooni arvele teeb igasuguste omakulude üldkalkulatsiooni võimatuks.

Toor- ja abimaterjalid sisendatakse raamatutesse ühtlaste põhimõtete järele, kusjuures harilikult iga toormaterjali jaoks peetakse eri arve, kuna abimaterjalid vaatamata nende mitmekesidusele kantakse ühte või mitmesse kollektiivarvesse. Põhjenduseks sellele on asjaolud, et toormaterjale tarvitatakse suuremal määral, kui abimaterjale. Toormaterjali tarvitamine esineb kalkulatsioonis eri arvena, kuna abimaterjalid kantakse kulude arvele ja arvestatakse kaudselt kalkulatsiooni juurde. Materjalide arvestuseks ladudes on laduraamatud. Ladu raamatute väline vorm on mitmesugune, kas köidetud raamat või kartoteeg.

Laduraamatus ja arves märgitakse harilikult sissetulnud ja väljaläinud materjali hulk. Sagedasti aga peetakse laduraamatut, kus pääle materjalide hulga on märgitud ka selle hind.

Laduarve ülesanne on järgmine:

1. üksikute materjalide tagavarade kindlaksmääramine ilma inventuurita;
2. materjali tarvitamise kontrollimine vabrikatsioonis, et sellega teostada kokkuhoidu;
3. et anda raamatupidamisele ja kalkulatsioonile [illegible] täpsaid aruandeid üksikute vabrikatsioonide materjali [illegible] vduse kohta.

Et ülalnimetatud sihti saavutada, tuleb iga laost väljastatud materjali kohta võtta vastuvõtjalt tõendis. Niisugust tõendist nimetatakse materjali väljaandmistõendiseks. /Materialausgabeschein/

Nendele tõendistele kirjutab alla materjali vastuvõtja. Pääle läbikandmist laduraamatust saadetakse see raamatupidamiseks või kalkulatsiooniks, kus väljaantud hulgale hinnad juurde lisatakse ja siis arvestatakse.

Mõnes ettevõttes tarvitatakse pääle laoraamatu veel "tarvitamise raamatut" /Verbrauchsbuch/. Selles raamatus on igal käitisel oma arve, kuhu märgitakse käitise poolt tarvitatud materjal.

Deebitorilised arved materjali võtmise puhul.

Materjali arveid debiteeritakse pääasjalikult toores- ja abimaterjalide muretsemiskuludega. Pääle selle debiteeritakse materjali arvet veel:

1. otseste lao valitsemisega seotud käitiskuludega, nagu:
   a. palgad ja tasud isikutele, kes vahenditult laos töötavad,
   b. lao korrashoiu- ja paranduskulud. Siia kuuluvad laohoonete ja laosolevate masinate parandus,
   c. lao valgustus, kütte- ja kindlustuskulud,
   d. materjali puudujäägid;
2. ühe osa üldiste kuludega, millest materjali laole langeb teatud osa, näit.: direktsiooni kulud, raamatupidamiskulud, maksud jne.

Materjali arve krediteerimine.

Materjali arvet krediteeritakse tarvitatud toor- ja abimaterjali väärtusega. Sissekanded tehakse kas aasta lõpul või teatud aja järele. Materjali tarvitamine kantakse

1. materjali tarvitamise koha järele, näit.: vabrikatsiooniks, kuludeks, müügiks. Vastavalt sellele debiteeritakse neid arveid;
2. materjali tarvitamine kantakse vahenditult kasude ja kahjude arvele, näit.: gaasi-, õlle- ja teistes tehastes.

Materjali arveid peetakse võimalikult puhaste arvetena /reines konto/, kusjuures arve deebet-saldo näitab materjali tagavara. Kontrollimisel ilmnevad puudujäägid kantakse otsekohe kasude ja kahjude arvele. Et materjali arvet puhtarvena hoida, peab muretsetud kui ka tarvitatud materjale arvestatama ühe ja sama hinnaga.

Materjalide tööstusse minekul on tehtud juba rida kulusid ja selleks tuleb hinnata tarvitamisväärtus. Siin on kaks juhtu:

1. Materjali arvesse kantakse ainult muretsemiskulud, s.o. faktuuri hind + kulud. Materjali ümbertöötamisele minekul väärtustatakse ta samuti muretsemiskulu hinnaga, milline hind määratakse kindlaks sisseostu kalkulatsiooniga. Kui ühes perioodis on materjali oste mitmesuguste omakuludega, siis tarvitamisväärtus määratakse kindlaks:
   a. iga materjali kohta ise hinnaga ja
   b. keskmiste omakulu hindadega.
2. Materjali arvesse kantakse veel kaudsed kulud, lao valitsemiskulud ja käitiskulud. Et neid iga üksiku osa kohta võimata kindlaks määrata, siis võetakse nad protsentidena ja lisatakse muretsemiskuludele juurde.

Materjali ümbertöötamise arve.

Enne materjali tööstusse minekut tuleb materjale ümbertöötada, puhastada ja sorteerida, näit.: villad. Kui tahetakse, et materjali arve jääks puhtaks arveks, siis tuleb avada uus arve - "materjali ümber-

töötamise arve". Selle arve deebetisse kantakse materjali ümbertöötamise kulud ja kreeditisse samad kulud kui materjal läheb vabrikatsiooniks.

Materjali arvele kantakse pääle muretsemiskulude veel kaudsed kulud ja lao käitiskulud. Siinjuures ei krediteerita tarvitatud materjale omakulu hindadega, vaid turu- või normaalhinnaga. Tekib sega-arve ja ühes sellega ka kasud ja kahjud.

Tarvitatud materjali hindamine.

Tarvitatud materjale hinnatakse:

1. omakulude hinnaga kitsamas mõttes - ainult muretsemiskulu, või laiemas mõttes, kusjuures siia juurde tulevad arvestada lao käitiskulud ja osa üldistest kuludest;
2. turuhinnaga, õigemini hinnaga, millega peaks ostma materjale. Selle meetodi juures tuleb esile puht kaubanduslik toiming ja siin eraldatakse materjalikasu vabrikatsiooni kasust;
3. normaalhinnaga. Siin ei ole mingisugust hinna arvestust, vaid hinnad võetakse kataloogist.

Tarvitatud materjali kindlakstegemine.

Tarvitatud materjalide kindlakstegemisel võib materjali arveid pidada kahel viisil:

1. Algseis ja juurdetulekud märgitakse deebetis, väljaminekud kantakse kreeditisse.
2. Mõnes ettevõttes ei toimita püsivat materjali tarviduse arvestamist, vaid kasutatakse perioodilist tarviduse kindlaksmääramist:
   a. inventari põhjal aasta alul - 100 tonni
   aasta jooksul juurde tulnud - 2000 -"-
   Kokku 2100 tonni.
   inventuuri järele aasta lõpul 300 -"-
   aastane tarvidus 1800 tonni
   b. arvestatakse empiiriliselt produtseeritud saaduste hulgast suhtearvude abil.

29. pilet.

Töötasu. Töötasu määramine.

Tööstusettevõtetes on meiltarvitusel aja- või akkord (palk saavutuste järele) -palgad. Sagedasti esinevad mõlemad palganormid üheaegselt.

Tööaja kindlaksmääramine sünnib mitmel viisil.

1. Tööaeg märgitakse portjee poolt tehase sissekäigul.
2. Ettevõtte juhataja või meister peab raamatuid või lehti töölolnute kohta; nende põhjal makstak se töölisele palk.
3. Kontrollmarkide süsteem. Igal töölisel on oma number, mille all ta kantakse palgaraamatutesse. Ühtlasi antakse talle vastava numbri märk. Märgid asuvad kastis või numbrilaual ja tehasesse tulekul võtab iga tööline oma numbri. Numbrite allesolekul võib kindlaks teha töölise puudumise.
4. Automaatkellad, mis registreerivad tööle tuleku ja töölt mineku aega täpsalt.

Akkordtöölistel on palgamääramise aluseks akkordleht, mis sisaldab akkordi tingimusi ja mis koostatakse kahes eksemplaris - üks jääb palga maksmisel töölise poolt allakirjutatult ettevõttesse, kuna teise

saab tööline enesele.

Mitmesugused töötasud.

Vabriku raamatupidamises tehakse töötasude vahel järgmised vahed:

1. B r u t t o - t ö ö t a s u d . Selle all mõistetakse töölisele väljamakstud töötasu juurde arvatud akkordtasusid, preemiaid, tasusid tööriistade eest jne.

   Brutto-tasud jagunevad:

   a. produktiivseteks töötasudeks - töötasud töö eest, millega tööline võtab vahenditult osa produktsioonist.

   b. mitte-produktiivseteks töötasudeks ehk täpsamalt - kulude töötasudeks. Neid töötasusid ei saa arvestada mingi kinlda vabrikaadi valmistamise juurde, vaid need esinevad kaudsete kuludena kogu ettevõtte ulatuses, näit.: töötasud portjeele, jooksupoisile, öövahile jne.

2. V ä l j a m a k s t a v a d t ö ö t a s u d /netto-töötasud/. Need on brutto-töötasud, millest maha arvatud kindlustusmaks, haigekassamaks, trahvid, avanss, üürid jne. See on töötasu, mille tööline saab kätte.

3. V ä l j a m a k s t u d t ö ö t a s u d . Väljamakstud töötasud on töötasud, mis töölistele juba väljamakstud. Vahe väljamakstud ja väljamakstava töötasu vahel moodustab töötasu reservi ehk töötasu võla, mille ettevõte võlgeneb töölisele.

Töötasu konteerimine.

Töötasud arvestatakse samal viisil nagu materjalikulud:

1. töötasud kantakse kohe kasude ja kahjude arvele. Tarvitatakse seda viisi gaasi-, õlle- jne tööstustes;
2. töötasud kantakse kohe vastavatesse käitisarvetesse ehk vabrikatsiooni-, ja müügikulu arvetesse.

Mõlemal juhul arvestatakse ainult väljamakstud töötasusid.

Lausendid:

kasude ja kahjude arve
või käitise arve
või üksikute käitiste arved
kassa arvele.

3. töötasud arvestatakse töötasu kui vahearve kaudu.

Töötasu arvet tuleb arvestada kui kreeditoride arvet. Esimene sissekanne on brutto-töötasu kui töötasu võla sissekandmine töötasu a-e kreeditisse. Teine on selle töötasu võla tasakaalustamine, s.o. tasutud töötasude sissekandmine palga a-e deebetisse.

Töötasu arve krediteeritakse brutto-töötasudega ja vastavalt sellele debiteeritakse käitise jaosk., kust töötasud tegelikult tekkinud, s.o. brutto-töötasud jagatakse selle kandega üksikute ettevõtte käitisejaosk. järele.

1. Suuremad töötasusummad tulevad üksikutest pää- ja abikäitistest- debiteeritakse neid harilikult abikäitiste arvel.
2. Materjali valitsemise juures tekkivad töötasud kantakse materjaliarve deebetisse, kust nad edasi jaotatakse üksikute materjali arvetele.
3. Töötasud, mis on seotud kauba müügiga, laadimisega, speditsiooniga jne.

   Töötasud kantakse läbi müügiarve või müügi kaudsete kulude arve kaudu.
4. Töötasud, mis seotud uute ehitustega, kantakse uute ehituste arvele.

5. Ülejäänud palgad, päämiselt "ebaproduktiivsed" töötasud, kantakse kaudsete kulude arvele.

Brutto-töötasude jagamine sünnib palgaraamatus. Suuremates ettevõtetes on igas käitises oma palgaraamat. Mõned ettevõtted tarvitavad palgaraamatu asemel palgalehti, mis hiljem kokku köidetakse.

Töötasu- resp. palgaraamatu põhjal tehtud märkmed kantakse palga arvesse järgmiselt:

Mitmed arved:

Vabrikatsioon	A	a-e	463.50
" "	B	a-e	--
" "	C	a-e	17.20
" "	D	a-e	--
Materjali a-e			--
Vabrikatsiooni kauds.kul.		a-e	--
Uute ehituste a-e			--
Müügi kaudsete kul.		a-e	--
Töötasu arvele			480.70.

Mahaarvamisi töötasust tehakse järgmiselt:

Töötasu a-e	8-90	
Haigekassa a-le	-	4.30
Inval. kindl. a-le	-	3.60
Tööriistade a- le	-	1.-
Materjali a-le	-	--
Tööliste korteri ekspluat. a-le		

Töötasu maksmine sünnib järgmise lausendiga:

Töötasu a-e
Kassa a-le.

Ühest küljest töötasu võlad ja teisest küljest töötasu reservid võivad tekkida: 1. väljavõtmata ja väljamaksmata töötasudest,
2. sentide ülekandeist, kui töötasud makstakse tervete krooni-dega.
3. Perioodi, s.o. aasta lõpetamisel väljamaksmata töötasudest.

Töötasu arve.

Deebet	Kreedit.
Haigekassa a-le	Vabrikatsiooni A a-e
haigekassale makst.maks	" " B a-e
Invaliidsuse vastu kindl. a-le	" " C a-e
Tööliste toetuse a-le	" " D a-e
trahvideks	Materjali a-e
Töötasu avansi a-le	Uute ehituste a-e
mahaarvam.avansi katteks	Müügi kauds.kul. a-e
Tööliste korterite ekspl.	Vabrikatsiooni kauds.
üürid korteritelt /a-le	kulude a-e
Materjali a-le	
materjale töölistele	
Kassa a-le	
Tasureservide a-le	
Tasuarve saldo	

Brutto-töötasude jagamine arvete ja põhiarvete vahel.

Väljamakstav töötasu = Brutto - töötasud.

Väljamakstud töötasu = Töötasu mahaarvamised

Tööliste toetuse arve.

Vastavate eeskirjade järele on võimalik mõnel juhul ettevõtte poolt määratud trahvisummasid töötasust mahaarvata. Need mahaarvamised ei tohi minna kasude ja kahjude arvesse, vaid neist asutatakse tööliste toetusfond. Summa väljamaksmisel sellest fondist on lausend järgmine:

Tööliste toetuse a-e
Kassa a-le.

Tööliste töötasu avansi a-e.

Töötasu avansi all mõistame töötasu arvel töölistele antud laenu; lausend:

Töötasu avansi a-e
Kassa a-le

Avansi tagasimaks saavutatakse töötasust mahaarvamisega; lausend:

Töötasu a-e
Töötasu avansi a-le.

Materjali ja tööriistade arve krediteeritakse töölistele müüdud materjali ja tööriistade summaga.

Tööliste korterite ekspluateerimise arve on põhivara arve. Üürid lähevad vastava põhivara ekspluatatsiooni arvele.

Haigekassa arve on arve, mis tasub haiguse kindlustussummad. Seda arvet krediteeritakse

1. ettevõtja poolt tasutava summaga,
2. töölistele langeva summaga.

Nimetatud summa peetakse töölistel töötasu väljamaksmiselt kinni ja tasutakse haigekassale.

Eestis töölised alluvad üldhaigekassadele, kusjuures T.T.S.§ 323. põhjal tööliste töötasudest peetakse kinni haigekassa kasuks 2%, kuna ettevõtja maksab haigekassale väljamakstud töölise palgalt 4%.

Õnnetuskindlustuse arve.

Õnnetuskindlustuse maks tasutakse ettevõtja poolt. Väljamaksmisel debiteeritakse kaudsete kulude arvet. Töötasu arvesse ei kanta.

Invaliidsuse kindlustuse arve - sarnaneb haigekassa arvele. Summad saadakse nii tööliselt kui ka ettevõtjalt ja antakse üle kindlustusasutisele, või teostatakse iga töötasu maksmisel invaliidsuse markide kleepimisega töötasu lehele.

Eelmises skeemis on töökulud võetud võrdsetena brutto-töötasule. Harilikult on nad suuremad, sest ettevõtte summad tööõnnetustel on ikka töökulud. Brutto-töötasus arvestati ainult töölise osa. Seetõttu alljärgnev töötasu skeem laiemas mõttes:

T ö ö t a s u a r v e s k e e m .

Deebet.	Töötasu arve			Kreedit.
1. Haigekassa a-le 2. Invaliids.kindl.a-le 3. Õnnetuskindl. a-le	Ettevõtja osa tööliste kindlustusel.		Brutto töötasu	Põhi- ja käitisvarade arved. Ettevõtja kindlustus osa;
4. Haigekassa a-le 5. Invaliids.kindl.a-le 6. Tööliste toetamise a-le 7. Töötasu ettemaksu a-le 8. Korteriüüride a-le 9. Materjali a-le 10. Kassa a-le 11. Töötasu reservi a-le	Töötasu mahaarvamised, siin hulgas kindlustusmaks, mis tööliste maksta			mis jagatakse osavõtvate arvete vahel.

Palgad. Raamatupidamise seisukohalt on palkade , s.o. ületunn- töötasude jne käsitamine sama, mis töötasude juures.

3 konteerimise viisi:

1. Otsekohene kandmine kasude ja kahjude arvele terve palga summaga lausend: kasude ja kahjude arve
   kassa a-le
2. Otsekohene kandmine käitisarvetesse, vabrikatsiooni, vabrikatsi- ni müügi jne arvetesse, vastavalt nende arvetele. Sisendusele k- luvad ainult väljamakstud palgad.
3. Palkade juures on võimalikud niisamasugused mahaarvamised, kui töötasude juureski. Ka siin võib avada vastava palga arve. Siin on palkade jaotamine raskem, sest näit. direktori palk langeb ettevõtte kõigile osadele. Need palgad kantakse kaudsete kulude või jälle kasude ja kahjude arvele.

30.pilet.

Kaudsete kulude arved. Üldmõiste.

Kaudsete kulude jaotus.

Kaudsete kulude arvepidamise tähtsus on õigustatud kahel alusel

1. Kaudsed kulud moodustavad silmapaistva osa produktsiooni kulud- Tihti tuleb ette, et ettevõte kes arvestab oma kaudsed kulud- tö tasu kulude järele, peab arvestama kaudseid kulusid 100% ja ena töötasu kuludest.
2. Vastupidiselt otsekohestele materjali ja töötasu kuludele koos- nevad kaudsed kulud mitmetest erilaadilistest kuludest. See er laadsus nõuab kontrolli.

Kaudsete ehk üldiste kulude all mõistame kulusid, mille vahendita gamine valmistatud saaduste või käitisosakondade vahel võimalik ei ole sest need kulud on põhjustatud ettevõtte kui terviku poolt.

Calmesi arvates ei kuulu kaudsete kulude hulka kulud, mis tingitu mõõdetavast ja teatud jõudlusest, näit.: käitise jõu saavutamine. Nii- suguseid tuntud mõõdupuu järele jagatavaid kulusid, mis ei kuulu otse- kohe töötasu kulu ega materjali kulu hulka, nimetatakse abikäitiste kuludeks.

Oluline kaudsete kulude tunnus on nende kaudne jagamine ettevõtt Ettevõttes võib selle järgi jagada kulusid otsekohesteks töö- ja mate jalikuludeks ja kaudselt jagatud kaudseteks kuludeks. See jaotus ei ol õiglane, sest kõik töötasu- ja materjalikulud ei ole otsekohesed kulud kuna kaudsed kulud võivad tekkida ka materjali ja töötasu arvetest.

Võib märkida, et kaudsete kulude mõiste ei ole absoluutne, vaid suhteline mõiste. Kaudseid kulusid võib jagada mitmel viisil. Tööstuse raamatupidamise seisukohalt tuleb kõne alla kaudsete kulude jaotus ük- sikute saaduste või vabriku osakondade järele.

Kaudsete kulude tekkimise järele võib neid jaotada vabrikatsioo- ni ja kaubanduslikkudeks kuludeks.

1. Vabrikatsiooni või käitise kaudsete kulude alla kuuluvad büroo- kulud, palgad, kindlustuskulud, tööliskindlustuse kulud, paten- did, maksud, ebaproduktiivne töötasu, mis puutub vabrikatsiooni jne.
2. Kaubanduse kaudsed kulud jaotatakse müügi- ja valitsemise kaud- seteks kuludeks.
   a. Müügi kaudsete kulude hulka kuuluvad bürookulud, palgad ametnikele ja müüjatele, kütte-, valgustuse-, puhastuse-, kindlustuse-, pakkimise-, reklaami- ja veokulud jne.

b. Valitsemise kaudsete kulude hulka kuuluvad kulud, mis on seotud kaubandusliku valitsemisega, kuna tehnilise valitsemisega seotud kulud arvatakse vabrikatsiooni kulude hulka.

Valitsemise kaudsete kulude hulka kuuluvad bürookulud, direktsiooni palgad, üürid, kütte-, valgustuse-, ja puhastusekulud, maksud ja osa ebaproduktiivseid kulusid /portjee, jooksupoiss jne/.

Sellest jaotusest on raske eraldada valitsemise kaudseid kulusid teistest kuludest. Igal juhul peab aga vahet tegema vabrikatsiooni ja müügi kaudsete kulude vahel järgmistel kaalutlustel:

1. vabrikatsioon ja müük on kaks täiesti iseseisvat tegevust, missuguseid tegevusi juhitakse eriorganite poolt;
2. vabrikatsiooni kaudsed kulud langevad valmistatud saadustele, müügi kaudsed kulud müüdud saadustele. On ettevõtteid, millel pole oma müügiorganisatsiooni /näit.: fusioneeritud ettevõtted, harutööstused jne/ ja ettevõtteid, mis pääle oma saaduste müüvad ka teiste saadusi.

Vahetegemiseks järgnev näide:

Veski kuuproduktsioon on 13.400 dp. ts.
vabrikatsioonikulud veskis on 28.000.
Müügi kaudsed kulud 22.000.
Müük 19.300 dp.ts.

Vabrikatsiooni kaudsed kulud ühe dp.tsentneri kohta on $\frac{28.000}{13.400} = 2.09$.

Müügi kaudsed kulud ühe dp. ts. kohta on $\frac{22.000}{19.300} = 1.14$.

Kaudsed kulud dp. ts. kohta on 2.09 + 1.14 = 3.23.

Kui ei tehta vahet vabrikatsiooni ja müügi kaudsete kulude vahel ja kui kõik kaudsed kulud kantakse vabrikatsiooni arvesse, siis saame kaudseid kulusid ühe dp. tsenteri kohta

$$\frac{22.000 + 28.000}{13.400} = 3.74.$$

Omakulu vahe on 0,51 dp. ts. kohta.

3. Kalkulatsiooni otstarbel on vaja mõlemaid kaudseid kulusid jaotada ja nimelt põhjustel, et:
   a. kalkulatsiooni arvestamist selgemaks teha,
   b. võimaldada pool- ja valmisvabrikaatide väärtustamist aasta lõpul,
   c. võimaldada kaudsete kulude jaotamist käitiste vahel.

Vabrikatsiooni kaudsed kulud jagatakse enamikus palkade või mõne vabrikatsioonist saadud mõõdupuu järele.

Müügi kaudsed kulud jagatakse enamikus omakulude või saaduste liiklemise järele.

Kaudsete kulude tekkimisel on lausend järgmine:

Kaudsete kulude arve
Kassa ja kreeditoride arvele-

Tegevusaasta jooksul kaudsete kulude arvele kantud summad jagatakse hiljemalt aasta lõpuks käitisarvete kuludena või kantakse kahjudena kasude ja kahjude arvele.

Lausend: Käitisarved või kasude ja kahjude arve
Kaudsete kulude a-le.

Kaudsete kulude arve on vahearve. Levinenum on vaade, et kaudsete kulude arve on kahju arve. See ei ole õige. Kaudsete kulude ülekandmine vastavasse käitisarvetesse näitab, et kaudsed kulud ei ole kahjud, vaid sarnlevad materjali ja töötasu kuludele, erinevad neist aga oma

kaudse ülekandeviisi poolest käitisarvetesse.

Valitsemise kaudsete kulude ülekandmisel on kolm lahendust:

1. valitsemise kaudsed kulud arvestatakse müügi kaudsete kuludena,
2. valitsemise kaudsed kulud jagatakse vabrikatsiooni ja müügi kaudsete kulude vahel ühel alusel,
3. otstarbekohane valitsemise kaudsete kulude jagamine vabrikatsiooni ja müügi arve vahel ei ole alati võimalik ja aasta lõpul võib sel juhul neid otsekohe kanda kahjuna kasude ja kahjude arvele.

Amortisatsioon.

Mahakirjutused kantakse ka sagedasti kahjuna kasude ja kahjude arvele, tegelikult ei ole mahakirjutused mingisugused kahjud, vaid sarnlevad teistele kuludele ja seepärast tuleb mahakirjutusi võtta kuludena. Arvestades eeltoodut tulevad mahakirjutused ehitustelt, masinatelt jne, mis kuuluvad vabrikatsiooni juurde, kanda vabrikatsiooni kaudsete kulude arvele ja mahakirjutused ehitustelt ja masinatelt, mis kuuluvad müügi juurde, kanda müügi kaudsete kulude arve kaudu. Mahakirjutused, mis kuuluvad valitsemise juurde kuuluvatelt ehitustelt jne jagatakse vabrikatsiooni ja müügi kaudsete kulude vahel või kantakse kahjuna kasude kahjude arvele.

Esinevad kaudsed kulud ja mahakirjutused kahjudena, siis kantakse need jagamata kahjudena kasude ja kahjude arvele. Esinevad kaudsed kulud ja mahakirjutused kuludena, siis tulevad need jagada üksikute käitisarvete vahel. Otsekohene kaudsete kulude jagamine on raske ja sagedasti võimatu, seepärast sünnib kaudsete kulude jagamine ja vastavasse arvesse kandmine protsentuaalse jagamisena ja juurde kandmisena.

Seda kulude alust, mille põhjal toimub kaudsete kulude jaotamine, nimetab Calmes jagamisbaasiks. Vastava jagamisbaasi leidmine ei ole kerge, kuna kaudsed kulud koosnevad väga mitmesugustest algosadest. Leitud jagamisbaasi tuleb seepärast aeg-ajalt muuta.

Kaudsete kulude jagamisviisid.

Tähtsamad kaudsete kulude jagamisviisid:

1. Jagamine protsentuaalse lisandusena produktiivsetele töötasude kuludele. See jagamisviis on kõige tarvitatavam, kuid kõige jämedam jagamisviis.

   Seda jagamist saab parandada, kui arvetatakse masinate väärtus ja vastavalt masinate väärtusele grupeeritakse tööliste töötasud.
2. Jagamine juurdelisamisena materjalikuludele või õigemini toormaterjali kuludele.

   Seda jagamist võib tarvitada õllevabrikuis.
3. Jagamine protsentuaalse lisandusena materjalide kuludele ja töötasude kuludele:
   a. protsentuaalne lisandus materjalikuludele ja töötasukuludele ühevõrra;
   b. protsentuaalne lisandus kummalegi kulule eri suurustes, näit.: töötasu-kuludele 70% ja materjalikuludele 30%,
4. Jagamine produktsiooni hulga järele, s.o. kaalu, mahu jne alusel.
5. Jagamine vabrikatsiooni kestuse alusel. Arvestused masinate kasutuse ajaga ja töötundidega.
6. Jagamine ruumide järele, näit.: kütte-, valgustuse- ja puhastuskulud.
7. Jagamine saaduste väärtuste järele.

Amortisatsiooni jaotus toimub tegelikult koos kaudsete kulude jaotusega ja samadel jagamisbaasidel kui kaudsed kuludki. Tuleb silmas pidada, et kõik kaudsed kulud ei saa teatava perioodi lõpuks teatavaks raamatupidamisele ja ümberpöördult. Neil põhjustel kaudsete kulude summa ei ole stabiilne.

Sellest saadakse üle sel teel, et vabrikatsiooni kaudsed kulud arvestatakse kogu aasta pääle ette ja jagatakse üksikute kuude ja vabrikatsiooni-arvete vahel.

Ettearvestatud kaudsete kulude raamatutesse kandmisel on kaks viisi:

1. kaudsete kulude arvele kantakse tegelikud kaudsed kulud kuu jooksul: kaudsete kulude a-e
   kassa a-le
   Kuu lõpul krediteeritakse seda ettearvestatud kaudsete kuludega:
   mitmesugused vabrikatsiooni arved
   kaudsete kulude arvele.
   Tõeliste ja ettearvestatud kaudsete kulude vahel tekib alati vahe ja kuu lõpul on meil tegemist kreedit- või deebetsaldodega. Samuti tekib vahe ka tegevusaasta lõpuks. Tegevusaasta alul võib vahe kanda kasude ja kahjude arvele.
   Kui tekib kreeditsaldo, siis on meil kasu, ja me kanname selle kasude ja kahjude arvele:
   kaudsete kulude a-e
   kasude ja kahjude a-le.
   Tekkinud kasu on ainult raamatuline, sest kaudsed kulud olid liiga kõrgelt ette arvestatud ja seetõttu tekib käitise kasu vähenemine. Kõrgelt ette arvestatud kaudsete kulude kohta tuleb teha tagasikanne vabrikatsiooni arvele.
2. Avatakse kaks erisugust arvet: a) kaudsete kulude arve ja kaudsete kulude jagamise arve. Kaudsete kulude arve debiteeritakse tõeliste kaudsete kuludega. Kaudsete kulude jagamise arve krediteeritakse kuuviisi ettearvestatud /hinnatud, abgeschätzt/ kaudsete kuludega, ja aasta lõpuks on arve kreeditpool aastaks ettearvestatud kuludega võrdne. Aasta jooksul peetakse mõlemaid arveid kõrvuti. Kaudsete kulude arve sisaldab tegelikke kaudseid kulusid ja saldo on deebetiline. Kaudsete kulude jaotamise arvele kantakse hinnatud kaudsed kulud ja selle arve saldo on kreeditsaldo.
   Lausendiga: kaudsete kulude jagamise arve
   kaudsete kulude arvele
   kompenseeritakse mõlemad arved. Kui hinnatud kaudsed kulud olid suuremad kui tõelised, siis on meil kreeditsaldo, s.o. kasu, ja see tuleb kanda kaudse ja kahjude arvele. Deebetsaldo juures on kahju ja ka see kantakse kasude ja kahjude arvele.

Näide teise viisi kohta:

Tõelised vabrikatsioonikulud tegevusaasta kohta olid Kr.12.000.-
Nimetatud kaudsete kulude tekkimisel on lausend järgmine:
vabrikatsiooni kaudsete kulude a-e
mitmele a-le /kassa, kreediti jne/.
Siinjuures jaotatakse kaudsed kulud protsentuaalse lisandusena palgale kahe käitise vahel.

Lausendid kuu lõpul.

Vabrikatsiooni A) kaudsete kulude a-e
" " B)
kaudsete kul. jag. arvele.

Pääle 12-kordset sissekannet s.o. pääle sissekandeid aasta jooksul oli käitise A vabrikatsiooni arve debiteeritud Kr. 4800.- ja B. vabrikatsiooni arve Kr. 7800.- suuruses. Samal ajal krediteeriti kaudsete

kulude jagamise arve Kr. 12.600.- suuruses. Saldod aasta lõpul:
Vabrikatsiooni kaudsete kulude a-e deebet-saldo Kr.12000.-
Kaudsete kulude jagam. a-e kreedit-saldo Kr.12600.-
Lausend vabrikatsiooni kaudsete kulude tasakaalustamiseks:
Kaudsete kulude jagamise arve Kr. 12.600.-
Vabrikatsiooni kauds. kul. arvele Kr. 12.000.-
ja kaudsete kul. jagamise arvele jäänud kreedit-saldo:
Kaudsete kulude jagamise a-e Kr. 600.-
Kasude jakahjude a-le - Kr. 600.-
Samad põhimõtted on maksvad ka mahakirjutuste, s.o. amortsisatsiooni juures ja siin toimitakse esimese viisi järele.

Mahakirjutuste juures on meil aasta jooksul tegemist ainult kreedit-saldoga, mispärast mahakirjutuste jagamise arve on siin üleliigne.

31. pilet.

Abikäitised. Üldmõiste.

Suurematel tööstusettevõtetel leidub osakondi, mis ei valmista saadusi müügiks, vaid aitavad kaasa saaduste valmistamisel. Neid osakondi nimetatakse abikäitisteks.

Abikäitiste kulusid kasutatakse jõudlustele, /Leistungen/ mis on täpsalt kindlaks määratud saadusteks ja tarvidusteks.

Abikäitiste kulude eraldamine kaudsetest kuludest on vahend kaudsete kulude paremaks spetsialiseerumiseks ja jagamiseks. Abikäitiste kulude jaotus toimub otsekoheselt /direkt/ abikäitiste jõudluste määra järele kuna kaudne kulude jaotus toimub kaudselt /indirekt/ lisanduste abil. Oma jõudluse läbi eraldatud abikäitis leiab väljenduse raamatupidamises arvete kaudu, milliseid nimetatakse samuti nagu ettevõtte arveidki vabrikatsiooni käitiskulude arvetaks.

Sellel arvel kantakse deebetisse kõik kulud, mis esinevad abikäitises. Kreedit-pool abikäitiste arves sarnleb kaudsete kulude arvega.

Abikäitiste loomise eeldused on osalt absoluutsed, osalt relatiivsed. Absoluutseks eelduseks abikäitise määramisel on tema kulude ja jõudluste kindlaksmääramise võimalused. Reklaami ei või vaadelda abikäitisena "Reklaami", sest reklaami tulemusi ei saada kindlaks määrata.

Relatiivseteks eeldusteks abikäitiste asutamisel on:

1. ettevõtte organisatsioon peab võimaldama abikäitise kui iseseisva osakonna tegevust, et tema kulusid ja jõudlusi oleks võimalik praktiliselt kindlaks määrata;
2. abikäitise kulud peavad olema küllalt suured, et neid eri arvete kaudu raamatutesse kanda ja et see töö ennast ka majanduslikult tasuks.

Abikäitise moodustamine on vajalik siis, kui tema jõudlusi kasutab mitu pea- ja abikäitist. Ühe osakonna eraldamine abikäitisena on soovitav ka siis, kui abikäitis seisab ainult ühe pääkäitise teenistuses.

Näide: Vabrikul on pääkäitis ja selle kõrval abikäitisena elektrikäitis, mis seisab vahenditult pääkäitise teenistuses. Siin võib abikäitist vaadelda kui osa pääkäitisest ja tema kulusid võib kanda otsekohe vabrikatsiooni arvele. Kui vabrikul on aga huvi määrata elektri omakulu, siis avab ta elektri abikäitise. See sünnib siis kui vabrik tahab elektrit saata ka väljapoole vabriku ettevõtet. Abikäitise arveid peetakse sama põhimõtte kohaselt kui pääkäitise arveidki. Mõnikord kantakse abikäitiste arvetesse ainult otsekohesed kulud. See esineb sääl, kus kaudsete kulude jaotus on spetsialiseeritud ja abikäitiste kaudsed kulud raskendaksid arvestamist. See seisukoht ei ole õige, sest sel juhul abikäitise kaudsed kulud koormavad pääkäitist, mistõttu pääkäitise kulud on suured, kuna abikäitise kulud näivad madalatena.

Abikäitise arve kreedit-poolel kogunenud summad jagatakse deebet-poolele. Kreedit-poolel võib eraldada ka abikäitiste arvet pääkäitise arvetest. Kreedit-poolel jagatakse kulud nende käitiste vahel, mis tarvitasid abikäitise jõudlusi.

Abikäitise jõudlusi pole võimalik arvestada omakulude hinnaga, vaid neid tuleks arvestada turu- või normaalhinnaga. Sel juhul peetakse abikäitise arvet kui vabrikatsiooni arvet.

Abikäitiste kulude jaotus tarvitamise määra järele.

1. Määratakse jõudluse üksus, kui abikäitise jõudlus on ühtlane. Prandustöökodades on see võimatu.
2. Ühtlase jõudluse juures jõudluse kulude arvestamine abikäitise arvetes teostatakse üldkalkulatsiooni põhjal. Ebavõrdsete jõudluste juures seeria ehk üksikkalkulatsiooni abil.
3. Jõudluste tarvitamine määratakse kontrollaparaatide abil.

Mitmesugused abikäitised.

1. Aurukäitis. Auru valmistamise kulud moodustuvad · päämiselt küttekuludest, töötasudest ja amortisatsioonist. Aurukäitise üldkulud jagatakse produtseeritud auru hulgaga ja seega saadakse aurukulude hind. Auru tarvidust mõõdetakse aurumõõtjaga.
2. Elektrikäitis - sarnaneb aurukäitisele. Kulud ja tarvitus arvatakse kilovatt-tundide alusel.
3. Töökojad - abitöökojad kitsamas mõttes on vabrikatsiooni abikäitised, näit. sepa- jne töökojad.
   Töökodade arvestamine abikäitistena on siis soovitav, kui töid tehakse kolmandatele isikutele.
4. Transport-käitis - selle ülesandeks on materjalide transport kohale ja valmis saaduste äraviimine.
   Transport kulud moodustuvad töötasudest, käitisjõukuludest, transportvahendite amortisatsioonist jne.

Kulud jagatakse kolme viisi:

a. transporteeritava vara raskuse alusel,
b. aja järele, näit. raudtee-transpordi juures ja
c. prahiarve kaudu.

32. pilet.

Tüübilised vormid produktsiooni protsessi arvestamisel.

Käitise arved, millel põhjeneb ettevõtte raamatupidamine, on ühelt poolt kulutuste arved, näit. materjali, töötasu, kaudsete kulude jne arved, teiselt poolt - käitisarved, mis näitavad neilt kulutustelt saadud kasusid, näit. vabrikatsiooni, müügi jne arved. Et võimaldada ülevaadet, tulevad need arved kokku võtta, kas kogu ettevõtte või üksiku käitise kohta.

Käitisarvete kokkuvõtmine võib toimuda

A. kas kogu ettevõtte või selle üksikute osade kohta vabrikatsiooni arvesse. Selle süsteemi juures tsentraliseerivad vabrikatsiooni arve ja sellest juhitud arved käitise arvepidamist, mille tulemusena käitise kasu või kahju kogu ettevõtte või tema üksiku osa kohta kantakse kasude ja kahjude arvele;
B. kogu ettevõtte käitisarvete kokkuvõtmine kasude ja kahjude arve kaudu. Selle süsteemi juures võetakse käitisarved ja kasuarveid kokku ühes ja samas arves.

Nagu kaubanduslikus käitises kauba arve, nii on tööstusettevõttes vabrikatsiooni arve keskpunktiks käitisarvestustele. Selle keskarve ümber grupeeruvad toor- ja abimaterjalide arved, töötasu kaudsete kulude ja abikäitiste arved, mis koguvad mitmesuguseid vabrikatsiooni kulusid ja neid perioodiliselt üle annavad vabrikatsiooni arvele, või neid jagavad mitme vabrikatsiooni arve vahel. Sama maksab ka mahakirjutuste kohta, mille kaudu ka põhivarad on seotud vabrikatsiooni arvega.

Vabriku raamatupidamises võib tarvitusel olla üks või teine süsteem vabrikatsiooni arveid. Väiksemates ettevõtetes jatkub ühest vabrikatsiooni arvest, kuna suurtes ettevõtetes vabrikatsiooni arve avatakse iga pääkäitise kohta. Vabrikatsiooni arvete mitmekesidusele vastamata on kujunenud välja iseloomustavad vabrikatsiooni arvete vormid.

I. vorm: vabrikatsiooni arvesse kantakse materjal ja töötasud kui ka vabrikatsioon ja müük /näide pilet 22/.

See vorm on vähe ülevaatlik ega võimalda üldkalkulatsiooni.

II. vorm: vabrikatsiooni arves eraldatakse üks või mitu toor- ja abimaterjali arvet. Hinna järele, millega materjali tarvitamine kantakse toor- ja abimaterjali arvelt vabrikatsiooni arvele, eraldatakse alajaotusi II ja järgnevates vabrikatsioonivormides. Materjali hinde määratakse järgnevalt:

a. materjali hinnad omakulude hinnaga,
b. - " - - " - normaalhinnaga ja
c. - " - - " - turuhindadega.

III.vorm: arvete süsteemi laiendatakse müügiarve tarvituselevõtmisega. Üleminek vabrikatsiooni arvelt müügi arvele sünnib omakulude hinnaga. Kolmandas ja järgmistes vormides, kus esineb müügi-arve, koormatakse veel: a. müügi kaudsete kuludega,
b. valitsemise kaudsete kuludega ja
c. müügi kasu vähendavate mahakirjutustega.

Kolmanda vormi juures ülieminekul vabrikatsiooni arvelt müügiarvele tekib vabrikatsiooni arves vajadus üldkalkulatsiooniks. Kui see ei ole võimalik, siis tuleb väljaspool raamatupidamist teha seeria- või üksikkalkulatsioon.

IV.vorm: sarnane III vormiga. Ülemineku sisendus /Übergangsbuchung/ võtab juurde müüdud vabrikaadid omakulude hinnaga.

Näide. Toormaterjal arvestatakse nii nagu II ja III vormis /vt. pilet 22/.

V a b r i k a t s i o o n .

Deebet			Kreedit		
Bilansi arvele tagavara	1.000	—	Müügi a-e müüdud vabrikaate omakulude hinnaga	88.000	—
Kassa a-le töötasud	24.000	—	Bilansi a-e poolvabrikaate	500	—
Toormaterjalide a-le tarvitamine	70.000	—	Müümata valmisvabrikaate	6.500	—
	95.000	—		95.000	—
Bilansi a-le poolvabrikaate	500	—			
Müümata vabrikaate	6.500	—			

M ü ü g i a r v e .

Deebet			Kreedit		
Deebitoride a-le rabatt	2.000	—	Deebitoride a-e saadud müüd.vabrik. eest	85.000	—
Vabrikatsiooni a-le müüdud vabrikaadi oma-kulud	88.000	—	Kasude ja kahjude a-e Kahju	5.000	—
	90.000	—		90.000	—

Ülekande lausend:

müügi arve
vabrikatsiooni arvele
müüdud vabrikaatide omakulu väärtus Kr. 88.000.

Nimetatud omakulu väärtus saadakse üld- või seeriakalkulatsiooni põhjal nii, nagu vorm LII juures. Seda võib arvestada ka inventuuri põhjal kaudselt.

Näide: Muretsetud pool- ja valmisvabrikaatide omakulud / vabrikats. a-e deebet/ 95.000
Järele jäänud poolvabrikaatide omakulu 500
Müümata valmisvabrikaatise omakulu 6500 7.000

Müüdud valmisvabrikaatide omakulu 88.000

IV vormil on see paremus, et vabrikatsiooni a-e on puhas arve, sest kasud ja kahjud lähevad müügi arve kaudu.

V vorm: samasugune nagu kolmas vorm, kuid ülekande lausendiga vabrikatsiooni arvelt müügi arvele lähevad müüdud vabrikaadid müügihindadega. Erinevus seisab selles, et summad müügi arvest kantakse perioodiliselt vabrikatsiooni arvesse netto-müügihinnaga / 3. ja 4. vormis oli ümberpöördult, kanti vabrikatsiooni arvest müügi arvesse/, nii et müügi kasu ei tule esile müügi arvesvaid vabrikatsiooni arves.

Eelmine näide V vormi kohaselt. Toormaterjali arve endine.

V a b r i k a t s i o o n .

Deebet			Kreedit		
Bilansi a-le	1.000	—	Müügi a-e netto-müügi summa	83.000	—
Kassa a-le makstud töötasud	24.000	—	Bilansi a-e poolvabrikaatide seis	500	—
Toormaterjalide a-le tarvitus	70.000	—	Müümata valmisvabrikaate	6.500	—
			Kasude ja kahjude a-e kahju	5.000	—
	95.000	—		95.000	—
Bilansi a-e	7.000	—			

Müük.

Deebet			Kreedit		
Deebitoride a-le rabatt ja teised	2.000	—	Deebitoride a-e saadud müügist	85.000	—
Vabrikatsiooni a-le netto-müügi summa	83.000	—			
	85.000	—		85.000	—

Vabrikatsiooni arve vorm V-nda juures on sega arve, sest deebetsaldo koosneb 7000 väärtuses tagavaradest ja 5000 - kahjust. Vorm V juures ülekandel vabrikatsiooni ja müügi arve vahel ei ole vaja omakulude kalkulatsiooni.

VI vorm. Sarnaneb III vormile. Vahe seisab selles, et vabrikatsiooni arve ei sisalda ainult materjali ja töötasu kulusid, vaid ka vabrikatsiooni kaudseid kulusid, kusjuures need kulud kantakse otsekohe vabrikatsiooni arvele või jagatakse perioodiliselt kõigi vabrikatsiooniarvete vahel.

Müügi kaudsed kulud kantakse:

a. otsekohe kasude ja kahjude arvesse või
b. otsekohe müügi arvesse või
c. müügi kaudsete kulude arvesse, kust nad kantakse kas müügi või kasude ja kahjude arvesse.

VII vorm. Samasugune nagu VI vorm, selle vahega ainult, et ka mahakirjutused, samuti nagu kaudsed kulud kantakse vabrikatsiooni kuludena sisse.

Kaks sissekande viisi:

a. vabrikatsiooni arvele kantakse kõik mahakirjutused;
b. või ainult need, mis on seotud vabrikatsiooniga, kuna teised mahakirjutused kantakse kas kasude ja kahjude arve kaudu, müügi arve kaudu jne.

VIII vorm. Töötasu arve sissetoomine mitmesuguses kujus.

IX vorm. Abikäitiste arvete sissetoomine ja kulude jagamine jõudluste määra järele.

X vorm. Vabrikaatide arve sissetoomine.

33. pilet.

Vabrikatsiooni protsessi arvestamine kasude ja kahjude arve kaudu, vorm I - VI .

Käitisarvete kokkuvõtmine kasude & kahjude arve kaudu, mitte vabrikatsiooni arve kaudu, annab summalise pildi kokkuvõtetest /vabrikatsiooni arvet sel juhul ei peeta/ järgnevalt:

1. siin ühendatakse vabrikatsiooni käitise tulemused kaubanduslikkude tulemustega ühte arvesse;
2. ei võimalda kalkulatsiooni;
3. annab ühe kokkuvõtliku arve, aga mitte hulga vabrikatsiooniarveid.

Kasutades eelmist näidet /vt.pilet 32/ saame kätte, et mitmesugused kokkuvõtte vormid kasude ja kahjude arve kaudu on järgmised:

Näide: / näide eelmisest piletist võetud arvetega/.

Kahju	5.000.-
Kaubanduslikud kaudsed kulud	1.000.-
Vabrikatsiooni kaudsed kulud	2.000.-
Mahakirjutused	4.000.-
kogu kahju	12.000.-

I vorm. Sarnaneb vabrikatsiooni arve I vormiga selle vahega ainult, et vabrikatsiooni arve on asendatud kasude ja kahjude arvega.
Näide:

Kasude ja kahjude arve.

Deebet			Kreedit		
Bilansi a-le toormaterjale ja vabrikaate	21.000	-	Deebitoride a-e müügi summa	85.000	-
Kreeditoride a-le ostetud toormaterjale	55.000	-	Kreeditoride a-e rabatt	1.000	-
Kassa a-le materjali ost	5.000	-	Kapitali a-e kahju	12.000	-
Kassa a-le töötasud	24.000	-	Bilansi a-e toormaterjali ja vabrikaatide tagavarad	16.000	-
Deebitoride a-le rabatt	2.000	-			
Kaubanduslik. kaudsed kulud	1.000	-			
Vabrikatsiooni kaudsed kulud	2.000	-			
Mahakirjutused	4.000	-			
	114.000	-		114.000	-
Bilansi arvele	16.000	-			

II vorm erineb vabrikatsiooni arve II vormist.
Toormaterjalide arve jääb muutmata.

Kasude ja kahjude arve.

Deebet			Kreedit.		
Bilansi a-le vabrikaatide tagavarad	1.000	-	Deebitoride a-e müügi summa	85.000	-
Kassa a-le töötasud	24.000	-	Kapitali a-e kahju	12.000	-
Deebitoride a-e rabatt	2.000	-	Bilansi a-e tagavarad	7.000	-
Toormaterjalide a-le tarvitatud	70.000	-			
Kauband. kaudsed kulud	1.000	-			
Vabrikatsiooni kaudsed kul.	2.000	-			
Mahakirjutused	4.000	-			
	104.000	-		104.000	-
Bilansi a-le tagavarad	7.000	-			

III vorm. Sarnaneb vabraikatsiooni arve V vormile. Müügi arve jääb samuti nagu vabrikatsiooni arve V vormi juures, muutmata, kuni saldo ülekandeni 83000,/ müügi hind/ mis kantakse vabrikatsiooni arve asemel kasude ja kahjude arvele.

Kasude ja kahjude arve.

Deebet			Kreedit		
Bilansi a-le tagavarad	1.000	—	Müügi arve /ülekanne müügi arvelt nettomüügi summa/	83.000	—
Kassa a-le töötasud	24.000	—	Bilansi a-e tagavarad	7.000	
Toormaterjali a-le toormat.tarvit.	70.000	—	Kapitali a-e kahju	12.000	—
Vabrikatsiooni kaudsed kulud	2.000	—			
Kaubandusl. kaudsed kulud	1.000	—			
Mahakirjutused	4.000	—			
	102.000	—		102.000	—
Bilansi a-le tagavarad	7.000				

IV vorm. Erineb III vormist seeläbi, et vabrikaadid kantakse kasude ja kahjude arve asemel müügi arvele. Ka sii n kantakse müügiarve kreeditis tekkinud saldo kasude ja kahjude arvele. See saldo ei ole aga enam nettomüügi summa 83.000.-, vaid suureneb siin vabrikaatide tagavara väärtuse võrra:

7000 - 1000 = 6000 + 83.000 = 89.000

Müügi arve.

Deebet				Kreedit		
1.I.	Bilansi arvele tagavarad	1.000.-	—	Deebitoride a-e müügi summa	85.000.-	
—	Deebitoride a-le rabatt	2.000.-	31.XII.	Bilansi a-e tagavarad	7.000.-	
31.XII	Kasude & kahjude a-le saldo ülekanne	89.000				
		92.000			92.000.-	
1. I.	Bilansi arvele tagavara	7.000				

Kasude ja kahjude arve.

Deebet		Kreedit	
Kassa a-le töötasud	24.000.-	Müügi a-e ülekanne	89.000.-
Toormaterjali a-le tarvitamine	70.000.-	Kapitali a-e kahju	12.000.-
Kaubband.kaudsed kulud	1.000.-		
Vabrikatsiooni kaudsed kulud	2.000.-		
Mahakirjutused	4.000.-		
	101.000.-		101.000.-

See vorm kasude ja kahjude arvest kui kogujast käitisarvest on praktilise tähendusega õllevabrikutes, gaasivabrikutes, tsemendi jne vabrikutes.

V vorm. Vda vormi juures puudub müügi arve ja kui seda peetakse, siis debiteeritakse seda müügisummaga ja krediteeritakse müügisumma vähendamistega. Vabrikaatide seisu ei kanta kasude ja kahjude

arvele, vaid eri vabrikaatide arvele, mis debiteeritakse aasta alul oleva tagavaraga bilansi arve kaudu ja krediteeritakse aasta lõpul tagavara ülejäägiga. Sellest kahest kandest tekkinud kreedit-saldo on tagavarade suurenemine, deebet-saldo aga tagavarade vähenemine. Tagavarade suurenemine näitab vabrikatsiooni enamjõudlust /Mehrleistung/ ja kuulub, nagu müüdud vabrikaatide summa, kasude ja kahjude arve kreeditisse ja vähenemine ümberpöördult kasude ja kahjude arve deebetisse.

Näide: Tagavarad aasta alul 5.000.-, aasta lõpul 3.000.-; vabrikaatide arve on siis järgmine:

V a b r i k a a t i d e a r v e .

Deebet				Kreedit	
1. I.	Bilansi arvele algseis	5.000.-	31.XII.	Bilansi a-e lõppseis	3.000.-
				Kasude & kahjude a-e tagavara vähenemine	2.000.-
		5.000.-			5.000.-
	Bilansi a-le	3.000.-			

Selle meetodi järele kantakse kasude ja kahjude arvele ainult tagavarade suurenemisi resp. vähenemisi, selle asemel, et neid alg- ja lõppseisu arvele kanda.

Sama näide selle meetodi järele lahendatuna annab kaks alljärgnevat arvet.

V a b r i k a a t i d e a r v e .

Bilansi a-le algseis	1.000.-	Bilansi a-e lõppseis	7.000.-
Kasude & kahjude a-le tagavara suurenemine	6.000.-		
	7.000.-		7.000.-
Bilansi a-le algseis	7.000.-		

K a s u d e j a k a h j u d e a r v e .

Kassa a-le töötasud	24.000.-	Deebitoride a-e müüdud	85.000.-
Toormaterjalide a-le tarvitus	70.000.-	Vabrikaatide a-e tagavara suurenemine	6.000.-
Kaubaand. kaudsed kulud	3.000.-	Kapitali a-e kahju	12.000.-
Vabrikatsiooni kauds. kulud	2.000.-		
Mahakirjutused	4.000.-		
	103.000		103.000.-

VI vorm: VI vorm erineb V-dast materjalide arve teisiti käsitamise tõttu. Toormaterjalide arvesse kantakse ainult algseis, kuna hilisemad juurdemuretsemmised kantakse kasude ja kahjude arve kaudu. Arvepidamise perioodi lõpul kantakse toormaterjali lõppseis toormaterjali arvele, kusjuures deebet-saldo näitab seidu /Bestand/

vähenemist, kreeditsaldo seisu suurenemist, millised kantakse omakorda kasude ja kahjude arvele. Materjalide arve peetakse sama põhimõtte järele. Vabrikaatide arve vorm V-das.

T o o r m a t e r j a l i d .

Bilansi arvele algseis	20.000.-	Bilansi arve lõppseis	9.000.-
		Kasude & kahjude a-e tagavara vähenemine	11.000.-
	20.000.-		20.000.-
Bilansi arvele	9.000.-		

K a s u d e j a k a h j u d e a r v e .

Kassa arvele töötasud	24.000.-	Kreeditoride a-e rabatt ostu juures	1.000.-
Kreeditoride a-le materjalide murets.	55.000.-	Deebitoride a-e müügi summa	85.000.-
Kassa a-le materjalide muretsem.	5.000.-	Vabrikaatide a-e tagavara suuren.	6.000.-
Kaubandusl. kauds.kulud	3.000.-	Kapitali a-e kahju	12.000.-
Vabrikatsiooni kaudsed kulud	2.000.-		
Mahakirjutused	4.000.-		
Toormaterjalide a-le tagavara vähenemine	11.000.-		
	104.000.-		104.000.-

34. pilet.

Valmis-, vahe- ja poolvabrikaatide arved.

Vabrikaate jagatakse kahest vaatekohast:

1. Vabrikaatide valmistamiskraadi järele eraldatakse järgnevalt:
   a. müügikõlvuline saadus - valmissaadus,
   b. mitte müügiks, vaid sama ettevõtte teises käitises edasitöötamiseks valmistatud saadus - vahesaadus,
   c. teatud aja jooksul ühes ettevõtte käitises valmistamisel olevad poolvalmis saadused - poolvabrikaadid.

   Laiemas mõttes poolvabrikaatide all mõistetakse saadusi mis antud ettevõttes edasitöötamiseks määratud, seega ka vahesaadusi.
2. Vabrikaatide valmistamissihi järele jagatakse produktsioon: pää-, kõrval- ja praaksaadusteks /Abfallprodukte/.

Mõlemad jaotusviisid on erisugused. Kõrvalprodukt võib olla valmisvabrikaat, kuna ta selles ettevõttes edasitöötamist enam ei vaja. Teisel juhul poolvabrikaat võib olla vahesaaduseks /produktiks/ ja valmisvabrikaat pää- ehk kõrvalsaaduseks /produktiks/.

Vabrikaatide arve on vabrikatsiooni- ja müügiarve vahel seisev arve. See näitab laosolevaid saadusi selle ajavahemiku vältel, millal saadus tuleb käitisest välja ja laost edasi viiakse müügiks või edasitöötamiseks.

Nagu iga teinegi laoarve, nii ka vabrikaatide arve debiteeritakse sissetulnud saaduste väärtusega ja krediteeritakse väljunud saaduste väärtustega.

Vabrikaatide arvet võib pidada iga vabrikaatide liigi tarvis, nii

valmisvabrikaatidele kui ka edasitöötamiseks määratud vabrikaatidele /vahesaadustele/ samuti ka pää-, kõrval- ja praaksaadustele. Vabrikaatide arvesse ei või kanda poolvabrikaate, mis on veel vabrikatsiooni arvel.

Vabrikaatide arveid võib pidada kahte viisi:

1.viis. Vabrikaatide arveid peetakse kui laoarveid, mis debiteeritakse saadud vabrikaatidega ja krediteeritakse müüdud, tarvitatud või edasitöötamiseks läinud vabrikaatidega. See on harilikum viis vabrikaatide arve pidamiseks.

2.viis. Vabrikaatide arve avatakse perioodi alul alginevntari põhjal ja lõpetatakse lõppinventari põhjal. Selle läbi tekib vabrikaatide arves kas deebet- või kreeditsaldo, mis käitise tulemuste kokkuvõtmise järele kantakse näiteks vabrikatsiooni arvele.

Näide sellele viisile on eelmises piletis V vormis.

Siiani ei olnud vabrikaatide arves vahet valmisvabrikaadi ja vaheprodukti vahel. Vahe tuleb esile mõlemate arvete vahel vabrikaatide arve kreeditpoolel. Valmisvabrikaadid kantakse müügiarvesse. Vaheproduktid kantakse vabrikatsiooni arvesse, kui nad määratakse ümbertöötamiseks, mitte kunagi aga müügiarvesse. Sääraseid vaheproduktide vabrikaatide arveid peetakse sääl, kus vaheprodukti edasitöötamine ei järgne kohe, vaid vaheproduktid seisavad laos teatud aja,näit. masina- ja metallitööstusharudes.

Vabrikaatide arve ülesandeks on kontrolli võimaldamine vabrikaatide kohta ilma igakordse inventuurita. Selleks peavad vabrikaatide arved olema puhtad /reine/ arved. Et vältida vabrikaatide arves kasude ja kahjude tekkimist, selleks on vaja silmas pidada järgmist:

1. Vabrikatsiooni tulemusi võib vabrikaatide arvele kanda alles valmisolekus, s.o. siis, kui nende juures töö on lõppenud. Vabrikatsiooni kulusid ei tohi kanda vabrikaatide arvele. Sama nõue maksab ka kõigi laokulude ja mahakirjutuste kohta. Need kulutused kantakse kaudsete kuludena kas vabrikatsiooni või müügi arvele. Müüdud vabrikaatide tagasisaamisel ostjatelt - tagasisaadud vabrikaat kantakse vabrikaatide arvele oma hinnaga.

Näide: vabrikaat valmistushinnaga Kr. 100.- müüdi Kr.120.- eest. Tagasisaamise korral

lausend:		Deebet	Kreedit
	Deebitoride a-le	120.-	
	müügi a-e		20.-
	vabrikaadi a-e		100.-
		120.-	120.-

2. Iga vabrikaat kantakse vabrikaadi arvele ja vabrikaadi arvelt ühe ja sama ~~müüg~~ hinnaga müügi arvele.

Hindamise aluseks on omakulude hind, turuhind ja normaalhind.

1. Valmisvabrikaatide arvestamine omakulude hinnaga.

Skeem.

Vabrikatsioon A.		Vabrikaatide a-e.		Vabrikatsioon B.	
Deebet.	Kreedit	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit.
Vabrikatsiooni kulude kogusumma	Valmistatud vabrikaadid omakulude hinnaga.		Tarvitatud resp. edasitöötamiseks antud vabrikaadid omakulude hinnaga.		

2. Valmisvabrikaatide arvestamine normaalhinnaga.

Normaalhinnaga võib arvestada kõiki vabrikaate. Valmisvabrikaatide juures võib normaalhinnaga arvestada ainult valmistatud saadusi,

mitte aga müüdud saadusi, sest müüdud saaduste juures tuleb arvestada müügihinnaga.

Normaalhinda tarvitatakse:

a. vabrikatsiooni arve juur es produktide tekkimisel,
b. Vabrikaatide arve juures, kui seda käsitatakse kui laoarvet,
c. müügi arve juures müüdud saaduste märkimisel.

Calmesi järele eraldatakse 5 sissekande vormi normaalhinna järele.

Näide: käitise A produktsioon on 10.000 kg, omakulude väärtus Kr. 90.000.- , pääle selle poolvabrikaate omakulude hinnaga Kr. 1.000.- Normaalhind Kr. 10.-

a. müügi juhul.
Nettomüügi tasu 8000 kg. = Kr. 76.000.-, mille omakulude hind on 8000 × 9 = Kr. 72.000.- annab kasu Kr. 4000.-

b. tarvitamise või edasitöötamise juhul.
Edasitöötamisel tarvitamine 8000 kg normaalhinnaga Kr. 10.-

I vorm vastab III vormile vabrikatsiooni arves.

a) Müügi puhul.

Vabrikatsioon.		Müük.	
Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit
91.000.	10.000.	10.000.	76.000.

Lausend:
müügi arve
vabrikatsiooni arvele
Produktsioon normaalhinnaga
10.000 × 10 = 100.000.

Lõpetamisel tuleb kanda vabrikatsiooni arve kreeditisse järele jäänud poolvabrikaatide tagavara 1000, nii et kreeditsaldo annab kasu Kr. 10.000.-.

Lausend. Vabrikatsiooni arve
kasude & kahjude a-le

Samuti tuleb toimida valmisvabrikaatide ülejäägi 2000.kg juures, mis tuleb väärtustada omakulude hinnaga Kr. 9 = Kr. 18.000 ja müügi arve kreeditisse kanda, kusjuures sellel arvel jääb deebetsaldo Kr. 6000.-, mis sisse kantakse kahjuna.

Lausend. Kasude & kahjude a-e
müügi arvele } 6000.-

b) Tarvitamisel.

Vabrikatsioon A.		Vabrikatsioon B.	
Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit
91.000.	100.000.	100.000.	

Lausend. Vabrikatsiooni B a-e
Vabrikatsiooni A arvele.

Ka siin tekib lõpetamisel kasu Kr. 10.000.- vabrikatsiooni A arves. Vabrikatsiooni B. Kr. 100.000.- koosneb kuludest Kr. 80.000.- ja tagavaradest Kr. 20.000.- Need tagavarad takistavad vabrikatsioon B kalkulatsiooni funktsioone, mispärast seda vormi ei saa tarvitada vaheproduktide arvestamisel.

II vorm. Vastab vabrikatsiooni arve IV-dale vormile.

a) M ü ü g i j u h u l .

Vabrikatsioon.			Müük.		
Deebet		Kreedit	Deebet		Kreedit
91.000.-	80.000.-		80.000.-		76.000.-
	Lausend:				
	Müügi a-e				
	Vabrikatsiooni arvele				
	Müüdud hulk normaalhinnaga				
	8000 × 10 = 80.000.				

Vabrikatsiooni a-e lõpetamine:

Deebetsumma		91.000.-
Kreeditsumma	80.000.-	
Poolvabrik. bilansiväärtus	1.000.-	
Müümata valmisvabrikaatide bilansiväärtus	18.000.-	99.000.-
sellega kreeditsaldo =		8.000.-

mis kasuna kantakse kasude & kahjude arvele.

Teisest küljest müügi arve, mis sisaldab mõlemal poolel müüdud hulki näitab deebetsaldot, s.o. kahju Kr. 4.000.-. Lõpptulemus, nagu ennegi, Kr. 4.000.-, mis kantakse kasuna kasude ja kahjude arvele.

b) T a r v i t a m i s e j u h u l .

Vabrikatsioon A.		Vabrikatsioon B.	
Deebet.	Kreedit	Deebet	Kreedit
91.000.-	80.000.-	80.000.-	
	Lausend. nagu a.		

Raamatuline kasu vabrikatsiooni A juures on samuti Kr. 8000.-, mis kompenseerub kahjuna, s.o. kasu vähendajana vabrikatsioon B juures.

III vorm. Vastab vabrikatsiooni X-dale vormile.

a) M ü ü g i j u h u l .

Vabrikatsioon.		Vabrikaadid.		Müük.	
Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit
91.000.-	100.000.-	100.000.-	80.000.-	80.000.-	76.000.-
	Lausend:		Lausend:		
	Vabrikaatide a-e		Müügi a-e		
	Vabrikatsiooni a-le		Vabrikaatide a-le		
	Produktsioon normaal-		Müük normaalhinnaga		
	hinnaga		8000 × 10 = 80.000.-		
	10.000 × 10 = 100.000.-				

Segaarve.	Puhas arve.	Kasu või kahju arve.
Saldo 9000.- sisaldab:	Saldo sisaldab	Saldo on osa kasust või
1. Poolvalmis vabrikaatide tagavara 1000.-	tagavara normaalhinnaga	kahjust.
	2000×10 = 20.000.-	Siin kahju 4000.-
2. Vahe normaal- ja omakulude hinna vahel (10-9).10.000=10.000.-		

Käesoleves väljendusviisis tagajärgede kokkuvõte koosneb
a. kasust Kr. 10.000.- vabrikatsiooni arves.
b. kahjust Kr. 4.000.- müügi arves.
Lõpptulemus - seega kasu Kr. 6.000.-. See sisaldab pääle tõeliselt saadud kasu 4.000.- (müügi väärtus 76.000.- omakulude 8.000x9 = 72.000.-), edasi antitsipeeritud kasu 2.000.-, mis tekib sellest, et laos on tagavarasid 2.000 kg normaalhinnaga Kr. 20.000.- mitte aga omakulude hinnaga 2.000x9 = 18.000.-

Raamatute lõpetamisel ja bilansi tegemisel tuleb see antitsipeeritud kasu kõrvaldada, sest seadus ei luba, et kaupu võetakse bilanssi normaalhinnaga, kui normaalhind on kõrgem kui omakulude hind. Siit järgneb, et vabrikatsiooni arve deebetsaldo tuleb vähendada 2.000 võrra.

Lausend: Kasude ja kahjude a-e
Vabrikaatide a-le 2.000.-

Kokkuvõttes saame:

Vabrikatsiooni a-e	10.000.-	- kasu
Vabrikaatide a-e	2.000.-	- kahju
Müügi a-e	4.000.-	- kahju
	4.000.-	- kasu.

b) T a r v i t a m i s e j u h u l -
on pilt samasugune, ainult selle vahega, et müügi arve asemele asub vabrikatsiooni B. arve.

IV vorm.

a) M ü ü g i j u h u l .

Vabrikatsioon.		Vabrikaadid.		Müük.	
Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit
91.000.-	90.000.-	90.000.-	100.000.-	100.000.-	76.000.-
	Lausend: Vabrikaatide a-e Vabrikatsiooni a-le Produktsiooni omakulude hinnaga.		Lausend: Müügi arve Vabrikaatide a-le Produktsiooni normaalhinnaga.		

Puhas arve.
Saldo sisaldab poolvalmis vabrikaate 1.000.-

Kasude või kahjude a-e.
Saldo sisaldab kasu või kahju, see on pinge normaalhinna ja omakulude hinna vahel kogu produktsiooni kohta.

Sega arve.
Saldo sisaldab:
1. Tagavarasid normaalhinnaga 2.000x10 = 20.000.-
2. Osa kahjust või kasust. Siin raamatuline kahju 4.000.-

Nagu eespool, nii on siingi kasu või kahju normaalhinna tagajärjel jaotatud vabrikaatide ja müügi arve vahel ja see annab
a. vabrikaatide arves kasu 10.000.-
Lausend: Vabrikaatide a-e } 10.000.-
Kasude ja kahjude a-le }
b. müügi arve deebetsaldo 24.000.-, mille seas on vabrikaatide tagavara bilansiväärtus 18.000.-, vahe kahjuna 6000.-
Lausend: Kasude ja kahjude a-e } 6.000.-
Müügi arvele }
Lõpptulemus - kasu 4.000.-

b) T a r v i t a m i s e j u h u l .

Müügi arve asemele tuleb vabrikatsion B.arve. Tekib tagavara 2.000 kg vabrikatsiooni arvesse. Vabrikatsiooni arvetesse ei tohi tagavarasid kanda, siis tarvitatak se seda vormi sama vähe kui vorm I-est.

V. vorm.

a) M ü ü g i j u h u l .

Vabrikatsioon.		Vabrikaadid.		Müük.	
Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit
91.000.-	90.000.-	90.000.-	80.000.-	80.000.-	76.000.-
	Lausend: Vabrikaatide a-e Vabrikatsiooni a-le Produktsiooni omahinnaga.		Lausend: Müügi a-e Vabrikaatide a-le Müük normaalhinnaga.		

Puhas a-e.
Nagu IV-das vormis.

Sega arve.
Saldo sisaldab
1. Vabrikaatide seisu omakulude hinnaga 18.000.-
2. Pinge normaal- ja omakulude hinna vahel müüdud vabrikaatide kohta 8000 × 1 = 8000.-

Kasude või kahjude a-e.
Saldo on osa kasust või kahjust.
Praegusel juhul kahju 4.000.

Kasu ja kahju esineb siin samuti vabrikaatide ja müügi arve vahel jaotatuna ja nimelt:

a. Vabrikaatide tagavara bilansiväärtus 18.000.- annab vabrikatsiooni arve deebetsaldo 10.000.- ja kasu 8.000.-
Lausend: Vabrikaatide a-e } 8.000.-
Kasude ja kahjude arvele }

b. müügi arve annab deebetsaldo 4.000.- kahjuna.
Lausend: Kasude ja kahjude arve } 4.000.-
Müügi arvele }

Lõpptulemus: kasu 4.000.-

b) T a r v i t a m i s e j u h u l .

Müügi arve asetatakse vabrikatsioonB arvega. Vabrikaatide arve annab raamatulise kasu 8.000.- Kokkuvõttes võib öelda, et kõik normaalhinna viis vormi näitavad, sisemist kasu ja kahju, mis esile tulevad I-se, III-da vormi juures vabrikatsiooni arves ning IV-da ja V vormi juures vabrikaatide arves. Need ei ole tõelised kasud ja kahjud, vaid arvestamistaolised vahed tõeliste omakulude hinna ja normaalhinna vahel. Tõelisi kasusid ja kahjusid saab kindlaks teha siis, kui raamatuliselt tekkinud kasud ja kahjud võtme kokku, kusjuures need tasakaalustuvad üksteise vahel ja nende saldo näitab tõelist kasu või kahju.

Arvestused turuhinna järele.

Müügiks määratud vabrikaadid arvestatakse raamatupidamisel omakulude või normaalhindadega. Vabrikaatide turuhinnaga väärtustamine viiakse läbi nende produktide kohta, mis määratud oma tarviduseks, s.o. pää-

eşjalikult vaheproduktide kohta. Analoogiliselt eelmisele viiele vormile tehakse turuhindade järele arvestusi samuti viie vormi järele, kusjuures müügi asemele tuleb tarvitus ja müügi arve asemele vabrikatsioon B. Turuhinnaks eelmise näite juures on 9,3.

I. vorm.

Vabrikatsioon A.		Vabrikatsioon B.	
Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit
91.000.-	93.000.-	93.000.-	
	Produktsioon 10.000 kg turuhinnaga 9,3.		

Vabrikatsiooni A kreeditsaldole 2.000.- tulevad juurde veel poolvabrikaatide tagavarad, nii et see arve lõpeb raamatulise vahega 3.000.-

II. vorm.

Vabrikatsioon A.		Vabrikatsioon B.	
Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit
91.000.-	74.400.-	74.400.-	
	Tarvitus 8.000 kg turuhinnaga 9,3.		

Vabrikatsioon A lõpetamine.

Deebetsumma		91.000.-
Kreeditsumma	74.400.-	
Poolvabrikaatide tagavara	1.000.-	
Vahe produktide tagavara 2000 kg omahinnaga	18.000.-	93.400.-
Kreeditsaldo - kasu =		2.400.-

Ka see kasu on raamatuline. I ja II vormis näidatud kasude vahe 600 tekib sellest, et järeljäänud tagavarad 2000 kg väärtustati esimese vormi järele 9,3 ja teise järele omakulude hinnaga, s.o. 9, mis on turuhinnast madalam.

III. vorm.

Vabrikatsioon A.		Vabrikaadid.		Vabrikatsioon B.	
Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit
91.000.-	93.000.-	93.000.-	74.400.-	74.400.-	
	Produktsioon turuhinnaga 10.000x9,3.		Tarvidus turuhinnaga 8.000x9,3.		

Vabrikatsioon A. lõpetamine.

Deebetsumma		91.000.-
Kreeditsumma	93.000.-	
Poolvabrikaatide tagavarad	1.000.-	94.000.-
Kreeditsaldo kasuga		3.000.-

Vabrikaatide arve lõpetamine.

Deebetsumma		93.000.-
Kreeditsumma	74.400.-	
Vaheproduktide tagarava 2000 kg omahinnaga	18.000.-	92.400.-
Deebetsaldo kahjuga		600.-

Lõpptulemus kasu 2400.-

Vabrikaatide arve arvestamisel võib juhtuda, et tarvituseks määratud saaduste turuhinnad ei ole sel silmapilgul teada. Sel juhul tarvitatakse arvestamisel keskmist turuhinda, mis võib olla kindel normaalhind. Selle juures võib tekkida vahe vabrikaatide arve sissetulekute ja väljaminekute vahel.

Näide: kantakse arvele normaalhinnaga 9,5.

Vabrikatsioon A.		Vabrikaadid.		Vabrikatsioon B.	
Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit
91.000.-	95.000.-	95.000.-	74.400.-	74.400.-	

Vabrikatsioon A. lõpetamine.

Deebet-saldo 4000 + 1000 poolvabrikaate = 5000 kasu.

Vabrikaatide arve lõpetamine.

Kreeditsumma	74.400.-
+ 2000 kg tagavarasid omahinnaga	18.000.-
	92.400.-
Deebetsumma	95.000.-
vahe, kahju	2.600.-

Lõpptulemus 5000 - 2600 = 2400. kasu.

IV vorm.

Vabrikatsioon A.		Vabrikaadid.		Vabrikatsioon B.	
Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit.
91.000.-	90.000.- Produktsioon omakulu hindadega.	90.000.-	93.000.- Produktsioon turuhindadega.	93.000.-	

Vabrikaatide arve annab raamatulise kasu 3.000.-
Vabrikatsioon B. puuduseks on see, et tagavarad on arvestatud
2.000 × 9,3 = 18.600.-

V. vorm.

Vabrikatsioon A.		Vabrikaadid.		Vabrikatsioon B.	
Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit
91.000.-	90.000.- Produktsioon omakulude hinnaga.	90.000.-	74.400.- Tarvitus turuhinnaga 8.000 kg à 9,3.	74.400.-	

Vabrikaatide arve lõpetamine:

Kreeditsumma	74.400.-
Poolvabrikaatide 2000 kg tagavara omakulude hinnaga	18.000.-
	92.400.-
Deebetsumma	90.000.-
Kreeditsaldo kasuga	2.400.-

35. pilet.

Restide ja kõrvalsaaduste arved. Üldmõisted.

Calmesi järele nimetatakse restideks vabrikatsiooni juures tagasisaadud /wiedergewonnene/ materjale.

Kõrvalsaadused on materjali ümbertöötamisel pääsaaduste kõrval tekkinud saadused, mis erinevad algmaterjalist kui ka pääsaadustest. Näit. terade jahvatamisel saadakse jahu, kliid, ja proovi puru. Jahu - pääsaadus, kliid - kõrvalsaadus ja purud - jäägid. Pää- ja kõrvalsaaduste vahel ei tehta vahet mitte ainult saaduste iseloomu, vaid ka vabrikatsiooni otstarbe järele. Näit. koksiahjudes on koks pääsaadus ja gaas kõrvalsaadus, kuna gaasivabrikutes on gaas pääsaadus ja koks kõrvalsaadus.

Kõrvalsaaduste ja jääkide vahel vahetegemine on vajalik nende saaduste väärtustamisel. On jääke ja kõrvalsaadusi, mis on väärtusetud ja neid ei saa tarvitada ega müüa. Neid ei arvestata ka raamatupidamises ega kalkulatsioones. Jääkide ja kõrvalsaaduste hulga arvestamine on vajalik statistiliselt, et määrata nende vahekorda pääsaaduste hulgaga. Neid jääke ja kõrvalsaadusi, milliseid võimalik tarvitada edasitöötamiseks samas ettevõttes tuleb väärtustada ja raamatupidamises arvestada.

Kõrvalsaaduste väärtustamine /hindamine/.

Kõrvalsaaduste väärtustamine sünnib teiste põhimõtete järele kui valmisvabrikaatide väärtustamine. Kõrvalsaadusi ei saa väärtustada omakulude hinnaga, kuna need tekivad pääsaaduse kõrval ja kuna ühel ajal sellega on võimalik kõrvalsaaduste kaudne omakulude arvestus, et jagada vabrikatsiooni kulusid pää- ja kõrvalsaaduste vahel. Jagamisüksusena pää- ja kõrvalsaaduste vahel võivad esineda keskmised turuhinnad juhul, kui mõlemail neist leidub turg.

Näide:

Käitises, mille vabrikatsiooni kulud on 279.000.-, on 6.000 üksust pääsaadusi keskmise turuhinnaga 50 = 300.000 ja 1.000 üksust kõrvalsaadusi keskmise turuhinnaga 10 = 10.000.- Üldkulude 279.000.- jagamine suhtega 300.000 10.000 vastu annab pääsaadustele üldkulusid 270.000, s.o. 45 igale üksusele, ja kõrvalsaadustele 9.000, s.o. üksuse väärtus 9.-

Pääle nimetatud kaudse omakulude arvestuse on veel kaks väärtustamisviisi:

1. Väärtustamine turuhinna alusel kui kõrvalsaadus on turukõlvuline ja
2. väärtustamine tarvitamisväärtusega.

I. Väärtustamine turuhinnaga. Siin on kaks juhtu.

1. Turukõlvuline kõrvalsaadus müüakse tõeliselt ja saadud summa kantakse kas vabrikatsiooni või kasude ja kahjude arvele.
2. Turukõlvuline saadus müüakse osadeviisi või kasutatakse oma tarviduseks. Ka sel juhul tarvitatakse väärtustamist turuhinnaga.

   Käitis, mis tarvitab kõrvalsaadusi peab maksma sellele käitisele, missuguses saadus tekkis. Omatarvituse korral võib arvestada tõeliste turuhindade asemle kindlat turuhinda /ka normaalhinda/.

II. Väärtustamine tarvitamishinnaga.

Tarvitamishinnaga väärtustamine leiab aset kõrvalsaaduste juures, mis pole turukõlvulised, kuid mis lähevad oma tarvituseks. Tarvitamisväärtus luuakse tehnilistel kaalutlustel, lähtudes surrogaadi muretsemise väärtusest.

Huvitava näite saame rauatööstusest. Kõrgahjud valmistavad pääle pääsaaduse - toorraua - veel kõrvalsaadusi, põlevat kõrgahju gaasi, mida tarvitatakse elektrienergia saamiseks gaasimootorites. Elektrienergiat võib omakorda müüa. Kõrgahju gaasil ei ole mingisugust turuväärtust ja selle tarvitamisväärtuse võib kindlaks määrata näiteks soojuskaloritega.

Jääkide /restide/ väärtustamine.

Jääkide väärtustamine erineb kõrvalsaaduste väärtustamisest.

Restide väärtustamine ja raamatutesse kandmine sünnib kahel viisil.

1. Restid kantakse raamatutesse alles nende väärtustamisel s.o. kas müügi juhul või jälle omatarvituse korral, mitte aga nende tekkimisel. Siin on mitu viisi:
   a. müüdud või tarvitatud restid kantakse selle käitise vabrikatsiooni arvele, kus nad tekkisid. Näide: müügi korral:
      kassa a-e
      vabrikatsiooni arvele.
   b. samuti võib seda kanda vahearve kaudu:
      kassa a-e
      restide a-le,
      mille kreeditsaldo kantakse aasta lõpul vabrikatsiooni a-le.
      Lausend: restide a-e
      vabrikatsiooni a-le.
   c. kui reste ei müüda, vaid kasutatakse käitises B, siis
      lausend: Vabrikatsioon B. a-e
      Vabrikatsioon A. a-le.
      või sama kanne vahekandega
      1. Vabrikatsiooni B. a-e
      restide a-le
      2. Restide a-e
      Vabrikatsioon A. a-le.

   Jääkide müügi korral on paremuseks see asjaolu, et nende erilist väärtustamist ei ole vaja, vaid raamatutesse kantakse müügi juures saadud summa. See viis on õige siis, kui produtseeritud ja tarvitatud hulgad langevad ühte ja samasse perioodi.
2. Jääkide ja kõrvalsaaduste tekkimine ja väärtustamine kantakse raamatutesse.

   Vastandina eelmisele tuleb siin väärtustada jääke ja kõrvalsaadusi kohe pääle nende tekkimist.

   Lausend: Restide arve
   Vabrikatsiooni A. a-le.

   Pääle tarvitamist krediteeritakse restide arvet:
   a. oma tarvitusel: Vabrikatsioon B. a-e
   restide arvele.
   b. müügi juhul: Kassa ehk deebet. a-e
   restide arvele.

Vabrikaatide arve kõrvalsaaduste ja jääkide jaoks on vahearve, mis näitab pääle produtseeritud ja tarvitatud hulkade vahe veel väärtustamisel tekkinud vahet.

Jääke ja kõrvalsaadusi väärtustatakse järgmiselt:

Deebet.	Kreedit.
1. Kaudsete omakuludega.	1. Kaudsete omakuludega /omatarvituse korral/.
2. Tarvitamise väärtusega.	2. Tarvitamisväärtusega /omatarvitusel/.
3. Oletatud turuhinnaga.	3. Tõeliselt saadud müügisummaga.
4. Materjali hinnaga /restid/	4. Materjalihinnaga /oma tarvitatud restide korral/.

Tekib kõrvalsaaduste või jääkide arve deebeti ja kreediti vahel vahe saaduste hulga ja nende väärtustamise juures, siis on see vabrikaatide arve segaarve.

K õ r v a l s a a d u s .

Deebet.		Kreedit.	
Took 1000 üksust väärtustatud keskmise turuhinnaga 10	10.000.-	Saadud 800 üksuse müügist	8.500.-

Seda vabrikaatide arvet võime jagada:

Vabrikaatide a-e. Kõrvalsaadus.		Müügi a-e.. Kõrvalsaadus.	
Deebet	Kreedit	Deebet.	Kreedit.
1000 × 10 = 10.000.-	800×10 = 8000.-	800×10 = 8000.-	8500.-
Saldo 200 ×100 = 20000.-		Saldo kasu = 500.-	

Päle eelnimetatu on veel teisi kandmisviise:

1. Kõrvalsaadus ja rest kantakse raamatusse siis, kui neist saadakse müügisumma;
2. Kõrvalsaadus ja rest kantakse otsekohe selle tekkimisel kaudsete kulude arvesse või jälle kasude ja kahjude arvele.

Kõrvalsaaduste restide edasitöötamiskulud kantakse sisse kas vabrikaatide a-e kaudu või teda tarvitava käitise arve kaudu.

36. pilet.

Müügi arved ja müügi kulude arved. Üldmõisted.

Kõigi müügiarvete kohta on maksev põhimõte, et neid krediteeritakse isikute- või kassa-arvetega.

Selle arve pidamine on mitmesugune, olenedes järgmistest asjaoludest:

1. kas müügi arve on seotud vabrikatsiooni, vabrikaatide või kasude ja kahju arvetega;
2. kas saaduste väärtustamine sündis omakulude, normaal- või turuhindadega;
3. müügi kaudsete kulude sissekandmisest raamatutesse.

Eeltoodud asjaoludest tingituna on müügi arved segaarved, mille saldo, pääle kasu ja kahju, näitab veel vabrikaate või nad on kasu ja kahju alaarved, mis näitavad tõeliselt saadud kasu, kahju või raamatulist või antitsipeeritud kasu või kahju.

Müügi arve võib olla üksainus kollektiivarve või jälle müügiarvete süsteem vabrikatsiooni saaduste järele.

Müügi arvete kõrval peetakse veel müügi raamatuid, mis esinevad siin abiraamatutena.

Müügi kaudsete kulude arve.

Müügi kaudseid kulusid ei eraldata vabrikatsiooni kaudsetest kuludest, vaid need kantakse koos vabrikatsiooni kaudsete kuludega vabrikatsiooni arvele. Niisugune arvestamine ei ole õige, ja kuna see annab vale resultaate kalkulatsioonis, raamatupidamises ja bilansis.

Laialdaselt tarvitatakse viisi, et müügi kaudsete kulude saldo kantakse kasude ja kahjude arvele.

Õigem viis on müügi kaudsete kulude kandmine müügi arvesse, või jälle avada mitu kaudsete kulude müügi arvet, mille deebetsaldo kantakse perioodiliselt müügi arvele.

Kaudsete kulude jagamine müügi arvete või jälle müüdud vabrikaatide järele toimub samuti kui vabrikatsiooni kaudsete kulude jagamine vabrikatsiooni arvete vahel.

Müügi kaudsete kulude jagamisel müügi arvete vahel võime eraldada:

1. Spetsiaalmüügikulud. Need kulud on seotud teatud müügiosakonnaga või vabrikaadi liigiga. Siia kuuluvad prahid, tollid, pakkimiskulud, reklaam, reisukulud jne. Need kulud kuuluvad otsekohesele jaotamisele.
2. Üldised müügi kaudsed kulud, mis langevad kogu müügile ühtlaselt. Näit. kütte-, valgustuse- ja ladude kulud, palgad, töötasud, provisjonid jne. Siin ei ole võimalik otsekohene kaudsete kulude jagamine, vaid need kulud peab jagama kaudselt.

Müügi kaudsete kulude jagamisel on kaks viisi:

1. jagamise läbikäigu, s.o. müügisumma alusel. Nasta alul arvestatakse loodetav läbikäik ja ka arvatavad kaudsed kulud kogu ettevõtte kohta, kust leitakse järgmine suhe:
2. Samasugune nagu eelmine jagamisviis, ainult selle erinevusega, et müügisumma asemele võetakse läbikäigu omakulude summa.

Pakkimiskulud.

Pakkimiskulude arvestamisel on tarvitusel kaks viisi.

1. pakkimiskulud arvestatakse ostjate arvele, sel juhul käsitatakse pakkimiskulude arvet kui kauba arvet.

Näide:

Pakkimiskulude arve.

Deebet.	Kreedit.
1. Kreeditoride arvele liiferantide arved pakkimismaterjali kohta. 2. Deebitoride arvele ostjatelt tagasisaadud ja nende kasuks arvestatud pakkimismaterjal.	2. Deebitoride arve ostjatele arvestatud pakkimismaterjal.

2. Pakkimist ostjatele saadetavaile arvetele ei märgita.

a. Tasuta pakkimismaterjale ei tarvitse ostja tagasi saata. Pakkimisarve on sel juhul kaudsete kulude arve.

Pakkimiskulude arve.

Deebet.	Kreedit.
1. Kreeditoride arvele. /vt. eelmine näide/.	2. Müügi arved perioodiline ülekanne deebetsaldo jaotamisel.

b. Rahata saadetud pakkimismaterjali peavad ostjad tagasi saatma. Näiteks õlletehases pudelid, vaadid jne.

Vaatide ja pudelite muretsemise kulud ei lähe kaudsete kulude arvele, vaid need kantakse põhivara arvele.

Ostjatele saadetud vaadid märgitakse kontrollraamatusse ja tagasisaamisel märgitakse need sealt maha. Mittetagasisaamisel kantakse need ostja arvele.

Lausend:

Deebitoride arve
Põhivara arvele
vaadid.

Prahikulud.

Siia kantakse materjali muretsemisel ja vabrikaatide saatmisel tekkinud prahikulud:

Prahikulude arve on vaheарve ja sinna kantud summad jagatakse teiste arvete vahel. Võime teha järgmist vahet:

1. Sisseostude juures tekkinud prahikulud.
   Lausend:
   Prahikulude arve
   Kassa arvele.
   Sellele lausendile järgnev lausend:
   Kreeditoride arve
   Prahikulude arvele.
2. Müügi juures tekkinud prahikulud.
   Lausend:
   1) Prahikulude a-e
   Kassa a-le.
   2) Deebitoride a-e
   Prahikulude arvele.
3. Sisseostu juures tekkinud prahikulud, mis jäetud ettevõtte kanda, kantakse muretsemiskuludena materjali ja vabrikatsiooni arvele.
4. Müügi juures tekkinud prahikulud, mis jäänud ettvõtte kanda, kantakse sisse müügi kaudsete kuludena.
5. Vabrikatsiooni ja käitise prahikulud, mis tekivad ettevõtte sisemuses, kuuluvad abikäitise kulude hulka.

==========

V i g a d e p a r a n d u s .

lhk.	56	- 9 rida alt	- kaubauusliku	- kaubandusliku
"	62	-12 rida ülevalt	- arvestuseettevotte--	arvestuse ettevõtte
"	62	-24 " - " - "	- pratsuse	- prantsuse
"	62	- 4 rida alt	- kõigivabrikuosades	- kõigis vabriku osades.
"	63	- 2 rida alt	- Lõpp	- lõppseis
"	64	- 5 " ülevalt	- sisseandmise	- sisendamise
"	73	- 2 " alt	- arveasjanus	- arveasjandus
"	74	-14 " ülevalt	- 15.96	- 1596.-
"	84	-17 " alt	- meiltarvitusel	- meil tarvitusel
"	94	- 1 rida ülevalt	- kaubandusl.käitises	- kaubandusl. ettevõttes
"	97	- 5 rida alt	- vabraikatsiooni	- vabrikatsiooni
"	102	- skeemis a) müügi puhul	- 10.000.	- 100.000.
"	103	-28 rida ülevalt	- vahendajana	- vähendajana
"	110	- skeemis	- 200 × 100 = 20.000	- 200 × 10 = 2000.-
"	111	-21 rida alt	- pakkimist	- pakkimiskulusid

22.piletis - kauba konto asemel lugeda kauba arve
34.piletis - produkti asemel lugeda saadus.

Kirjatööde paljundusbüroo "VELOX" Tartus, Gustav-Adolfi t. 18.